بێ ئیفلەحیا گونەهێ

وکارتێکرنا وێ ل سەر ژیانا ملەتان

نڤیسینا

د. عبد اللّٰه بن محمد السدحان

وەرگێڕان

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

پێشگۆتن

حەمد وسوپاسی هەمی بۆ خودێ بن، خودایێ هەمی چێکریان، ئەوە ئەم داین، وهەردو رێ: یا باش ویا خراب، نیشا مە دان وبەرێ مە داینێ، وفەرمان ل مە کر ئەم قەستا رێکا باش بکەین وسۆز ب خەلاتەکێ ب بها دا وی کەسی یێ قەست بکەتێ، وئەم ژ قەستکرنا ل رێکا خراب داینە پاش وگەف ب عەزابەکا دژوار ل وی کەسی کر یێ قەست بکەتێ.. حەمد بۆ وی بن وەکی ئەو یێ ژ هەژی، وصەلات وسەلام ل سەر پێغەمبەرێ وی یێ خۆشتڤی وهلبژارتی بن، ب گازیا راست ودورست بۆ مە هات، وبەرێ مە دا حەقیێ، وئەم ژ هەمی رێکێن خوار وڤیچ داینە پاش، سلاڤ ل وی بن وهەمی هەڤال وپشتەڤانێن وی، وهەر ئێکێ رێکا وی بگرت هندی ئەڤ دنیایە هەبت.

خواندەڤانێن هێژا:

ل وی دەمێ ژینا ماددی یا مرۆڤێ نوکە گەلەک پێشکەفتی، وئەو زانستی وتەکنەلۆژی ڤە گەهشتیە هندەک دەرەجە وپێکێن هەر نەدهاتە سەر هزرا مرۆڤێ بەرێ، و د ئەنجام دا ژین ب ساناهی کەفتی، ئەم دبینین مرۆڤ ژ لایێ رووحی ونەفسی ڤە -ب تایبەتی- یێ گەهشتیە هندەک ژۆردانییێن گەلەک نزم، حەتا پێکەکێ نێزیکە بێژین: مرۆڤ یێ گەهشتیە بەخت رەشیەکا وەسا یا ل چو دەمێن دیرۆکێ مرۆڤ نەگەهشتیێ، وهەما بەسە بێژین: رەنگە ئەو مرۆڤێن ل ڤێ سەدسالا دویماهیێ ژ ژیێ عەردێ مە ژ بەر زۆرداری وبێ وژدانیا مرۆڤان هاتینە

کوشتن، د عەمرێ عەردێ مە هەمییێ دا نەهاتبنە کوشتن، وییێ باوەر نەکەت هەما بەس بلا بەرێ خۆ بدەتە هژمارا وان مرۆڤان یێن ب تنێ د هەردو شەرێن جیهانی دا هاتینە کوشتن، ئەو شەرێن میللەتێن پێشکەفتی پێ ڕابووین نەکەسێ دی!

ودەمێ سوحبەت دئێتە سەر ئەگەرێن ڤێ بەخت ڕەشیا نوکە ب سەر مرۆڤینییێ دا هاتی، دبت مرۆڤێن شارەزا وبسپۆر گەلەک ئەگەران بێژن و ب ڕێز کەن، بەلێ تشتێ ژ هەمیان پتر دئێتە ژبیرکرن و ب پشت گوهـ ڤە لێدان ئەم ئعترافێ بکەین کو ئەڤ واقعێ خراب ئەنجامێ دویرکەفتنا مە بت ژ خودێ، وبەرهەمێ وان گونەهان بت یێن ب شەڤ وڕۆژ وڤەشارتی وئاشکەرا د ناڤ مە دا دئێنەکرن، نە بەس هندە.. بەلکی ئەگەر جارەکێ ئێک ژ مە بێژت: ئەو شەقائا نوکە ئەم تێدا دژین ژ بێ ئیفلەحیا وان گونەهانە یێن د ناڤ مە دا دئێنەکرن گەلەک کەس دێ هەبن لێڤێن خۆ شۆڕ کەن وترانەیان بۆ خۆ ب گۆتنا وی کەن وبێژن: گونەهـ مەسەلەکا شەخصیە، ووێ چو پەیوەندی ب واقعێ مە ڤە نینە، وهەما هوین تەفسیرێن دینی ددەنە هەمی تشتان!

ڤێجا حەتا بۆ مە ئاشکەرا ببت کو بێ ئیفلەحیا گونەهێ -نە ب تنێ ل سەر گونەهکاری، بەلکی ل سەر میللەتان- گەلەکە، وکارتێکرنا وێ یا خراب زێدە یا دژوارە، مە ڤیا ئەم بیرا خویشک وبرایێن خۆ ل ڤی بابەتێ گرنگ بینینە ڤە، ومە دیت باشترین نامیلکە د ڤی بابەتی دا هاتیە بەرهەڤکرن ئەوە یا سەیدایێ دکتۆر (عبد الله بن محمد السدحان) ی نڤیسی، ژ بەر دەولەمەندیا وێ ب وان بابەتێن تێدا هاتین د گەل کورتیا وێ، لەو مە خواست ئەم وی ب چەند دەسکاری ڤە وەرگێڕینە سەر زمانێ

کوردی و ل بەر دەستێ خواندەڤانان بدانین بۆ بیرئینان ومفاوەرگرتن، هیڤیا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە ئەو هیدایەتێ ب رزقێ مە بکەت، ومە بکەتە ژ وان کەسان یێن فایدەی ژ وی تشتی دکەن یێ ئەو دخوینن وگوهـ لێ دبن..

یا رەببی تو ڤی کاری بکەینە د تەرازیا خێرێن نڤیسەری ووەرگێڕی دا ل وێ رۆژێ یا نە مال ونە عەیال چو فایدەی نەگەهیننە کەسێ، وخودێ خێرا هەر کەسەکی مەزن بکەت یێ د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا دوعایا خێرێ وقەنجییێ بۆ مە ودەیبابێن مە بکەت، دا بەلکی بەرەکەتا وێ بگەهتە مە؛ چونکی دوعایا مرۆڤێ موسلمان ب بەرزەیی ڤە بۆ برایەکێ وی یێ دی یا قەبویلکریە.

وەرگێڕ

دهۆک ٢٠٠٨/٢/١٩

پێشگۆتنا نڤیسەری

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستهديه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، ونصلي ونسلم على نبينامحمد؛ الرحمة المهداة، أرسله الله على حين فترة من الرسل، فهدى به إلى أقوم الطرق وأوضح السبل، ففتح الله به أعيناً عمياً وآذاناً صماً، وقلوباً غلفاً، وبعد:

گەلەک جاران خەلک گازندێ ژ دلڕقی، ونەمانا بەرەکەتێ، ووەسواس ودودلیێ کەن، وکو مرۆڤ هەمی ب دنیایێ ڤە دموژیلن، وکەسێ ئاگەهـ ژ وی گۆتنا خودێ نەمایە ئەوا تێدا هاتی: ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَـٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ۚ - تو قەت هزر نەکە کو خودێ یێ بێ ئاگەهە ژ وی کارێ زۆردار دکەن ﴾ (إبراهيم: ٤٢).

مەیموونێ کوڕێ هاروونی -خودێ ژێ رازی بت- د مەعنا ڤێ ئایەتێ دا دبێژت: (ئەو دلخۆشکرنەکە بۆ وی یێ زۆرداری لێ هاتیەکرن، وگەفەکە بۆ وی یێ زۆرداریێ دکەت).

هەر وەسا خەلکێ بێ ئاگەهە ژ گۆتنا خودێ ئەوا تێدا هاتی: ﴿ وَمَآ أَصَـٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُواْ عَن كَثِيرٍ ۝٣٠ - چو موصیبەت ب سەرێ هەوە نەهاتینە ئەگەر ژ بەر کەدا دەستێ هەوە نەبت، وخودێ هەوە ب گەلەکان عەفی دکەت ژی ﴾ (الشورى: ٣٠).

ئیبراهیمێ کوڕێ ئەدهەمی -خودێ رەحمێ پێ ببەت- دبێژت: (ئەم ژ خەلکێ بەحەشتێ بووین ب کرنا گونەهێ ئبلیسی ئەم ژێ ئینایەدەر،

ویا فەرە ل سەر گونەهکاری کو ئەو چو تامێ ژ ژیارا خۆ نەبەت حەتا جارەکا دی بزڤرتە وەلاتێ خۆ).

وئەڤ هەمی بەلا وگرفتاری بەرهەمێ گونەهانە، وئەنجامێ بێ ئیفلەحیا وانە، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ أَفَنَجْعَلُ ٱلْمُسْلِمِينَ كَٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ - ئەرێ ما ئەم موسلمانان دێ وەکی تاوانباران لێ کەین، هەوە چیە هوین چاوا حوکمی دکەن ﴾ (القلم: ٣٥-٣٦).

وخودایێ مەزن دبێژت: ﴿ أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ ٱجْتَرَحُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ - یان ئەوێن خرابی کرین هزر دکەن کو ئەم دێ وان وەکی وان لێ کەین یێن باوەری ئینای وچاکی کرین، وکو ئەم ل دنیایێ وئاخرەتێ دێ وان ئینینە رێزەکێ؟ پیسە حوکمە ئەو دکەن کو باش وخرابان دئیننە رێزەکێ ﴾ (الجاثية: ٢١).

ودبێژت: ﴿ أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ - ئەرێ ما ئەم دێ وان یێن باوەری ئینای وچاکی کرین وەکی وان لێ کەین یێن د عەردی دا دخرابکار، یان ئەم خودانێن تەقوایێ یێن خودان باوەر وەکی کافرێن سەرداچووی دێ لێ کەین؟ ﴾ (ص: ٢٨).

وئەگەرا گونەهێ -وەکی (شیخ الإسلام) ودێ ژێ رزی بت دبێژت- ئەوە (خودانێ گونەهێ غەفلەت وشەهوەت -کو هێڤێنێ خرابییە- وی دهاژۆن، خودێ دبێژت: ﴿ وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ - وتو گوهدارییا وی نەکە یێ مە دلێ وی ژ زکرێ

خۆ بێ ئاگەهـ کری، ووی دلچوونێن خۆ ب سەر گوهدارییا خودایێ خۆ ئێخستین، وکارێ وی هەمی زەعێبوون وتێچوون بوویە ﴾ (الکهف: ٢٨) وهەوایێ نەفسێ ئەگەر نەزانن د گەل دا نەبت بەرێ خودانی نادەتە کرنا خرابییان، ئەگەر نە ئەو کەسێ ل دویڤ هەوایێ نەفسێ ژی دچت دەمێ دزانت ئەڤ کارە زیانەکا ئاشکەرا دێ گەهینتێ ئەو ب تبیعەتێ خۆ دێ خۆ ژێ دەتە پاش، ژ بەر ڤێ ئێکێ صەحابییان دگۆت: هەچیێ بێ ئەمرییا خودێ بکەت ئەو یێ نەزانە).

بەلێ نەزانینا ڤی هەژاری بۆ وی نابتە هێجەت کو ئەو گونەهێ بکەت؛ چونکی هەر کەسەکێ بشێت خۆ فێر بکەت و د گەل هندێ ژی خۆ فێر نەکەت ئەوی چو هێجەت نابن، ڤێجا یا فەرە ل سەر مرۆڤێ عەقلدار کو هزرا خۆ د دویماهییا کارێ خۆ دا کەت وبزانت کانێ گونەهـ چەند یا کورە و چ بێ ئیفلەحیێ دینتە رێکا وی ل دنیایێ وئاخرەتێ، خودێ مە بپارێزت، ویا فەرە ل سەر وی بەری ئەو گونەهێ بکەت ئەو هزرا خۆ بکەت کانێ ئەو بێ ئەمرییا کێ دکەت؟ نێ ئەو یێ بێ ئەمرییا مەلکێ هەمی مەلکان دکەت کو خودێیە!

بیلالێ کورێ سەعدی -خودێ ژێ رازی بت- دگۆت: (بەرێ خۆ نەدە بچویکییا گونەهێ، بەلێ بەرێ خۆ بدە مەزنییا وی یێ تو بێ ئەمرییا وی دکەی).

وتشتێ بەرێ من دایە نڤیسینا ڤێ ڤەکۆلینێ ئەو سستییە یا -مخابن- ل نک گەلەک موسلمانان هەی د دەر حەقا کرنا گونەهان دا، ژ بەر وێ هزرا ل نک وان هەی کو هەما تۆبەکرن وئستغفارا ب ئەزمانی ب تنێ تێرا هندێ هەیە کو گونەهێن وان ژێ ببەت!

ئبن قەییم -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: (گونەهـ برینن، ودبت برینەک هەبت خودانێ خۆ بکوژت).

و ب ڕاستی ئەو تۆبەیا هەما ب ناڤی تۆبە بت بەس نینە، بەلکی تۆبەیەکا ژ ڕاستی یا پێتڤییە، ئەو تۆبەیا پەشێمانی وترس وئستغفارکرنا بەردەوام د گەل دا بت، د گەل کرنا کارێن قەنج وباش حەتا ئەم ببینە ژ وان یێن ڕزگار دبن ونێزیکی خودێ دبن.. خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٧٠ - ئەو تێ نەبت یێ تۆبە بکەت وباوەریێ بینت وکارەکێ چاک بکەت، ئەوان خودێ گونەهێن وان دگوهۆڕن وباشییان ددەتێ، وخودێ گونەهـ ژێبرێ دلۆڤان بوویە ﴾ (الفرقان: ٧٠).

ودبێژت: ﴿ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ۝٧١ - وهەر ئێکێ تۆبە بکەت، وچاکیێ بکەت، ئەوە یێ ب دورستی تۆبە دکەت و ل خودێ دزڤڕت ﴾ (الفرقان: ٧١).

ڤێجا ئەی برایێ موسلمان: ئەگەر نەفسا تە بەرێ تە دا گونەهێ، وتە هزرا خۆ تێدا کر، ودلێ چوو کرنا وێ، تو بیرا خۆ ل وێ بێ ئیفلەحیێ بینەڤە یا د ڤێ ڤەکۆلینێ دا هاتی، وتو بیرا خۆ ل مەزنییا خودایێ خۆ بینەڤە، و ل وان قەنجییان ژی یێن وی د گەل تە کرین، وی ساخی وسلامەتی یا دایە تە، وئەگەر وی قەنجی ب وێ د گەل تە نەکربا تو نەدشیای خۆشیێ ب وێ گونەهێ ببەی یا تە کری، ودبت تو نەشێی بگەهییێ، وتو برایێ من هەڤسەنگیێ د ناڤبەرا کاران دا بکە، چونکی ئەو خۆشییا چەند دەلیڤەیانە، من هیڤیە تو هزرا تەعلاتیا زڕباریێ د گەل دا بکەی، وچو خێر د وێ خۆشیێ دا نینە یا دویماهییا وێ ئاگر بت.

دوعا وداخوازا من ژ خودێ ئەوە ئەو من وتە ژ عەمی نەخۆشییان بپارێزت.

یا رەببی تو هیڤییێن من ب جە بینە، وکارێن مە د هەمی حالەتان دا جوان بکە، وتو پێخەمەت گەهشتنا رازیبوونا خۆ ڕیکێن مە ب ساناهی بێخە، وبەرێ مە بدەنە خێرێ، وتو ل دنیایێ وئاخرەتێ باشییێ بدەمە، ومە ژ عەزابا ئاگری بپارێزە، ب رەحما خۆ.

نڤیسەر

* ئێکەمین گونەها بێ ئەمریا خودێ پێ ل عەسمانی هاتییە کرن: [1]

ئەو حەسویدی بوو یا ئبلیسی ب ئادەمی -سلاڤ لێ بن- بری دەمێ وی فەرمانا خودێ ب جهـ نەئینای، و ژ بەر خۆمەزنکرن ودفن بلندیێ ئەو بۆ ئادەمی نەچوویە سوجوودێ.

پاشی گونەها د دویڤ دا ئەو بوو دەمێ ئادەمی وحەووایێ -ب هاندانا ئبلیسێ لەعنەتی- ژ وێ دارێ خواری یا خودێ ئەو ژ خوارنا وێ داینە پاش، پاشی وان تۆبەکر وخودێ تۆبەیا وان قەبویلکر؛ چونکی (هێلانا ئەمری ل نک خودێ مەزنترە ژ کرنا نەهییێ، ونەهییا ئادەمی ژ خوارنا دارێ هاتەکرن ووی ئەو خوار، ڤێجا خودێ تۆبەیا وقەبویلکر، وئبلیسی ئەمر لێ هاتەکرن کو ئەو بۆ ئادەمی بچتە سوجوودێ بەلێ وی ئەو نەکر لەو تۆبەیا نەهاتە قەبویلکرن[2]؛ چونکی گونەها کرنا نەهییێ پتر جاران ژ بەر هەوجەیی وشەهوەتێ چێ دبت، وگونەها هێلانا ئەمری پتر جاران

---

(١) أدب الدنيا والدين للماوردی، ٢٦٠.

(٢) وهەما وی هەر تۆبە نەکربوو لەو تۆبەیا وی قەبویل نەبوو، ئەگەر نە خودێ تۆبەوەرگرێ دلۆڤانە، وئەو ب خۆ دبێژت: (وَإِنِّى لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ثُمَّ ٱهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾) ئەز گونەهـ ژێبرم بۆ هەر کەسەکێ تۆبە بکەت وباوەریێ بینت وچاکیێ بکەت پاشی بێتە سەر هیدایەتێ.

ژ بەر خۆمەزنكرن ودفن بلندییٚ چیٚ دبت، وئەویٚ هندی زەررەیەكیٚ ژ خۆمەزنكرنیٚ د دلی دا هەبت ئەو ناچتە بەحەشتیٚ، وئەو كەسیٚ ل سەر تەوحیدیٚ بمرت دچتە بەحەشتیٚ ئەگەر خۆ زنا یان دزی ژی كربت).[1]

مەعنا: هەر كەسەكیٚ تشتەكی ژ ئەمریٚ خودیٚ بهیٚلت وەكی نڤیٚژیٚ، بیٚ گومان ییٚ ل سەر خەطەرەكا مەزن.

ڤیٚجا كارتیٚكرنا گونەها ئادەمی وحەووایێ ل سەر دووندەها وان چبوو؟

د حەدیسەكیٚ دا یا ئەبوو هورەیرە ژ پیٚغەمبەری -سلاڤ لیٚ بن- ڤەگوهیٚزت هاتییە: ﴿لولا حواء لم تخن أنثى زوجها الدهر - ئەگەر حەووا نەبا ژنەكیٚ چو جاران خیانەت ل زەلامیٚ خۆ نەدكر﴾[2] یەعنی: حەووایێ خیانەت ل ئادەمی كر دەمیٚ بەریٚ وی دایە بیٚ ئەمرییٚ وخوارنا ژ داریٚ ل بەر وی شرین كری، ڤیٚجا ژ بەر بیٚ ئیفلەحیا گونەهیٚ ئەڤ رەهە ژ ویٚ گەهشتە كچیٚن ویٚ ژی، ومەخسەد ب خیانەتیٚ ل ڤیٚریٚ زنا نینە.

و د حەدیسەكا دی دا یا ئەبوو هورەیرە ژ پیٚغەمبەری -سلاڤ لیٚ بن- ڤەدگوهیٚزت هاتییە: ﴿ دەمیٚ خودیٚ ئادەم ئافراندی پشتا وی ڤەمالی، ئینا هەر رحەكا ئەو دیٚ د دووندەها وی دا ئافرینت حەتا رۆژا قیامەتیٚ ژ پشتا وی كەفت، ووی گەشاتییەك ژ رۆناهییٚ كرە د ئەنییا هەر مرۆڤەكی دا، پاشی وی ئەو بۆ ئادەمی پیٚشچاڤ كرن، ئادەمی گۆت: یا رەببی! ئەڤە كینە؟ وی گۆت: ئەو دووندەها تەنە، ئینا ئادەمی زەلامەك ژ وان دیت كەیفا وی ب ویٚ گەشاتییٚ هات یا ل ناڤچاڤیٚن وی هەی، وی گۆت: یا رەببی ئەڤە كیە؟ وی گۆت: ئەڤە زەلامەكە ژ ئوممەتیٚن

---

(١) الفوائد لابن القيم، ٢٠٥.

(٢) موسلم ڤیٚ حەدیسیٚ ڤەدگوهیٚزت.

دویماهیێ یێن دووندەها تە دبێژنـیّ: داوود، ئـادەمـی گـۆت: یـا رەببـی تـە چەند عەمر بۆ وی دانایە؟ گۆت: شێست سال، ئـادەمـی گـۆت: یـا رەببـی چـل سـالان ژ عـەمـریّ مـن ژی بدانـە سـەر عـەمـریّ وی، ودەمـیّ عـەمـریّ ئادەمی ب دویماهی هاتی ملیاکـەتـیّ مرنـیّ هـاتی وی گـۆت: مـا هێـشتا چل سال ژ عەمریّ من نەماینە؟ وی گۆت: ما تـە ئـەو نـەداینـە کـوڕیّ خـۆ داودی؟ گۆت: ڤێجا ئادەمی حاشاتی کر لـەو دوونـدەهـا وی ژی حاشـاتی کر، وئادەم خەلـەت بوو ڤێجا دووندەا وی ژی خەلـەت بوو ﴾[1].

وژبیرکرنا ئادەمی ئەو بوو وی ژبیرکر کو نەهـی ل وی هـاتبوو کـرن ئـەو ژ داریّ بخۆت، و ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ دووندەها وی ژی دا ب وی ڤـە، وئـەو وژنکـا وی خـەلـەت بـوون و ژ داریّ خـوار، ڤێجـا ژ بـەر بـێ ئیفلەحیا گونەهێ دووندەها وان ژی د خەلەتییێ دا دا ب وان ڤە، وئادەمی حاشـاتی ل هنـدێ کـر دەمـێ وی هنـدەک ژ عـەمـریّ خـۆ دایـە کـوڕیّ خـۆ داوودی، ئینا ژ بەر بێ ئیفلەحیا ئەڤ چەندە گەهشتە دووندەها وی ژی.

* ئێکەمین گونەها بێ ئەمرییا خودێ پێ ل عـەردێ هـاتـیـیـە کرن:[2]

ئەو حەسویدی بوو یا قابیلی ب برایێ خۆ هـابیلی بـری حـەتـا وی ئـەو کوشتی، د وێ حەدیسێ دا یا عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ژ پێغەمبـەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت، هاتییە: ﴿ ما من نفس تقتل ظلماً إلا كان على ابـن آدم الأول كفـل منهـا، ذلـك بأنـه أول مـن سـن القتـل - هـەر

(١) ترمذی ڤەدگوهێزت.

(٢) أدب الدنيا والدين للماوردي، ٢٦٠.

نەفسەکا ب زۆرداری بێتە کوشتن بارەک ژێ د ستویێ کوڕێ ئادەمی یێ ئێکێ دایە؛ چونکی ئەو ئێکەمین کەسە کوشتن کری ﷺ.[1]

ڤێجا هەر مرۆڤەکێ ب زۆرداری بێتە کوشتن هندەک گونەها وی د ستویێ قابیلی دایە، ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ.

(١) بوخاری ڤەدگوهێزت.

ناڤبرا ئێکێ
ئەگەرێن گونەهێ

هژمارەکا ئەگەر وپالدەران هەنە مرۆڤی بەر ب کرنا گونەهێ ڤە دبەن، بەلێ ئەو ئەگەر هەمی بۆ سێ تشتان دزڤڕن، وئەو هەر سێ تشت وەکی (ئبن قەییم) -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت ئەڤەنە:

یا ئێکێ: دەمێ دل ب ئێکێ دی ژبلی خودێ ڤە دئێتە گرێدان، وئەڤە سەری دکێشتە شرکێ.

یا دووێ: گوهدارییا هێزا غەزەبێ، وئەڤە سەری دکێشتە زۆرداریێ.

یا سییێ: گوهدارییا هێزا شەهوەت ودلچوونان، وئەڤە سەری دکێشتە کرنا فاحیشە وکرێتییان.

وگرێدانا دلی ب ئێکێ دی ڤە ژبلی خودێ گونەها ژ هەمییێ مەزنتر یا پێڤە دئێتە شکە وکو مرۆڤ خودایەکێ دی ژبلی خودێ بنیاست ودوعایان ژێ بکەت. وگونەها مەزنتر یا گوهدانا هێزا غەزەبێ بەرێ خودانی ددەتێ کوشتنە. وگونەها مەزنتر یا ب گوهدانا هێزا شەهوەت ودلچوونان ڤە دئێت کرنا زنایێیە.. و ژ بەر ڤێ چەندێ خودایێ مەزن ئەڤ هەر سێیە د ئێک ئایەتێ دا کۆمکرینە دەمێ دبێژت: ﴿ وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامٗا ﴿٦٨﴾ - وئەوێن ژبلی خودێ دوعایان ژ کەسێ دی ناکەن، ووێ نەفسێ ناکوژن یا خودێ کوشتنا وێ حەرامکری وەسا تێ نەبت ئەو وی

تشتی بکەت کو خۆ پێ هێژای کوشتنێ بکەت، وئەو زنایێ ناکەن، وهەچییێ تشتەکی ژ ڤان گونەهان بکەت دێ گەهتە جزایێ خۆ ﴾ (الفرقان:٦٨).

وئەڤ هەر سێ گونەهە (**ئێک یا دی دکێشت**، شرکێ زۆرداری وفاحیشە پێڤە دئێن، کانێ چاوا تەوحید وان ژ خودانێ خۆ ددەتە پاش).[(١)]

و ب ڕاستی ئەڤەیە یا کو د واقعێ مە دا چێبووی، وەکی بێ باوەر ل سەر ستوییێ موسلمانان زال بووین بێی ئەو رەحمێ پێ ببەن یان دلێ خۆ پێ بسۆژن، ونێزیکە تە گوهـ لێ نەبت کارەساتەک ل هەمی لایێن جیهانێ ڕوی بدەت ئەگەر پشکەکا مەزن ژ ڤان هەر سێ تشتێن بۆرین یا موسلمانان نەبت، ئەڤە هەمی ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهان. خودێ مە بپارێزت.

---

(١) الفوائد لابن القيم، ١٣٨-١٣٩، ب دەسکارییەکا کورت ڤە.

ناڤبرا دووێ
کارتێکرنا گونەهێ د مللەتێن بۆرین دا

*** یووسف سلاڤ لێ بن:**

حەسەن دبێژت: پێغەمبەری سلاڤ لێ بن گۆت: ﴿ رحم الله یوسف لولا کلمته ما لبث في السجن طول ما لبث، قوله: أذکرني عند ربک ﴾ یەعنی: خودێ رەحمێ ب یووسفی ببەت ئەگەر ژ بەر ڤێ گۆتنا وی نەبایە، دەمێ وی گۆتییە هەڤالێ خۆ د سجنێ ڤە: بەحسێ من ل نک مەلکی بکە.. ئو هند نەدما د سجنێ ڤە هندی مای. ودەمێ حەسەنی ئەڤ حەدیسە ڤەدگوهاست دکرە گری ودگۆت: وئەم دەمێ نەخۆشییەک دگەهتە مە ئەم هەورێن خۆ دگەهینینە خەلکی![1]

(١) الزهد للإمام أحمد، ١٠٣، وشیخ الإسلام ئبن تەیمییە دەمێ ڤێ گۆتنا یووسفی ڤەدگوهێزت دبێژت: مەعنا ڤێ گۆتنا وی ئەو نینە وی خۆ نەهێلا بوو ب هیڤییا خودێ ڤە، نە.. چونکی وی گۆت: (إن الحکم إلا لله) حوکم هەما بۆ خودێیە، وئەڤ گۆتنا وی وەکی وێ گۆتنا وی یا دییە دەمێ گۆتییە مەلکی: خزینەیێن مصرێ بکە ددەستێن من دا، ئەڤ داخوازا وی بۆ مەزنیێ ژ بەر مەصلحەتەکا دیی بوو لەو یا دژی تەوەککولێ نەبوو ونە ژ وێ خوستنێ بوو یا شریعەتی ئەم ژێ دانە پاش، وئەڤ داخوازا وی ژ وی هەڤالی هەما بۆ هندێ بوو مەلک حالێ وی بزانت؛ دا ل حەقیێ بگەرییێت، ئەگەر نە یووسف ژ هەمی مرۆڤان موکمتر بوو. برێنە: الفتاوی ١٥/١١٣-١١٤، ب دەسکاری ڤە.

*** برایێن یووسفی ودووندەها وان ژ ئسرائیلیان:**

وسەرهاتییا وان د گەل برایێ وان یووسفی -سلاڤ لێ بن- د قورئانێ دا یا ئاشکەرایە، دەمێ وان گۆتی: ﴿ أَحَبُّ إِلَىٰٓ أَبِينَا مِنَّا ﴾ بابێ مە پتر حەز ژ یووسفی ژ مە، ڤێجا ژ بەر ڤێ چەندێ وان حەسویدی پێ بر، وئەڤ حەسویدی وزکرەشی ژ وان هاتە ڤەگوهاستن بۆ دووندەها وان ژی.

ودەمێ وان بەحسێ بنیامینی کری وگۆتی: ﴿ إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُۥ مِن قَبْلُ ﴾ ئەگەر ئەو دزیێ بکەت برایەکێ وی ژی بەرێ دزییەک کربوو، ومەخسەدا وان پێ یووسف بوو، ڤێجا ئەڤ بێ بەختی ودرەوینی ژ وان بۆ دووندەها وان ژی هاتە ڤەگوهاستن.

و ژ بەر بێ ئیفلەحیا گۆتنا وان بۆ ئێک ودو: ﴿ ٱقْتُلُوا۟ يُوسُفَ ﴾ هوین یووسفی بکوژن، سالۆخەتێ حەزکرنا ب جهئینانا وان بۆ مەصلحەتێن وان ئەگەر خۆ ب رێکا کوشتنا کەسەکێ بێ گونەهـ ژی بت، ل نک وان پەیدابوو، وئەڤ سالۆخەتێ کرێت ژ وان بۆ دووندەها وان ژی هاتە ڤەگوهاستن.

و ژ بەر گۆتنا وان: ﴿ وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ﴾ ڤیانا مالی ل نک وان ودووندەها وان پەیدابوو.

وئەڤ سالۆخەتێن پیس یێن کو ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێن برایێن یووسفی وگۆتنێن وان یێن خراب ل نک وان پەیدابووین، مانە د ناڤ وان دا، و ژ وان بۆ عەیال ودووندەها وان ژی هاتنە ڤەگوهاستن.. ووەکی ئەم دزانین ئەو پشتی هنگی ل مصرێ ئاکنجیبوون، پاشی پشتی دەمەکی ئەو کەفتنە ژێر حوکمێ فیرعەونی ووی ب دژواری سەرەدەری د گەل وان کر، وهەمی رەنگێن رویرەشی وشەرمزاریێ ئینانە سەرێ وان، کورێن وان

کوشن؛ دا دووندەها وان زێدە نەبت، وکچێن وان بۆ رەزیلی وخدامینییێ هێلانە ساخ.

پاشی خودێ پێغەمبەرێ خۆ مووسا -سلاڤ لێ بن- هنارت؛ دا ئەو ئسرائیلیان ژ وێ شەرمزارییێ دەربێخت، وسەرهاتیەکا درێژ وعەجێب دەست پێ کەت، ل سەری خودێ بەحسێ وی قەدر وبهاییێ دکەت یێ وی دایە وان دەمێ دبێژت: ﴿ يَـٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتِىَ ٱلَّتِىٓ أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ ﴾ (البقرە:٤٧) یەعنی: ئەی دووندەها یەعقووبی قەنجییێن من د گەل هەوە کرین ل بیرا خۆ بینن، وسوپاسییا من سەرا بکەن، و ل بیرا خۆ بینن کو من هوین ژ خەلکێ سەردەمێ هەوە هەمییان چێتر لێ کربوون. وئەڤ چێتر لێکرنا وان ب هنارتنا گەلەک پێغەمبەران بوو د ناڤ وان دا، و ب وان نعمەتان بوو یێن وی تایبەت داینە وان، وخندقاندنا نەیارێ وان فیرعەونی بوو د وێ دەریایێ دا یا ئەو ژێ دەرباس بووین.

و د گەل وێ قەدرگرتنێ وان، و ژ بەر حەژێکرنا وان بۆ مالی بەری ئەو ژ مصرێ دەرکەڤن ڕابوون زێڕ وزینەتێ مصرییان دزی و د گەل خۆ بر، ویا ژ ڤێ ژی خرابتر ئەو بوو پشتی ئەو ژ ئاڤێ دەرباس بووین ڕابوون گۆلکەک ژ زێڕی چێکرن وپەرستن بۆ کر دەمێ مووسا چوویە ژڤانێ خودایێ خۆ! ئینا غەزەبا خودێ ب سەر وان وان دا هات ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ حەتا ڕۆژا قیامەتێ، خودان باوەر تێ نەبن ژ وان، خودێ دبێت: ﴿ وَأُشْرِبُوا۟ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ ﴾ (البقرە:٩٣) چونکی ڤیانا پەرستنا گۆلکێ د دلێن وان دا گەڕیا بوو ژ بەر

ب ناڤداچوونا وان د ناڤ کوفرێ دا، وچونکی گۆلک ژ زێڕی هاتبوو چێکرن، ڤیانا زێڕی ما د دلێن وان دا، لەو حەتا ڤێ گاڤێ ژی ئەم دبینین خودانێن سەرمال وبەنقێن مەزن هەمی ژ جوهیانە.

و ژ سالۆختێن وان یێن کرێت ونەباش: سەررەقی، ونەگوهداری، وبێ ئەمرییا پێغەمبەرانە.

و ژ نموونەیان ل سەر ڤێ چەندێ: دەمێ فەرمان ل وان هاتییەکرن کو ئەو ب سوجدە ڤە ژ دەرگەهی ببۆرن ودوعایان بکەن وبێژن: یا رەببی گونەهێن مە بۆ مە ژێ ببە؛ دا گونەهێن وان بۆ بێنە ژێبرن وخودێ تۆبا وان قەبویل بکەت، وان تڕانە بۆ خۆ ب ڤی ئەمرێ پێغەمبەرێ خۆ کر وئەو گۆتن گوهاڕت یا فەرمان پێ ل وان هاتییەکرن، وەکی ئایەتەک دبێژت: ﴿ فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنۡهُمۡ قَوۡلًا غَيۡرَ ٱلَّذِي قِيلَ لَهُمۡ ﴾ (الأعراف: ١٦٤).

هەر وەسا دەمێ فەرمان ب کوشتنا چێلەکێ ل وان هاتییەکرن، وەکی خودایێ مەزن د ئایەتەکێ دا دبێژت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تَذۡبَحُواْ بَقَرَةٗ ﴾ (البقرة:٦٧) ڤێجا وان دەست دا هەڤڕکیێ وزوی ب زوی فەرمانا پێغەمبەرێ خۆ ب جه نەئینا، ئینا ژ بێ ئیفلەحیا ڤی کارێ وان خودێ مەسەلە ل وان شداند، وئەڤ شداندنا هە بۆ دووندەها وان ژی هاتە ڤەگوهاستن.

و ژ نموونەیان ل سەر ڤێ چەندێ سەرهاتییا خودانێن شەنبیێ، دەمێ فەرمان لێ هاتییەکرن ئەو شەنبیێ نەچنە ڕاڤێ ڤێجا وان بەری هنگی تۆڕ ڤەددان وئێکشەنبێ دچوون، ماسی دئینانە دەر، و ژ بەر

ڤێ فێلبازییا وان وکارێ وان یێ خراب خودێ خەسف ل وان کر وئەو کرنە مەیموینک وبەراز.

هەر وەسا سەرهاتییا زادێ بەحەشتێ ئەوێ بۆ وان ژ عەسمانی دهاتە خوارێ (گەزۆ وگۆشتێ تەیران) ئەوێ مرۆڤ ژێ تێر نەبت؛ چونکی ژ زادێ بەحەشتێ بوو، بەلێ ژ بەر سەرڕەقییا ئسرائیلیان وتبعەتێ وان یێ خوار وڤیچ، وان ژ مووسای -سلاڤ لێ بن- خواست ئەو دوعایێ بۆ وان ژ خودێ بکەت کو هندەک خوارنا عەردی بدەتە وان وەکی ترۆزی وباقلک ونیسک وپیڤازان، وان تشتێ باشتر هێلا وداخوازا تشتەکێ دی یێ بێ بها کر، ڤێجا ژ بەر بێ ئیفلەحییا ڤێ گونەها وان خودێ ئەو ل عەردێ مصرێ دانان وشەرمزاری دانا سەر وان، وئەو ب غەزەبا خودێ ڤە ڤەگەڕیان، وئەڤ چەندە د جیلێن پشتی وان ژی دا ما، ئەوێن ب سەر حەقییێ هل نەبووین.

و ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێ ل سەر وان ئەو بوو خودێ فەرمان ل وان کربوو ئەو زادی هل نەگرن، وهنگی زاد خراب نەدبوو ئەگەر دەمەکێ درێژ ژی مابا، بەلێ وان ژ بەر ڕکداری وسەرڕەقییا خۆ ئەڤ فەرمانە ب جھ نەئینا وزادی هلگرت، ڤێجا ژ بەر بێ ئیفلەحیا کارێ وان زاد خراب بوو وگەنی بوو.(١)

ئەبوو هورەیرە -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ لولا بنو إسرائيل لم يخبث ولم يخنز طعام - ئەگەر

---

(١) وئەگەر ژ بەر هندێ نەبا نوکە مە هەوجەیی ب ئامیرەتێن تەزادنا خوارنێ نەدبوو، وئەڤە دبتە دیرۆکا دەسپێکا پەیدابوونا وان جەراثیمێن ل هەوا دفرن.

ژ بـەر ئـسـرائـيـلـيـان نـەبا خـوارنەک خراب نـەبـوو وگۆشت گـەنـى نەدبوو ﴾.[1]

*** بۆ ئێفلەحيا فيرعەونى ل سەر وى وبنەمال وژەبانيێن وى:**

ئەو بوو لەعنەت د دنيايێ دا ل وان هاتەكرن: ﴿ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرۡعَوۡنَ سُوٓءُ ٱلۡعَذَابِ ﴾ (غـافر:٤٥) خۆ خزينـە وگۆڕێن وى ژى ژ لـەعنـەتـێ پاراسـتـى نەمان، وهـەر ئێكێ نێزيک ببت بێ ئيفەحيا وێ لەعنـەتـێ ژێ دگـرت[2]، ئـەڤ بـێ ئيفەحيا خەلكى ناڤێ: (لـەعنەتا فيرعـەونـان) ل سـەر دانـاى! و ل ئاخرەتێ ژى عەزابەكا دژوار دێ گـەهتـە وان: ﴿ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴾ (غـافر:٤٦).

---

(١) مختصر صحيح مسلم للمنذري، تحقيق الألباني، ژمـارا حـەديسێ ٨٦٤، پ: ٢١٩.

(٢) يەعنى: لەعنەتا خودێ، وەكـى ئايـەت دبێژت: ﴿ وَأَتۡبَعۡنَٰهُمۡ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا لَعۡنَةٗۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ ﴾ (القـصص:٤٢) نـە وەكـى زانـايێن شـوينواران ژ درەو دبێـژن كـو فيرعەونان هندەک طـەلاسم يێن دانابنە سەر ملک وخزينە وقەبرێن خۆ، وهـەچيێ نێزيک ببت لەعنەتا فيرعەونى دێ ژێ گرت، وئەو نڤيسينێن هيرۆگلۆفى يێن كـو هاتينە ديتن ئەو ژ لايێ هندەک كەسێن پشتى وان يێن هاتينە نڤيسين يێن كو ژ بەر لەعنەتا خودێ نەشيابن وان خزينەيان ب دەست خۆ بێخن. وتشتێ ڤێ گۆتنێ مسۆگەر دكەت گۆتنا پێغـەمبـەرييـە سلاڤ لـێ بـن دەمـێ دبێـژت: (هـوين نـەچنـە جهێن ڤان يێن عەزاب لێ هاتييەكرن ئەگەر هوين ب گرى نەبن، وئەگەر هـوين ب گرى نەبننەچنە جهێن وان نەكو ئەو ب سەرێ هەوە بێت يـا ب سـەرێ وان هـاتـى) ئيمام ئەحمەد ڤەدگوهێزت، وەرمان ل پێغەمبەرى هاتەكـرن ئـەو ل نـهـالا (محسر) ل عەرەفێ لـەزێ بكەت؛ چونكى خودێ ئەبرەهە وخودانێن فيلى ل وێرێ بربوونـە هيلاكێ.

*** مللەتێن صالح وشوعەیب وهوود ونووح ولووطی:**

ئەڤە ئەو مللەت بوون یێن ب قێژیێ وهڕەبای وخندقاندنێ وبەر لێ باراندنا ژ عەسمانێ هاتینە تێبرن، و ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێ: جهێن وان نائێنە ئاڤەدانکرن، وئاڤ ژ بیرێن وان نائێتە ڤەخوارن، وزانین وپێشکەفتنا وان د چیایان ڕا ا هاتییە ڤەشارتن، وزانینا وان ب جهێن هەبوونا ئاڤێ ومەعدەنان ل بن عەردی.[1]

---

(١) وئەڤە ئە ڕێکە نوکە دئێتە نیاسین ب ناڤێ (پێلا خۆ ب خۆیی - الموجة الذاتية) یان (شفکا ئاشکەراکەر - العصا الكاشفة) و ب ڤێ ڕێکێ مرۆڤ ب جهێن ئاڤێ ومەعدەنێن بن عەردی دکەڤت، ب ڕێکا مەغنطیسییا عەردی و ب هاریکارییا شەکلێن هەندەسی، وئەڤە علمەکە هێشتا ل بەر مە یێ ڤەشارتییە، ونوکە د ئاستەکێ بەرتەنگ دا دئێتە ب کارئینان، وئەو ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ ل بەر مرۆڤی هاتە بەرزەکرن، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ موعجزەیا هەر پێغەمبەرەکی وەکی وی تشتی بوویە یا د ناڤ مللەتێ وی دا هەی ووان خۆ پێ ب هێز دئێخست، بۆ نموونە: مللەتێ مووسای ب کارئینانا (شفکا ئاشکەراکەر) دشارەزا بوون حەتا وان ئەو د سێرەبەندیێ دا ب کار دئینا، گۆپال دهاڤێتن دبوونە مار، ڤێجا موعجزەیا مووسای ژی ژ وی ڕەنگی بوو، وی گۆپالێ خۆ دهاڤێت دبوو مارەکێ ژ ڕاستا کانی ژ عەردی دپەقاندن ودەریا دکەلاشت ب ئانەهییا خودێ، ومللەتێ عیسای بۆ دختۆریێ دزیرەک بوون، لە موعجزەیا عیسای ئەو بوو وی مری ساخ دکرن، وکۆرێ زکماک وگوڕی چێ دکرن، ومللەتێ صالحی د زیرەک بوو د هونەرێ کۆلانا د کەڤری ڕا وچێکرنا پەیکەران ژ بەری، لەو موعجزەیا وی ئینانەدەرا حێشترەکێ بوو ژ کەڤری، ودەمێ موحەممەد -سلاڤ لێ بن- هاتی، مللەتێ وی بۆ شعر ورەوانبێژیێ دزیرەک بوون ئینا موعجزەیا وی قورئان بوو ئەوا ب رەوانبێژی وزانینێن خۆ یێن مەزن ڤە خەلک هەمی حەتا ڕۆژا قیامەتێ حێبەتی کرین.

وشوینوارێن وان مان دا ببنه دەلیل ل سەر وان، وکو پێشکەفتنا وان گەهشتبوو دەرەجەکێ مەزنترین ئامیرەتێن نوی نەشێن وێ کۆلانێ د کەڤران دا بکەن یا وان دکر، بەلێ وان زۆرداری ل خۆ کر، وئێکەمین کەسێ ئعتراف ب ڤێ چەندێ کری بابێ وان ئادەم بوو -سلاڤ لێ بن- دەمێ گۆتی: ﴿ رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴾ (الأعراف:٢٣) وخودایێ مەزن بەحسێ ڤان مللەتان دکەت ودبێژت: ﴿ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ (١) خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ ﴾ (النمل:٥٢).

*** نهێنییا عەزابدانا کافران یا بەردەوام دا جەهنەمێ دا:**

خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا۟ عَلَى ٱلنَّارِ فَقَالُوا۟ يَٰلَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا۟ يُخْفُونَ مِن قَبْلُۖ وَلَوْ رُدُّوا۟ لَعَادُوا۟ لِمَا نُهُوا۟ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٢٨﴾ ﴾ (الأنعام:٢٧-٢٨) یەعنی: ئەگەر تو وان کافران ل ڕۆژا قیامەتێ ببینی تشتەکێ مەزن دێ بینی، دەمێ ئەو ل بەر ئاگری دئێنە ڕاوەستاندن، ووان قەید وزنجیرێن تێدا ئەو دبینن، وڤێ ترس وسەهمێ ئەو ب چاڤێن خۆ دبینن، ڤێجا هندی دبێژن: خوزی ئەم بۆ ژینا دنیایێ بێینە زڤراندن؛ ڤێجا دا ئەم باوەرییێ ب ئایەتێن خودێ بینین وکاری پێ بکەین، وئەم ببینە

(١) وبەرێ خۆ بدە پەیڤا (بیوتهم) و د ئایەتەکا دی دا (مساکنهم) مەعنا: ئەو جهێن ئەم کەلەخێن وان تێڤە دبینین مالێن وان بوو، نە گۆڕێن وان بوون وەکی زانایێن شوینواران دبێژن کو وان ئەو ئاڤاکر بوون دا بۆ وان ببنە گۆڕ، بەلکی ئەو مالێن وان بوون ئەو لێ دژیان بەلێ پشتی عەزاب ب سەر وان دا هاتی ئەو د وان جهان ڤە مرن وئەو بۆ وان بوونە گۆڕستان.

ژ خودان باوەران. مەسەلە نەوەیە، بەلکی ل ڕۆژا قیامەتێ ئەو بۆ وان ئاشکەرا بوو یێ وان بەری هنگی ڤەدشارت ژی. وئەگەر خۆ ئەو بۆ دنیایێ هاتبانە زڤڕاندن ودەلیڤە بۆ هاتبا دان ژی ئەو دا ل کوفر ودرەوپێکرنێ زڤڕنەڤە. وئەو د گۆتنا خۆ دا ددرەوینن.

ومرۆڤ دەمێ هزرا خۆ د ڤان هەردو ئایەتان دا دکەت عەجێبگرتی دبت، دەمێ کافر دئێنە هاڤێتن د ئاگرێ جەهنەمێ دا -خودێ مە ژێ بپارێزت- وئەو تام دکەنە نەخۆشیيا وی، ئەو هیڤی دکەن کو ژێ دەرکەڤن دا ئێدی کارێ چاک بکەن، بەلێ خودایێ مەزن بەرسڤا وان ددەت: ﴿ وَلَوۡ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنۡهُ ﴾ ئەگەر ئەو بێنە زڤڕاندن جارەکا دی دێ ل وی کاری زڤڕنەڤە یێ خودێ ئەو ژێ داینە پاش، وعەجێبییا مرۆڤی نامینت دەمێ دزانت کو گونەهێ دلێن وان یێن ڕەش وتاری کرین لەو ئەو وەکی کەڤرەکێ ڕەق یێن لێ هاتین، بەلکی ڕەقتر ژی، ڤێجا خێر ئێدی چو کاری تێ ناکەت، و ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهێ ئەو بوونە پێهلکریێ ئاگری، وهەر وهەر تێدا مان، وەکی خودایێ مەزن بەحسێ ئاگری کری وگۆتی: ﴿ وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ ﴾ (البقرة:٢٤) ڤێجا خودێ زۆرداری ل وان نەکرییە بەلکی وان زۆرداری یا ل خۆ کری.

ئەحمەد وموسلم ژ حوذەیفەی -خودێ ژێ رازی بت- ڤەدگوهێزن، دبێژت: من گوهـ ل پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ تعرضُ الفتنُ على القلوب كالحصير عودًا عودًا، فأَيُّ قلب أشربها نكتَ فيه نكتةٌ سودَاءُ، وأَيُّ قلب أنكرها نكتَ فيه نكتةٌ بيضاءُ، حتى تصيرَ على قلبين: على أَبيضَ مثل الصفا، فلا تضرُّهُ فتنةٌ ما دَامتْ السماوَاتُ وَالأَرْضُ، وَالآخرُ أسوَدُ مرْبادًّا كالكوز مجخياً لا يعرفُ معرُوفاً ولا ينكرُ

منكرًا، إلا ما أشربَ من هوَاهُ ﴾ يەعنى: فتنە وەسا ب سەر دلان دا دئێن وكارى تێ دكەن وەكى حێسيل كارى د تەنشتا وى كەسى دا دكەت يێ ل سەر بنڤت، زلک زلک، ڤێجا هەر دلەکێ فتنە تێدا چوو نوقتەکا ڕەش دێ لێ کەت، وهەر دلەکێ فتنە قەبویل نەکر نوقتەکا سپی دێ لێ چێ بت، حەتا ئەو دبنە دو دل: دلەکێ سپی وەکی بەرێ حلی هندی عەرد وعەسمان هەبن چو فتنە کاری تێ ناکەن، ودلەکێ بەلەک وەکی گۆزکێ دەرنشیفکری، نە باشی ل بەر دبتە باشی ونە خرابی ل بەر دبتە خرابی، ب تنێ ئەو تشت نەبت یێ ل بەر وی خۆش بت.[1]

---

(١) برێنە: صحيح الجامع للألباني ژمارا حەدیسێ (٢٩٦٠).

ناڤبڕا سیێ
کارتێکرنا گونەهێ د ئوممەتا موحەممەدی دا

*** ئەو زەلامێ گۆتییە پێغەمبەری تە عەدالەت نەکر:**

ئەبوو سەعید دبێژت: عەلی -خودێ ژێ رازی بت- گۆت: هندەک ئاخا زێڕێ من ژ یەمەنێ بۆ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئینا، وی گۆتە من: ﴿ أقسمها بين أربعة: بين الأقرع بن حابس، وزيد الطائي، وعيينة بن حصن الفزاري، وعلقمة بن علاثة العامري ﴾ وێ بدە ڤان هەر چاران: ئەقرەعێ کوڕێ حابسی، وزەیدێ طائی، وعویەینەیێ کوڕێ حصنێ فەزاری، وعەلقەمەیێ کوڕێ عەلاثەیێ عامری. ئینا زەلامەکێ چاڤ کویر وئەنی مەزن وسەر تراشی گۆت: ب خودێ تە عەدالەت نەکر! پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ﴿ ويلك! من يعدل إذا لم أعدل؟ إنما أتالفهم ﴾ تێچوون بۆ تە بت! ئەگەر ئەز عەدالەتێ نەکەم پا کی دێ کەت؟ من دڤێت دلێن وان ب لایێ خۆ ڤە بکێشم. ئینا هندەک صەحابی چوونێ دا وی بکوژن، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتە وان: ﴿ أتركوه، فإنه من ضئضيء هذا قوم يخرجون في آخر الزمان، يقتلون أهل الإسلام، ويتركون أهل الأوثان، لئن أدركتهم لأقتلنهم قتل عاد ﴾[1] وی بهێلن، هندی ئەڤەیە ژ هێڤێنێ وی هندەک کەس ل دویماهییا زەمانی دێ دەرکەڤن

(١) حەدیسەکا دورستە، كتاب السنة لابن أبي عاصم، تحقيق الألباني ص ٤٢٦، ٤٢٧.

موسـلمانان دێ كـوژن وكـافران دێ هـێلن، ئـەگـەر ئـەز گـەهـشتمە وان كوشتنەكا وەكی یا عادی دێ ئێخمە ناڤ وان.

و ژ دووندەها وی (خەوارج) دەركەفـتن[1]، و ژ بێ ئیفلـەحیـا گونـەها بابێ وان كری وان، كو ئەو پەیڤ گۆتی[2]، دەرزەكا مەزن ئێخستە دیرۆكا ئیسلامێ.

* **ڤەشارتنا (لیلة القدر):**

د حەدیسەكێ دا هاتییە پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێـژت: ﴿ یا أَیها النـاس، إنهـا كانـت أبینـتْ لـي لیلـةُ القـدر، وإنـي خرجت لأخبـركمْ بهـا، فجاءَ رجلان یحتقـان معهـما الـشیطـانُ، فنسیتها ﴾[3] گەلی مرۆڤان، شەڤا ب قەدر بۆ من هاتبوو ئاشكەراكرن، وئەز دەركەفتم دا ۆ هەوە بێـژم، دو زەلام هاتن هەڤڕكی دكر ودەنگێ خۆ بلند دكر، وشەیطـان د گەل وان دا بوو، ڤێجا ئەو ژ بیرا من هاتەبرن.

مـەعنا: شەڤا ب قەدر ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهـەكێ كـو هـەڤڕكییـا دو زەلامـان بـوو هاتـە ڤـەشـارتن، و ب وێ چـەنـدێ خێـرەكـا مـەزن ل بـەر ئوممەتێ هاتە ڤەشارتن.

---

(١) ویـا ژ مـن ڤـە -وخـودێ چێتـر دزانـت- حـەجـاجی ئـەڤ حـەدیـسە بـۆ خـۆ دكـرە هێجەت لەو وی كوشتنەكا زێدە دكر.

(٢) بەرێ خۆ بدەنە ڤێ پەیڤێ، وهەما ئەو پەیڤەكا ب تنێ بوو چاوا ل سەر جیناتێن وی یێن وراثی هاتە نەخشاندن وبۆ دووندەها وی هاتـە ڤـەگـوهاستن وپێغـەمبـەر -سلاڤ لێ بن- ڕاست دبێژت، دەمێ دبێژت: ﴿ زەلامەک گۆتنەكێ د بـەرازیبوونـا خودێ دا دێ بێژت، حەفتێ سالان دێ ژ بەر وێ د ئاگری دا ئێتە هاڤێتن ﴾.

(٣) مختصر صحیح مسلم للمنذري، تحقیـق الألبـاني، ژمـارا حـەدیـسێ ٦٣٧، ص ١٧٠.

*** حێشترا لەعنەتی:**

عمرانێ کورێ حوصەینی -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: جارەکێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د سەفەرەکا خۆ دا بوو، ژنکەکا ئەنصاری ل سەر حێشترەکا خۆ بوو بێهنا وێ تەنگ بوو، ڤێجا لەعنەت ل حێشترا خۆ کر، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گوهـ ل دەنگێ وێ بوو، ئینا گۆت: ﴿ خذوا ما عليها ودعوها، فإنها ملعونة ﴾ بارێ وێ ژ سەر پشتێ ڕاکەن وبەردەن ئەو یا لەعنەتییە. عمران دبێژت: هەر وەکی ئەز وێ دبینم یا د ناڤ خەلکی دا دچت وکەس خۆ نێزیکی وێ ناکەت![1]

*** نفرینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل موضەرییان:**

دەمێ گۆتی: ﴿ اللهم اشدد وطأتک على مضر، وابعث عليهم سنين کسني يوسف ﴾[2] یا رەببی تو ل سەر موضەرییان بشدینی، وخەلایەکا وەکی خەلایا یووسفی تو ب سەر وان دا بهنێرە.

ڤێجا هشکاتی وخەلا حەفت سالان ب سەر وان دا هات، حەتا وان ژ برسان دا چەرم وهەستی ژێ خوارن ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەهان وان ونفرینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل وان، وکارتێکرنا ڤێ هشکاتی وخەلایێ ل پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وصەحابییان ژی هەبوو، و ژ بەر نفرینا وی عقووبە گەهشتە هەمییان، حەتا وان ژ برسان دا بەر ب زکێن خۆ ڤە شداندن.

---

(١) مختصر صحيح مسلم للمنذري، تحقيق الألباني، ژمارا حەدیسێ ١٠٠٨، ص ٤٨٠-٤٨١.

(٢) تأويل مشكل الحديث لابن قتيبه پ ٢٣٣.

* **نەهاتنا بارانێ:**

ئەبوو هورەیرە خودێ ژێ رازی بت دبێژت: (ژ بەر زۆرداریيا زۆرداران طەیر دهێلینا خۆ دا دمرت).

وموجاهد دبێژت: (دەمێ هشکاتی پەیدا دبت وباران قەتعە دن خۆ حەیوانێ بێ دەڤ وئەزمان لەعنەتا ل گونەهکارێن مرۆڤان دکەن، ودبێژن: ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەها مرۆڤییە).

وعەکرمە دبێژت: (حەیوانێن عەردی خۆ دوپپشک دبێژن: ژ بەر گونەهێن مرۆڤان باران ژ مە هاتە برین).[1]

وئەنەسێ کورێ مالکی -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: (بزنمێشک د کونا خۆ ڤە ژ لاوازیێ دمرت ژ بەر گونەها مرۆڤی).[2]

ئبن قەییم دبێژت: مرۆڤێ گونەهکار بەس نینە عقووبەیا گونەها وی بگەهتە وی ب تنێ حەتا دگەهتە وی ژی یێ چو گونەهـ نە هەین![3]

* **عەزابا خودێ باشی وخرابی ڤەدگرت:**

خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ وَٱتَّقُواْ فِتۡنَةٗ لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمۡ خَآصَّةٗۖ - خۆ ژ فتنەکێ بپارێزن ناگەهتە وان ب تنێ یێن زۆرداری کری ژ هەوە ﴾ (الأنفال:٢٥). زەینەب دبێژت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ ما ئەم دێ چینە هیلاکێ ومرۆڤێن چاک د ناڤ مە دا هەین؟ وی گۆت: ﴿ نعم، إذا كثر الخبث – بەلێ ئەگەر پیسی زێدەبوو ﴾.

---

(١) الجواب الكافي لابن القيم ١٦.

(٢) تأويل مشكل الحديث لابن قتيبة پ ٢٣٣.

(٣) الجواب الكافي لابن القيم ١٦، ومەخسەد ب وی یێ چو گونەهـ نەهەین حەیوانەتێ بێ دەڤ وئەزمانە، وەکی بۆری د گەل مە.

وخودێ ئوممەتا نووحی -سلاڤ لێ بن- برنــە هیلاکێ هەمی پێکڤە ب زارۆک وحەیوانەت ڤە، ژ بەر گونەهێن گونەهکاران، وعـاد ب بـای بـرە هیلاکـێ، وثـەمـوود ب ڤیژیـێ، ومللـەتـێ لـووطی ب بارانـدنا بـەران، وخەسف ل خەلکێ شەنبیێ کر وکرنـە مـەیموونـک وبـەراز، وزارۆکێن وان ژی د عەزابا وان کەلین.

وئەگەر ئێک بێژت: چاوا چێ دبت خودێ مرۆڤـان هەمیـان ب گونـەها هنـدەکـان عـەزاب ددەت، وئـەو ب خۆ بـەحسێ خۆ دکـەت ودبێـژت: وئـەز زۆرداریێ ل عەبدان ناکەم؟

ئـەم وەکـی ئیاسێ کورێ موعـاویـەی دێ بێـژین دەمـێ هنـدەکـان ئـەڤ پسیارە ژ وی کری، وی گۆتە وان: ئەرێ زولم چیە؟ وان گۆت: زولم ئـەوە مرۆڤ وی تشتی ببەت یێ وی نەبت، ئیـای گۆت: هندی خودێیـە هـەمـی تشت یێ وییە[1]، پاشی ئەو دێ وان ل دویڤ ئنیەتێن وان راکەتەڤە.

*** گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ صەحابییان: رابن ژ نك من:**

ئبن عەبـاس دبێـژت: دەمـێ پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- کـەفتیـە بـەر مرنـێ، هنـدەک زەلام ل نـک وی بـوون، وئێـک ژ وان عومـەر بـوو، ئینـا پێغەمبەری -سلاڤ لـێ بـن- گۆت: ﴿ وەرن دا ئـەز نڤیـسینەکـێ بـۆ هـەوە بنڤیـسم هـوبن پـشتی وێ قـەت د سـەر دا نـاچن ﴾ عومـەری گۆت: ئـەی پێغەمبەرێ خودێ، تو یێ نەخۆشی، وقورئان یا ل نک هەوە، ئەو تێرا مـە هەیە[2]. ڤێجا ئەو کەسێن ل ژۆر ب خیلاف چوون، هنـدەکـان گۆت: خۆ

---

(١) تأويل مشكل الحديث لابن قتيبة پ ٢٣٦.

(٢) وەسا بۆ عومەری ئاشکەرا بوو کو ئەڤ گۆتنە نە بۆ واجبوونێیـە بـەلکـی ئـەو بـۆ نیشادانا تشتێ باشتر وچاکترە، لەو بـۆ وی خۆش نـەبـوو پێغـەمبـەر -سلاڤ لـێ

نێزیک بکەن دا ەو کیتابەکێ بۆ هەوە بنڤیست کو هوین پشتی وێ قەت د سەر دا نەچن، وهندەکان وەکی عومەری گۆت، ودەمێ قەرەبالغا وان بلند بووی، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتە وان: ﴿ ڕابن ژ نک من دەرکەڤن ﴾.[1]

عوبەیدوللاهـ دبێژت: ئبن عەبباسی دگۆت: (بەلا وهەمی بەلا د هندێ دا بوو ئەو کیتاب یا پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- دڤیا بنڤیست دا ئەو قەت د سەر دا نەچن، نەهاتە نڤیسین، ژ بەر وێ قەرەبالغ وجوداییا د ناڤبەرا وان دا چێبووی).[2]

و ژ حەدیسێ دیار دبت کو دبت ژێک جودابوون ببتە ئەگەرا زڕبارییا ژ خێرەکا مەزن.

ئەڤە هندەک شوینوارێن بێ ئیفلەحیا گونەهێ بوون ل سەر ئوممەتا موحەممەدی -سلاڤ لێ بن-.

بن- د وی حالێ بەرتەنگ دا زەحمەتێ بۆ خۆ چێ بکەت، ووی ئەڤ ئایەتە ئینا بیرا خۆ ئەوا خودایێ مەزن تێدا گۆتی: تشتەک نەمایە مە د کیتابێ دا نەگۆتی، وهەر ئێکێ هزر بکەت کو عومەری وەصیەتاپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- مەنعەکر ئەو یێ بێزارییێ بۆ خودایێ مەزن پالددەت، وتەخسیرییێ بۆ پێغەمبەری، بەلکی -وەکی زانا دبێژن- تەئکید ودوبارەکرن ونیشادان بوو، ودینێ خودێ -وەکی قورئانێ ب خۆ دیارکری- یێ تمامە.

(١) بوخاری ١١٤، ٤٤٣٢، ٧٣٦٦، وموسلم ١٦٣٧ (٢٢) ڤەدگوهێزن.

(٢) كتاب الطب للإمام النسائي پ ٤٤، تحقيق سامي التوني.

ناڤبرا چارێ
هندەک کارێن خەطەر یێن هزر ژێ نەئێتەکرن یێن بێ ئیفەحیا وان یا مەزن وهاتنا وان یا ب لەز

*** بێ ئەمرییا دەیبابان وبڕینا مرۆڤیاینییێ:**

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ بروا آباءكم تبركم أبناؤكم ﴾[1] د گەل دەیبابێن خۆ دباش بن، دێ عەیالێ هەوە ژی د گەل هەوە دباش بن.

وعیسایێ کوڕێ مەریەمێ -سلاڤ لێ بن- دبێژت: (خوزییێن مرۆڤێ خودان باوەر خوزییێن وی، چاوا خودێ عەیالێ وی پشتی وی دپارێزت).[2]

وئەنەسێ کوڕێ مالکی -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: من گوهـ ل پێغەمبەری بوو سلاڤ لێ بن دگۆت: ﴿ من سره أن يبسط عليه رزقه، وينسأ له في أثره فليصل رحمه ﴾[3] هەچییێ پێ خۆش بت رزق ل سەر وی بەرفرەهـ بت، وبەحسێ وی ب باشی پشتی وی بمینت بلا یێ ب مرۆڤاینی بت.

---

(١) حەدیسەکا دورستە، برێنە: النوافح العطرة، یا صەفەدی، پ ٨٦.

(٢) كتاب الزهد، یا ئیمام ئەحمەدی، پ ٧٢.

(٣) مختصر صحيح مسلم، للمنذري، تحقيق الألباني، پ ٤٧٠، ژمارا حەدیسێ ١٧٦٢.

ئەڤە بۆ وییە یێ د گەل دەیبابێن خۆ یێ باش بت، ویێ ب مرۆڤاینی بت، بەلێ ئەوێ د گەل وان یێ باش نەبت، ویێ بێ مرۆڤاینی بت تێچوون هەمی تێچوون بۆ وی بت، ئەڤ چەندە بۆ وی نابت، چونکی یێ تری بچینت دێ تری چنت، ویێ ستریان بچینت ژبلی ستریان ئەو تشتەکی ناچنت، ویا ڤی دەستی بۆ ڤی دەستی نامینت، ودئێتە گۆتن: چاکییا دەیبابان دگەهتە عەیالی.[1]

و د حەدیسا ئەبوو هورەیرەی دا -خودێ ژێ رازی بت- هاتییە: (خودایێ مەزن خەلک ئافراندن حەتا دەمێ ژێ خلا بووی، مرۆڤاینی ڕابووڤە، وگۆت: ئەڤە جهێ وییە یێ خۆ ب تە دپارێزت ژ بێ مرۆڤاینییێ، خودێ گۆت: بەلێ، ما تە نەڤێت ئەز وی بگەهینمە خێرێ یێ تە بگەهینت، ووی ژ خێرێ ببڕم یێ تە ببڕت؟ گۆت: بەلێ، خودێ گۆتێ: ئەڤێ دێ دەمە تە).[2]

ئبن ئەلجەوزی دبێژت: (مرۆڤەکێ خراب بۆ دەیبابێن خۆ جارەکێ بابێ خۆ قوتا وئەو ڕاخشاندە عەردەکی، ئینا بابێ وی گۆتێ: حەتا ڤێرێ بەسە، من بابێ خۆ حەتا ڤێرێ ڕاخشاندبوو!).[3]

ڤێجا تو عەجێبگرتی نەبە دەمێ تو گەلەک ژ ون کەسان ببینی یێن بۆ دەیبابێن خۆ دخراب، ئەو یێ وی دەینی ددەن یێ بابێن وان ژ بیرکری، ووان گۆتنا خودێ یا ژبیرکری ئەوا تێدا هاتی: ﴿ مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ

(١) ودەلیلێ ڤێ گۆتنێ ئەڤ ئایەتەیە: ﴿ وَكَانَ أَبُوهُمَا صَـٰلِحًا ﴾ (الكهف:٨٢).

(٢) مختصر صحيح مسلم، للمنذري، تحقيق الألباني، پ ٤٧١، ژمارا حەدیسێ ١٧٦٤.

(٣) صيد الخاطر لابن الجوزي پ ٣٩١.

رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ ﴾ (ق:١٨) گۆتنەکێ ئەو نابێژت ئەگەر ملیاکەت وێ ل سەر وی نەنڤێسن.

ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەها بۆرییە.

*** زنا ودەسپێکێن وێ:**

وهەچییێ تویشی ڤێ گونەها کرێت ببت، یان حەتا هندەک ژ دەسپێکێن وێ بکەت، ئەو بێ ئیفلەحیا ڤی کارێ خۆ ل سەر ژنکێن مالا خۆ دێ بینت، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ ﴾ (الإسراء:٣٢) و ل ڤێرێ ئایەتێ نەگۆت: زنایێ نەکەن، بەلکی گۆت: خۆ نێزیکی زانایێ نەکەن، یەعنی: هەر وەکی دڤێت بێژتە مە: خۆ ئەو تشتێن هەوە نێزیکی ڤی کاری ژی دکەن خۆ ژێ بدەنە پاش، ئەڤە ژ بەر بێ ئیفلەحیا ڤی کاری.

و ژ لایەکێ دی ڤە ڤێ حەدیسا عەجێب د گەل من بخوین:

ئبن ماجە ژ عەبدللاهێ کورێ عومەرێ کورێ خەططابی ڤەدگوهێزت، دبێژت: ئەز موهاجریێ دەهێ بووم ل نک پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- ئینا ئەو ل مە زڤڕی وگۆت: ﴿ یا معشر المهاجرین، خمس خصال أعوذ بالله أن تدرکوهن: ما ظهرت الفاحشة فی قوم حتی أعلنوا بها إلا ابتلوا بالطواعین والأوجاع التی لم تکن فی أسلافهم الذین مضوا.. ﴾[1] یەعنی: گەلی موهاجرییان، پێنج تشت هەنە ئەز خۆ ب خودێ دپارێزم کو هەین بگەهنێ.. وئێک ژ وان ئەڤەیە: هەر جارەکا فاحشە وەسا د ناڤ مللەتەکی دا بەلاڤبوو حەتا ئەو وێ ئاشکەرا بکەن،

---

(١) ئبن ماجە ژمارە ٤٠١٩، وئەبوو نوعەیم د حلیێ دا ٣٣٣/٨.

خودێ دێ وان طاعوون وئێشان دەتە وان یێن کو د ناڤ بۆرییێن وان دا نەهەبین.

وئەو ئێشێن ژ ئەگەرا شذووذ وئنحرافا جنسی پەیدا بووین ب دورستی ڤێ حەدیسێ بۆ مە ئاشکەرا دکەن، وڤان ئێشان هندەک سالۆخەتێن تایبەت هەنە وان ژ هەمی ئێشێن دی جودا دکەن، تشتێ هندێ دگەهینت کو ئەو عقووبەیەکا خودایی‌یە، خودێ مە بپارێزت.

ژ وان سالۆخەتان[1]:

ئێک: خۆپاراستنا سورشتی:

هەر ئێشەکا جرثوومی یا بێتە مرۆڤی، ئەگەر خودێ شفا بۆ نڤیسی بت، ب ئانەهییا خودێ هندەک (موضاداتێن سورشتی) دژی ئەگەرێن پەیدابوونا ئێشێ ل نک وی دێ پەیدا بن دا هاریکارییا وی بکەن کو ئەو ساخ ببت، ئێشێن جنسی تێ نەبن، ئەو دجودانە، وخودانێن وان ژ ڤان موضاداتێن سورشتی دزڕبارن؛ چونکی دبت ئێک ژ وان ئێکسەر نساخ ببتەڤە ب وان ئێشان.

دو: ژینگەه وڕێکا ڤەگوهاستنێ:

جەراثیمێن ئێشێن جنسی بەس دئێنە مرۆڤان، و ژبلی لەشێ مرۆڤی ئەو نەشێن ل چو جهێن دی بژین، وەکی لەشێن حەیوانەتان، وئەو ب تنێ ب ڕێکەکێ دئێنە ڤەگوهاستن ئەو ژی ڕێکا پەیوەندیا جنسی یان دەسپێکێن وێ، ونوکە ئاشکەرا بوویە کو هندەک ژ وان جەراثیمان ب ڕێکا خوینێ وتفێ ژی دئێنە ڤەگوهاستن.

---

(١) کتێبا (الأمراض الجنسية عقوبة إلهية) د. عبد الحميد القضاة پ ١٣.

سێ: جورثوما ئێشا زوهری:

پـتـريـيـا ئـێـشـێـن ڤـەگـر نـوكـە د شيان دايە بێنە عەزلكرن وچاندن د موختەبەراتان دا؛ بۆ هندێ دا ڤەكۆلين ل سەر جەراثيمێن وان بێنەكرن، ب تـنـێ ئێشێن جنسى تێ نەبن وەكى ڤايرووسێ ئێشا زوهرى كو ئێك ژ ئێشێن جنسييە، ئەو نائێنە چاندن، لەو زانين ل دۆر وان دكێمن، وئەڤ نەزانينە يان كێم زانينە ب تنێ ژ ڤان رەنگێن جەراثيمان دگرت، وئەڤە عقووبـەيـەكـە ژ لايـێ خـودێ ڤـە: ﴿ وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ﴾ (الفتح: ٤).

چار: تايبەتمەنديا شيانێ:

جـەراثيمـێن ئێشێن جنسى تايبـەتمـەندييـەكـا وان هـەيـە ل نـك چـو جەراثيمێن دى نينە، بۆ نموونە جورثووما ئێشا زوهرى ب رەنگێ خۆ ڤە وەكى مارى يا يا خاروڤيچە، وهەردو سەرێن وێ دتيژن، و ب رەنگەكێ عەجێب ئەو دشێت جلدى بسمت وبچتە د ناڤ لەشى دا، هەر چەندە جلدێ مرۆڤێ ساخلەم يێ وەسايە مانعەكێ سورشتى ل سەر هەيە ناهێلت ئەو جەراثيم ژێ دەرباس ببن يێن كو د گەل هەواى وتۆزێ دكەڤنە سەر، وئەو كەرەستێن دوهنى يێن كو د ناڤ چەرمى دا هەين وان جەراثيمان دكوژن وناهێلن دەرباس ببن، لەو جەراثيم ب رێكا هلكێشانا باى دچنە د سيهـ وگولچيسكان دا، و ب رێكا خوارن وڤەخوارنێ د چنە مەعيدە ورويڤيكان دا.. بەلێ ئەڤ ئەڤ شيانێن چەرمى دژى جەراثيمان هەين بەرنبەر جەراثيمێن ئێشەكا جنسى يا وەكى زوهرى هلدوەشيێن؛ چونكى ئەڤ جەراثيمە وەكى مە گۆتى دشێن ب ساناهى چەمێ لێڤان وجهێن حەساس ژ لەشى بسمن وبچنە د لەشى دا وخودانى بێخن.

پێنج: ڤەگرتنا دوتایی:

پەیوەندییا جنسی ژ لایێ مرۆڤەکێ ساخلەم ڤە د گەل ئێکێ نساخ، ئەگەر خۆ جارەکا ب تنێ ژی بت، دبت ببتە ئەگەرا ڤەگوهاستنا پتر ژ ئێشەکا جنسی دبت هندەک جاران بگەهنە پێنج ئێشان پێکڤە.

شەش: خۆپاراستن وچارەسەری:

علمێ ئەڤرۆ شیایە دەرمانی بۆ پترییا جەراثیمان ببیت، کو مرۆڤێ نساخ ب کار بینت وپێ بێتە پاراستن، ب تنێ د گەل جەراثیمێن ئێشێن جنسی تێ نەبت، ئەو هێشتا دبێ چارەسەرینە.

حەفت: ڤەگرتنا بەرفرەهـ:

تشتەکێ سورشتییە کو ئێشێن ڤەگر ژ کەسەکی بۆ ئێکێ دی بێنە ڤەگوهاستن، وئەوێ دووێ ژی وەکی یێ ئێکێ نەخۆش ببت، بەلێ ئێشێن جنسی شوینوارێن وان ب ڕەنگەکێ بەرفرەهـ دئێنە ڤەگوهاستن، بۆ نموونە: ئەو ژکا ئێشا زوهری ل نک بت، ئێشا وێ بۆ عەیالێ وێ ژی دئێتە ڤەگوهاستن، لەو ئەنجامێ خرابییا وێ دوقات ل سەر گران ڕادوەستت، وئەو ژنکا سەیەلان ل نک هەی دبت زارۆکێ وێ دەمێ دبت یێ کۆرە بت، ئەڤە هەمی ژ بەر بێ ئیفلەحییا گونەهێیە، خودایێ مەزن دبێژت:

﴿ إِنَّا نَحۡنُ نُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَنَكۡتُبُ مَا قَدَّمُواْ وَءَاثَٰرَهُمۡۚ وَكُلَّ شَيۡءٍ أَحۡصَيۡنَٰهُ فِيٓ إِمَامٖ مُّبِينٖ ١٢ ﴾ (يس: ١٢).

هەشت: ئێشا ئیدزێ:

یان ژ دەستدانا مەناعێ، وئەڤە ڤایرۆسەکە هێرشێ دکەتە شانێن خوینێ، و د ئەنجام دا جیهازێ مەناعێ لاواز دبت، لەو خودان تویشی ئێشێن بەکتیری وطوفەیلی دبت، وغوددەیێن وی ل هەر دو لایێن لەشی

دوەرمن، لەش زەعیف دبت، وچەرم کول دبت هندەک پنییێن سۆر ییێن وەکی شوین سۆتنێ لێ چێ دبن، د گەل زکچوونەکا دژوار وکوخوک وبێنتەنگییێ بۆ چەند حەفتییەکان، هەر وەسا هێزا عەقلی تێک دچت، وخودان نەشێت تەرکیزێ بکەت، وخاڤی بۆ چێ دبت، وئلتهابا گولچیسکان، وسەرەطانا چەرمی، وتایەکا بەردەوام، د گەل خوهدانا ب شەڤێ..

وئەگەرێن ڤێ ئێشێ ئەڤەنە: پەیوەندییا جنسی، یان شذووذ، یان وەرگرتنا موخەددراتان ب رێکا شرانقێ، یان ڤەگوهاستنا خوینێ، یان دانا شیری بۆ زارۆکی.

ئەڤ ئێشە عقووبەیەکا خودایی‌یە ب هزاران مرۆڤ تێبرینە[1]، ودختۆریا ئەڤرۆ د گەل پێشکەفتنا خۆ نەشیایە چارەیەکێ بۆ ببینت. ئەڤە بێ گومان ژ بێ ئیفلەحیا وان گونەهانە ییێن بێ ئەخلاق دکەن، وگرفتاری ئەوە گەلەک جاران کەسێن بێ گونەهـ ژی پێ موبتەلا دبن، ب رێکا ڤەگوهاستنا خوینێ، یان ڤەگوهاستنا ژ دەیبابان بۆ زارۆکان![2]

---

(١) بەری دەمەکێ کێم من گوهـ ل دختۆرەکی بوو د چاڤپێکەفتنەکا تەلەفزیوونی دا دگۆت: ئەو مرۆڤێن ناڤێن وان هاتینە تۆمارکرن ییێن ئیدز لێ هەی نوکە ل جیهانێ هژمارا وان شێست ملیوون کەسن! ئەڤە بەس ئەون ییێن ناڤێن وان هاتینە تۆمارکرن، نەکو هەمینە (وەرگێڕ).

(٢) وگەلەک ئێشێن دی ژی هەنە نوکە مرۆڤان دبرینن وەکی: سەرەطانێ، وجەلطێ، وراوستیانا گولچیسکان، ودیناتییا چێلان، وپەرسیڤا طەیران.. وئەڤە هەمی حوکمە ب ئعدامێ ل سەر نەخۆشان ئەگەر خودێ رەحمێ پێ نەبت، وئەو هەمی ژ ئەنجامێ پیسبوونا عەردی ب تیشکێن خراب پەیدا دبن، هەر وەسا ژ بەر خوارنا خراب وبەلاڤبوونا عەدەتێن پیس وئنحرافێ وبێ ئیفلەحیا گونەهان.

*** بەلا ب ئەزمانى ڤە يا گرێدايە:**

د حەديسێ دا هاتييە: ﴿ لا تظهر الشماتة بأخيك، فيرحمه الله ويبتليك ﴾[1] يەعنى: تو (شەماتێ) ب برايێ خۆ نەکە، ڤێجا خودێ رەحمێ ب وى ببەت وبەلايێ بينە سەرێ تە، وشەماتە ئەوە: مرۆڤەک گونەهەکێ بکەت پاشى ژێ تۆبە بکەت ئێکێ دى بێت هەرگاڤ بێژتێ: تو ئەوى يێ تە فلان گونەه کرى، يان کەسەک ترانە وياريیان بۆ خۆ ب شکلێ ئێکى بکەت، يان ب زار وى ڤەکەت د ئاخفتن وحەرەکێن وى دا، وئەڤە گونەهەکا مەزنە کێم کەس هزرێ تێدا دکەن، د ئەثەرەکێ دا يێ ترمذى ڤەدگوهێزت هاتييە: (من عير أخاه بذنب لم يمت حتى يعمله) هەچيێ برايەکێ خۆ ب گونەهەکا وى کرى بشکێنت، ئەو نامرت حەتا ئەو ژى وێ گونەهێ دکەت.[2] ئيمام ئەحمەد دبێژت: من گوه ل حەسەنى بوو دگۆت: مە دگۆت: (هەر کەسەکێ برايەکێ ب وێ گونەهێ بشکێنت يا وى ژێ تۆبەکرى خودێ بەلايەکێ دێ دەتێ).[3]

وئبن سيرين دبێژت: (جارەکێ من لۆمەى مرۆڤەکى کر سەرا موفلسيێ ئينا خودێ ئەز موفلس کرم).

وئبن ئەلجووزى دبێژت: (مرۆڤەکى گۆت: ئێکى هندەک ددانێن وى کەفتبوون من لۆمەکر، عەين ئەو ددانێن من ژى کەفتن).[4]

---

(١) ترمذى وطەبەرانى وهندەکێن دى ڤێ حەديسێ ژ موعاذى ڤەدگوهێزن، برێنە: الأذكار يا نەوەوى پ ٥٤٢.

(٢) وئەڤە وەکى وێ گۆتنێيە يا ئەم ب کوردى دبێژين: لۆمەيى ب سەرهاتينە (وەرگێر).

(٣) كتاب الزهد يا ئيمام ئەحمەد پ ٣٤٢.

(٤) صيد الخاطر لابن الجوزى پ ٣٩١.

و ژ زانایەكێ پێشییێ دئێتە ڤەگوهاستن دگۆت: (ئەگەر ئەز ترانەیان بۆ خۆ ب صەیەكی بكەم ئەز دترسم ئەز وەكی وی لێ بێم)!

وئەڤە تشتەكە مسۆگەر مە هەمییان دیتییە چاوا كەسەكی ترانە بۆ خۆ ب ئێكێ دی كرینە سەرا تشتەكی، ڤێجا خودێ ئەو تشت یێ ئینایە سەرێ وی یا ئێك ژ دووندەها وی، ئەڤە هەمی ژ بەر بێ ئیفلەحیا گونەها وی كری، وتشتێ دبتە بەلاڤەگێر ئەڤ دوعایا مەزنە: ﴿ الحمد لله الذي عافاني مما ابتلاك به، وفضلني على كثير ممن خلق تفضيلاً ﴾ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ من قاله لم يصبه ذلك البلاء ﴾[1] یەعنی: هەچییێ ڤێ دوعایێ بێژت دەمێ ئەو ئێكێ موبتەلا دبینت، خودێ وێ بەلایێ دێ ژ وی پاشڤەبەت.

*** بێ ئیفلەحیا لەعنەتێ:**

لەعنەتكرن ئەڤرۆ یا كەفتییە سەر ئەزمانێ گەلەك مرۆڤان، وئەو وێ د گۆتنێن خۆ دا ب كار دئینن، وئەڤە ژ وان بەلایانە یێن ئەڤرۆ گەلەك د بەربەلاڤ، وئەڤە ب جهئینانا وێ حەدیسێیە ئەوا پێغەمبەر سلاڤ لێ بن تێدا بەحسێ وان كەسان دكەت یێن ل دویماهییا زەمانی دئێن، ودبێژت: ﴿ نشء يكونون في آخر الزمان تكون تحيتهم بينهم إذا تلاقوا: التلاعن ﴾[2] جیلەكە ل دویماهییا زەمانی دئێن دەمێ ئێك ودو دبینن سلاڤا وان لەعنەتە.

---

(١) الفوائد لابن القيم پ ٢٥٧، وئبن مەسعوود ڤێ حەدیسێ ڤەدگێرت، سير أعلام النبلاء ٤٩٦/١.

(٢) ئەحمەد وطەبەرانی وحاكم ڤەدگوهێزن، برێنە: مجموع أخبار آخر الزمان، للمشعلي پ ١٢٩.

وحەتا تو بێ ئیفلەحیا لەعنەتێ بزانی بەرێ خۆ بدە ڤێ حەدیسێ ئەوا ئەبوو دەرداء ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت دبێژت: ﴿ ئەگەر عەبەکی لەعنەت ل تشتەکی کر ئەو لەعنەت دێ بلند بتە عەسمانی، ڤێجا دەرگەهێن عەسمانی دێ ل بەر ئێنەگرتن، پاشی دێ زڤڕتە عەردی، ودەگەهێن وی ژی دێ ل بەر ئێنەگرتن، پاشی چەپ وڕاست دێ چت، وئەگەر وێ جهێ خۆ نەدیت دێ ل وی زڤڕت یێ لێ هاتینەکرن، وئەگەر دیت ئەو نە یێ ژ هەژی لەعنەتێیە دێ ل خودانێ خۆ زڤڕت ﴾[1].

وبێ ئیفلەحیا لەعنەتکرنێ وە ل خودانێ خۆ دکەت کو ئەو ژ شاهدەدان ومەهدەرکرنێ ژی بێتە بێ بارکرن، وەکی د حەدیسا ئەبوو دەردائی دا هاتی، دبێژت: من گوهـ ل پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ لا یکون اللعانون شفعاء ولا شهداء ﴾[2] لەعنەتبێژ نابنە مەهدەرچی وشاهد.

وبێ ئیفلەحیا لەعنەتێ دگەهتە وی یێ لەعنەت لێ هاتینەکرن ئەگەر خۆ تشتەکێ خودان عەقل نەبت ژی، وەکی د حەدیسا ئبن عەبباسی دا هاتی، دەمێ زەلامەکی لەعنەت ل بای کری، ئینا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ﴿ لا تلعنها فإنها مأمورة، وإنه من لعن شيئاً ليس له بأهل رجعت اللعنة عليه ﴾[3] لەعنەتان لێ نەکە ئەمرێ لێ هاتییەکرن،

---

(١) ئەبوو داود، بڕێنە: صحيح أبو داود یا ئەلبانی، ژمارا حەدیسێ ٤٩٠٥.

(٢) موسلم وئەبوو داود، بڕێنە: صحيح أبو داود یا ئەلبانی، ژمارا حەدیسێ ٤٩٠٧.

(٣) مختصر صحيح سنن أبي داود یا ئەلبانی، پ ٣/٩٢٧، ژمارا حەدیسێ ٤١٠١.

وهەچییێ لەعنەتان ل تشتەک بکەت وئەو یێ هەژی وان لەعنەتان نەبت ئەو لەعنەت دێ ل وی زڤڕت.

وگونەها ژ هەمیین مەزنتر ئەوە مرۆڤ لەعنەتان ل دەیبابێن خۆ بکەت، ب ڕەنگەکێ نە ئێکسەر، وەکی د حەدیسێ دا هاتی: بچت لەعنەتان ل بابێ ئێکی یان دەیکا وی بکەت ڤێجا ئەو ژی ڕابت لەعنەتان ل بابێ وی یان دەیکا وی بکەت.[1]

ووەکی لەعنەتێ فاسقکرن وکافرکرنا خودان باوەرییە، ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-: ﴿ لا يرمي رجل رجلاً بالفسوق ولا يرميه بالكفر إلا ارتدت عليه إن لم يكن صاحبه كذلك ﴾[2] مرۆڤەک بلا ئێکێ دی ب فاسقییێ یان کافرییێ گونەهبار نەکەت، چونکی ئەگەر ئەو یێ وەسا نەبت ئەو گۆتن دێ ل وی ب خۆ زڤڕتەڤە.

*** وەسواس ودودلی:**

وئەڤە ژی ژ بێ ئیفلەحیا گونەهێن بۆرییە، ومرۆڤەکی ئەگەر ژ گونەهێن خۆ تۆبەکر شەیتان دێ ئێت بیرا وی ل گونەهێن وی یێن بۆرین ئیننتەڤە دا وی سست بکەت و ژ رەحما خودێ بێ هیڤی بکەت، بەلێ ئەو مرۆڤێ پێ ل ئەمرێ خودێ نەدانای یێ دلرحەتە وشەیتان ڕێکا خۆ ل نک نابینت، ئیمام عەلی دبێژت: (چو بەلا نەهاتینە ئەگەر ژ بەر گونەهەکێ نەبت، وڕانابت ژی ئەگەر ب تۆبێ نەبت)[3]. وخودایێ مەزن دبێژت:

﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٖ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖ ۝٣٠ ﴾

---

(١) مختصر صحيح البخاری للزبيدی، پ ٤٦٦ ژمارا حەدیسێ ٣٠٠٧.

(٢) مختصر صحيح البخاری، پ ٤٦٩، ژمارا حەدیسێ ٢٠٣٠.

(٣) الفوائد لابن القيم پ ١٠٦.

(الشوری: ۳۰) هەر موصیبەتەکا بێتە سەرێ هەوە ژ بەر کەدا دەستێ هەوەیە، ئەو گەلەکان ل هەوە دبۆرت ژی.

*** وکورتییا ڤێ هەمیێ:**

ئەوە طاعەت بەرەکەتە، وگونەهـ بێ ئیفلەحیە، وەهەبێ کورێ مونەبەهی دبێژت: خودێ گۆتبوو ئسرائیلییان: (هندی ئەزم ئەگەر گوهدارییا من هاتەکرن ئەز رازی دبم، وئەگەر ئەز رازیبووم ئەز بەرەکەتێ ددەم، وبەرەکەتا من یا بێ دویماهییە، وئەگەر بێ ئەمرییا من هاتەکرن ئەز عێجز دبم، وئەگەر ئەز عێجز بووم، ئەز لەعنەتێ دکەم، ولەعنەتا من حەتا کورێ حەفتێ ژی دچت).[1]

وئەڤ گۆتنا دویماهیێ دژی ڤێ گۆتنا خودێیە: ﴿ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴾ (الزمر:۷) کەس گونەها کەسێ هل ناگرت، بەلێ بێ ئیفلەحیا گونەها مرۆڤی دبتە ئەگەرا هندێ هەڤالێن خراب بگەهنە عەیالێ مرۆڤی، وببنە ئەگەرا د سەردا برنا وان، ودووندەها وی چو حیمایەت ژ خودێ بۆ نابن، ڤێجا هشیاری گونەهێ ن، چونکی دبت بێ ئیفلەحیا وێ بگەهتە عەیالێ مرۆڤی یێ حەفتێ ژی.

---

(۱) الزهد للإمام أحمد پ ٦٩، وئەڤە یا ضەعیفە، وئاشکەرایە کو ئەو ژ ئسرائیلییاتانە .

ناڤبرا پێنجێ
شوینوارێن گونەهێ ل سەر عەبدی

وگونەهان هند شوینوارێن کرێت یێن زیانێ دگەهیننە دلی ولەشی هەنە یێن ژ خودێ پێڤەتر کەس پێ نەزانت، ڤێجا ژ وان شوینواران[1]:

١- زڕبارکرنا ژ زانینێ: چونکی زانین ڕۆناهیەکە خودێ دهاڤێتە دلی، وگونەه وێ ڕۆناهیێ ڤەدمرینت.

٢- گونەهکار د دل دا هەست دکەت کو ئەو یێ ژ خودێ دویرە، وئەڤ چەندە چو خۆشیێ بۆ وی ێ ناهێلت.

٣- هەر وەسا دویرکەفتن د ناڤبەرا وی ومرۆڤان ژی دا چێ دبت، ب تایبەتی مرۆڤێن چاک وخێرخواز.

٤- وگونەه کارێ خودانی ب زەحمەت دئێخت: لەو هەر دەرگەهەکێ ئەو قەست بکەتێ دێ بینت ل بەرانبەری وی یێ گرتیە.

٥- وئەو تارییەکێ ب ڕاستی د دلێ خۆ دا دبینت، دل ولەشێ وی لاواز دکەت، ووی ژ طاعەتی بێ بار دکەت.

٦- گونەه عەمری کورت دکەن، وبەرەکەتێ ڕادکەت، خودێ مە بپارێزت.

٧- گونەه گونەهێ دکێشت، وئەو کەسێ گونەهەکێ بکەت بەرێ وی دکەفتە گونەهەکا دی، حەتا وە لێ دئێت ئەو نەشێت خۆ ژ گونەهێ بدەتە پاش.

---

(١) بڕێنە: الجواب الكافي لابن القيم، پ ٥٤-١٠٧ ب دەسكاری ڤە.

٨- ویا ژ هەمییێ ب ترستتر ئەوە گونەهـ ئیرادەیا دلی لاواز دکەت، وحەزکرنا گونەهێ ب هێز دکەت ویا تۆبەکرنێ لاواز دکەت.

٩- دل ئێدی گونەهێ کرێت نابینت، لەو کرنا گونەهێ بۆ وی دبتە عەدەت، وئەو شانازیێ ب گونەهێ دبەت.

١٠- گونەهـ ئاگرێ شەرمێ وغیرەتێ د دلی دا دتەمرینت، وشەرم وغیرەتە ژینێ ددەتە دلی.

١١- وگونەهـ خودانێ خۆ هێژای لەعنەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دکەت.

١٢- وئەو گونەهکاری بێ بار دکەت ژ دوعایا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، ویا وان فریشتەیێن ب قەدر یێن کو داخوازا گونەهـ ژێبرنێ بۆ خودان باوەران دکەن.

١٣- وئەو دبنە ئەگەرا هندێ کو خودێ عەبدی ژ بیر بکەت، وئەڤەیە هیلاکا مەزن: ﴿ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ١٩ ﴾ (الحشر: ١٩).

١٤- گونەهـ ئەگەر زێدەبوون دلێ خودانی دئێتە خەتمکرن، ڤێجا ئەو ژ غافلان دئێتە هژمارتن: ﴿ كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ١٤ ﴾ (المطففين: ١٤).

١٥- و ژ عقووبەیێن گونەهێ: ئەو ترس وسەهمێ دئێختە دلێ گونەهکاری، چونکی طاعەت ئەو کەلاتا مەزنە یا خودانی دپارێزت.

١٦- وئەو دبتە ئەگەرا هندێ ل دەمێ تەنگاڤیێ ب تایبەتی ل دەمێ سەکەراتێ دویماهییا گونەهکاری یا خراب بت.

* شوینوارێن هێلانا گونەهان (ل دنیایێ):

ئبن قەییم -خودێ ژێ رازی بت- دبێژت: (پاکی ومەزنی بۆ خودێ بت! ئەگەر هێلانا گونەهان چو تشت تێدا نەبت هەما بەسە کو وێ ئەڤ مفایە تێدا هەنە: ب جهئینانا مروەتێ، وپاراستنا ناموسێ، وقەدر وبهایی، ومالی یێ کو خودێ راگرتنا مەصلحەتێن دنیایێ وئاخرەتێ پێڤە گرێدای، و ب دەستڤەئینانا ڤیانا مرۆڤان، وچاککرنا ژین وژیارێ، ورحەتیا لەشی، وتەناهییا دلی، وخۆشییا نەفسێ، وفرەهییا سنگی، وتەناهییا ژ ترس ونەخۆشییا فاسق وسەرداچوویيان، وکێمییا خەم ونەخۆشییان، وپاراستنا نەفسێ ژ هلگرتنا کماسییان، وپاراستنا رۆناهییا دلی کو ب تارییا گونەهێ بێتە ڤەمراندن، ورێک ل بەر وی فرەهـ ببت نە وەکی فاسق وسەرداچوويیان، و ژ جهەکێ ئەو پێ نەحەسیێت رزق ل بەر وی فرەهـ دبت، وئەو کارێ ل سەر گونەهکاران ئاسێ دبت ل بەر وی دێ یێ ب ساناهی بت، وطاعەت ل بەر وی ب زەحمەت ناکەڤت، وزانین دێ ل بەر وی خۆش بت، وخەلک دێ ب باشی بەحسێ وی کەن، ودوعایان بۆ وی کەن، وئەو ل بەر وان دێ شرین بت، وهەیبەتا وی دێ کەفتە دلێن خەلکی، وئەو دێ پشتەڤانییا وی کەن، ودێ بەرەڤانییێ ژ وی کەن ئەگەر تەعدایی ل وی هاتەکرن، یان ئەگەر ئێکی غەیبا وی کر، وهەر زوی دێ د گازییا وی چن، وئەو دێ نێزیکی خودێ بت، ونێزیکی ملیاکەتان ژی، وشەیتانێن مرۆڤ وئەجنان دێ ژ وی دویرکەڤن، وخەلک دێ لەزێ د خزمەتا وی دا کەن، ودێ حەز کەن هەڤالینییا وی بکەن، وئەو ژ مرنێ ناترست، بەلکی دێ یێ کەیفخۆش بت کو بچتە لیقائا خودێ، ودنیا دێ د دلێ وی دا یا کێم بت، وئاخرەت ل نک وی دێ یا مەزن بت، وبەرێ وی دێ ل هندێ بت ئەو سەرکەفتنا مەزن ل ئاخرەتێ ب دەست خۆ بێخت،

ودێ تام کەتە شرینییا طاعـەتـی، وشـرینییا ئیمـانێ ژی دێ بینـت، وئـەو دوعاییێن هلگرێن عـەرشی ووان ملیاکـەتـێن ل دۆر ورەخـان دێ ب دەسـت خۆ ڤـە ئینـت، وکـەیفـا وان ملیاکـەتـێن کـاری دنڤیـسن دێ ب وی ئێـت، وهەردەم ئەو دێ دوعایان بۆ وی کەن، وعـەقلێ وی وبـاوری وتێگـەهشتنا وی دێ زێـدە بـت، وڤیانـا خـودێ دێ گـەهتـە وی، وبـەرێ خـۆ دێ دەتـێ، وکەیف دێ ب تۆبەیا وی ئێت).

*** شوینوارێن هێلانا گونەهان** (دەمێ عەبد دمرت):

ملیاکەت ب مزگینییا ژ خودێ ڤـە پێشوازیێ ل وی دکـەن، ومزگینیـێ ددەنـێ کـو چـو تـرس وخـەم ل سـەر وی نینـە، وئـەو ژ سجن وبـەرتـەنگییـا دنیاییێ بۆ مێرگەکێ ژ مێـرگێن بـەحـەشتێ دئێتـە ڤـەگوهاسـتن، ئـەو حـەتـا ڕۆژا قیامەتێ خۆشییێ تێدا دبەت.

*** شوینوارێن هێلانا گونەهان** (ل ئاخرەتێ):

دەمێ دبتە ڕۆژا قیامـەتێ خەلـک دمیننە د گەرمێ وخوهێ ڕا، وئـەوێ خۆ ژ گـونـەهـان دایـە پـاش دێ ل بـەر سیبەرا عەرشی بـت، وئـەگـەر ئـەو ژ مەحشەرێ چوون ئـەو ب لایـێ ڕاسـتێ دا دێ ئێتـە بـرن د گـەل وەلیـێن خودێ یێن تەقوادار وکۆمـا خـودان ئیفلـەح، وئـەڤـە قـەنجییـا خـودێیـە ئـەو ددەتە وی یێ وی بڤێت وخودێ خودان قەنجییا مەزنە.[1]

ڤێجا خوزییا وی یێ گونەهـ هێلاین، وەکی حەسـەنـێ بـەصری گۆتی: (ئەی کوڕێ ئادەمی، هێلانا گونەهێ ب ساناهیترە ژ داخوازکرنا تۆبێ).[2]

---

(١) بڕێنە: الفوائد لابن القیم، پ ١٥٢.

(٢) الزهد للإمام أحمد، ٢٤٢/٢.

ناڤبڕا شەشێ
تۆبە وشەرتێن وێ

تۆبا مرۆڤی ب سێ شەرتان دئێتە قەبولکرن: پەشێمانی ل سەر کرنا گونەهێ، وهێلانا وێ گونەهێ د گاڤێ دا، وبکەتە دلێ کو ئەو لێ نەزڤرتە ڤە، (ویا چارێ: حەقێ خەلکی بۆ بزڤڕینتە ڤە ئەگەر وان حەقەک ل نک وی هەبت)، وپێتڤیە تۆبە هنگی بێتەکرن هێشتا دەمێ وێ نەچووی.

ئیمام ئبن قەییم بێژت: (پەشێمانی ئەوە ئەو ل سەر کرنا خۆ یا بۆری بۆ گونەهێ پەشێمان ببت، وهەر د وێ گاڤی دا خۆ ژ وێ گونەهێ بدەتە پاش، وبکەتە دلێ خۆ کو ل پاشەڕۆژێ نەزڤڕتە وێ گونەهێ)[1].

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ کل ابن آدم خطاء، وخیر الخطائین التوابون ﴾[2] هەمی مرۆڤ گونەهان دکەن، وباشترینێ گونەهکاران ئەون یێن تۆبە دکەن.

لەو یا فەرە مرۆڤ هەر زوی لەزێ ل تۆێ بکەت، ئیمامێ غەزالی دبێژت: (تو بزانە ئەگەر یا فەر بت ل سەر وی کەسێ ژەهر ڤەخواری ئەگەر پەشێمان بوو کو هەر د گاڤێ دا وبێ خۆ گیرۆکرن دلێ خۆ ڕاکەت، یا

(١) الزهد للإمام أحمد، ٢٤٢/٢.

(٢) صحیح الجامع الصغیر ٤٣٩١، ئیمام ئەحمەد وترمذی ڤەدگوهێزن.

فەرتر ل سەر وی کەسێ ژەهرا دینی (کو گونەهن) ب کار دئینت ئەوە هەر زوی ل کارێ خۆ لێڤە ببت).[1]

وحەسەنێ بەصری دبێژت: (خەمخوارنا مرۆڤی ژ گونەها وی دێ بەرێ وی دەتە هێلانا وێ گونەهێ، وپەشێمانییا وی ل سەر وێ گونەهێ کلیلا تۆبەکرنێیە، ومرۆڤێ بمینت قەهرێ ژ گونەها خۆ بخۆت ئەڤە دێ بۆ وی ب مفاتر بت ژ هندەک باشییێن وی کرین).[2]

وبەکرێ کورێ عەبدللاهێ موزەنی دبێژت: (کارێن مرۆڤان دئێنە بلندکرن، ڤێجا ئەگەر بەرپەڕەکێ ئستغفار د گەل دا بت بێتە بلندکرن دێ یێ سپی بت، وئەگەر بەرپەڕەک بێ ئستغفار هاتە بلندکرن دێ بەرپەڕەکێ ڕەش بت).[3] وکێشانا ئستغفاران ژ سالۆخەتێ خودان باوەرینە، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ مثل المؤمن مثل السنبلة، تستقيم مرة، وتخر مرة، ومثل الكافر مثل الأرزة لا تزال مستقيمة حتى تخر ولا تشعر ﴾[4] مەتەلا خودان باوەری وەکی مەتەلا گولیا گەنمییە، جار ڕاست دبت وجار خوار دبت، ومەتەلا کافری مەتەلا کاژێیە یا ڕاستە حەتا جارەکێ دکەڤت بێی های ژ خۆ هەبت.

وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ يا أيها الناس، توبوا إلى الله واستغفروه، فإني أتوب إلى الله في اليوم مائة مرة ﴾[5] گەلی مرۆڤان

---

(١) إحياء علوم الدين للغزالي ١٥٥/٤.

(٢) ذم الهوى لابن الجوزي پ ١٠٣.

(٣) ذم الهوى لابن الجوزي پ ١٧٤.

(٤) صحيح الجامع الصغير ٢٠٠/٥.

(٥) موسلم ڤەدگوهێزت ٢٧٠٢.

ل خودێ بژڤرن وداخوازا ژێبرنا گونەهان بۆ خۆ ژ وی بکەن، هندی ئەزم رۆژێ سەد جاران ئەز تۆبە دکەم. ڤێجا ئەگەر موحەممەد -سلاڤ لێ بن- ئەوێ خودێ هەمی گونەهێن وی بۆ وی ژێبرین رۆژێ سەد جاران تۆبە بکەت، پا دڤێت ئەم ئەوێن د ناڤ گونەهان دا نقۆ بووین چەند جاران تۆبە بکەین؟

وبەرێ خۆ بدێ چەند خودێ کەیف ب تۆبا عەبدێ خۆ دئێت هەرچەندە ئەو نە چو مفایی دگەهینتێ ونە چو زیانێ، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ لله أشد فرحاً بتوبة عبده حين يتوب إليه من أحدكم كان على راحلته بأرض فلاة، فانفلتت منه، وعليها طعامه وشرابه، فأيس منها، فأتى شجره، فاضطجع في ظلها، وقد أيس من راحلته، فبينما هو كذلك إذ هو بها قائمه عنده، فأذ بخطامها، ثم قال من شدة الفرح: اللهم أنت عبدي وأنا ربك، أخطأ من شدة الفرح ﴾[1] کەیفا خودێ ب تۆبا عەبدێ وی دەمێ ئەو لێ زڤرت ژ کەیفا ئێک ژ هەوە پترە ئەگەر ل دەوارا خۆ بت ل چۆلەکی، ڤێجا دەوارا وی ڤەرست وبچت، وخوارن وڤەخوارنا وی ل سەر بت، ڤێجا ژێ بێ هیڤی بت، وبێتە بن دارەکێ و ل بەر سیبەرا وێ پال بدەت، وئەو یێ بێ هیڤ ژ دەوارا خۆ، و ل وی دەمێ ئەو یێ وەسا هند ببینت دەوارا وی ل هنداڤ سەرێ وی یا راوەستایە، ڤێجا رابت هەڤسارێ وێ بگرت، پاشی ژ کەیفان دا بێژت: یا رەببی تو عەبدێ منی وئەز خودایێ تەمە، ژ کەیفاندا خەلەت ببت.

ڤێجا یا پێتڤییە لەز د تۆبەکرنێ دا بێتەکرن، چونکی گیرۆکرنا تۆبێ ب خۆ کارەکێ بێتی تۆبەکرنێیە، ئبن قەییم دبێژت: (وئەڤە تشتەکە کێم

---

(١) موسلم ڤەدگوهێزت ٢٧٤٧.

جاران دئێته سەر هزرا تۆبەکەری، ل نک وی ئەوە هەر جارەکا وی تۆبە ژ گونەهەکێ کر، ئێدی چو ل سەر نامینت، ودبت ل سەر وی بمینت ئەو تۆبە بکەت ژ هندێ کو و تۆبە گیرۆکری).[(١)]

شیخ الاسلام ئبن تەیمیە دبێژت: (هندەک جاران مەسەلەک یان تشتەک ل بەر من ئاسێ دبت، ئەز هزار جاران یان پتر یان کێمتر ئستغفاران دکێشم حەتا دلێ من فرەهـ دبت، وئەو تشتێ ل ەر من ئاسێ بووی ب ساناهی دکەڤت، ودت هنگی ئەز ل بازارێ بم یان ل مزگەفتێ یان ل مەدرەسێ، وئەڤ چەندە من ژ زکری وئستغفارێ پاشڤە نابەت حەتا ئەز دگەهمە مرادا خۆ).[(٢)]

وتشتێ ژ هەمیان ب ترستر ل سەر مرۆڤی ئەوە ئەو دویچوونا هەوایێ نەفسا خۆ بکەت، چونکی ئەو خودانی دبەتە هیلاکێ بێی ئەو ب خۆ بحەسیێت. د گۆتنەکێ دا هاتیە، کو ئبلیس دبێژت: (من مرۆڤ بگونەهان برنە هیلاکێ، ووان ئەز ب ئیستغفارێ و ب "لا إله إلا الله" ێ ئەز کوشتم، ڤێجا دەمێ من ئەڤ چەندە دیتی من هەوایێ نەفسێ ل بەر وان شرینکر لەوا ئەو گونەهان دکەن وتۆبە ناکەن، چونکی ئەو هزر دکەن ئەو کارێ ئەو دکەن یێ باشە).[(٣)]

وتشتێ ئەو ژ تۆبەکرنێ داینە پاش، وەکی یەحیایێ کورێ موعاذی دبێژت ئەوە: (ئەو مرنێ دویر دبینن، و ژ نیشانێن تۆبەکەری ئەوە: ئەو رۆندکان برێژت، وحەز بکەت یێ ب تنێ بت، وهەر جارەکا دلێ وی چوو

---

(١) تهذيب مدارج السالكين لابن القيم، هذبه عبد المنعم العزي، پ:١٥٧.

(٢) ابن تيمية بطل الإصلاح الديني، لمحمود مهدي الاستانبولي، پ: ١٢.

(٣) حەدیسەکا دورستە، برێنە: النوافخ العطرة للصفدي، پ: ٨٦.

خرابیەکێ ئەو حسێبێ د گەل نەفسا خۆ بکەت).[1] وئەگەر ئەو نیشان نەهاتنە دیتن مەعنا وێ ئەوە بەندک بۆ وی یێ هاتیە درێژکرنێ، دا پتر د سەر دا بچت، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ إذا رأيت الله تعالى يعطي العبد من الدنيا ما يحب وهو مقيم على معاصيه فإنما ژلک منه استدراج ﴾[2] ئەگەر تە دیت خودێ هند دنیایێ بدەتە عەبدی هندی وی بڤێت وئەو یێ گونەهکار، هەما ئەو ل دویڤ بەردانەکە بۆ وی دا پتر د سەر دا بچت.

وئەبوو مووسا دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ إن الله يملي للظالم فإذا أخذه لم يفلته، ثم قرأ: وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِىَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ ﴾[3] خودێ ل دویڤ زالمی بەردەت وئەگەر وی ئەو گرت ئەو ژێ خلاس نابت، پاشی ئەو ئایەت خواند ئەوا خودایێ مەزن تێدا دبێژت: وهۆسا گرتنا خودایێ تەیە بۆ باژێران دەمێ ئەو دزۆردار، هندی گرتنا خودایێ تەیە یا ب ئێش ودژوارە.

لەو تۆبا ژ دل بۆ هەمی ئەندامێن لەشی یا فەرە، موحاسبی دبێژت: (تۆبا چاڤی ئەوە مرۆڤ پێ بەرێ خۆ نەدەتە حەرامیێ، وتۆبا گوهی ئەوە ئەو گوهداریا حەرامی نەکەت، وتۆبا دەستی ئەوە خۆ ژ حەرامی بدەتە پاش، وتۆبا پییان ئەوە ب نک حەرامی ڤە نەچن، وتۆباناموبسێ ئەوە خۆ ژ فاحشێ بدەتە پاش. وهۆسا هەمی ئەندامان حەتا عەقلی ژی تۆبا

---

(١) ذم الهوى لابن الجوزي، پ: ١٧٤.

(٢) صحيح الجامع الصغير ٥٧٥/١.

(٣) الزهد للإمام أحمد پ: ٣٠.

خۆ هەیە، وتۆبا عەقلی ئەوە هزرێ د تشتێ حەرام دا نەکەت، وئەزمان تۆبێ دکەت، وتۆبا وی ئەوە خرابیێ نەبێژت).[1]

وگونەهـ خودانی ژ طاعەتی ددەتە پاش، وەکی حەسەنێ بەصری دبێژت: (ئەگەر تو نەشیای ب شەڤ ڕابی عیبادەتی بکەی، یان ب ڕۆژ یێ ب ڕۆژی بی تو بزانە کو تو یێ مەحروومی، خرابی وگونەهان تو یێ گرێدای).[2]

وعەبدللاهێ کوڕێ موبارەکی دبێژت: (ئەوێ سستیێ د ئەدەبی دا بکەت جزایێ وی دێ ئەو بت ئەو ژ کرنا سوننەتان دێ مەحرووم بت، وهەچیێ سستیێ د سوننەتان دا بکەت جزایێ وی دێ ئەو بت ئەو ژ کرنا فەرضان دێ مەحرووم بت، وهەچیێ سستیێ د کرنا فەرضان دا بکەت جزایێ وی دێ ئەو بت ئەو ژ علم ومەعریفەتێ دێ مەحرووم بت).[3]

وئەگەر تو ئەو بی یێ طاعەتی بکەی ژی گونەهـ دێ ئێکا هند ژ تە چێکەن تو تامێ ژ وی طاعەتی نەبینی، پسیار ژ وەهبێ کوڕێ مونەببهی هاتەکرن: ئەرێ ئەو کەسێ گونەهێ بکەت تاما طاعەتی سەح دکەت؟ وی گۆت: (نە، وخۆ ئەوێ هزرێ ژی تێدا بکەت!)[4] یەعنی: د گونەهێ دا.

وئیمام ئەحمەدی بەحسێ کرنا گونەهێ کر ومەتەلا وێ وەکی یا وی مرۆڤی لێکر ئەوێ د ناڤ هەرێ ڕا بچت وخۆ بپارێزت، ڤێجا هند ببینت

---

(١) التوبة للمحاسبي، پ:٥٢.

(٢) برێنە: النوافخ العطرة للصفدي، پ:٨٦.

(٣) تذكرة السامع والمتكلم، للكناني، پ:٦٨.

(٤) صيد الخاطر لابن الجوزي، پ:٥١.

کو پیێ وی چوو خوارێ، وئیمامی گۆته هەڤالێن خۆ: (عەبد ژی یێ وەسایە، ێ مینت خۆ ژ گوەهان دەته پاش حەتا دکەفتێ وچی گاڤا کەفتێ دێ تێرا ئاسێ بت).[1]

ڤێجا هشیاری گونەهێن بچویک بی، غەزالی دبێژت: (گونەهەکا مەزن یا بێتەکرن وبچت وچو یێن دی د دویڤ را نەئێن خودان پتر یێ ب هیڤییە کو بێتە عەفیکرن ژ گونەهەکا بچویک یا مرۆڤ بەردەوامیێ ل سەر بکەت، ومەتەلا ڤێ چەندێ وەکی مەتەلا چپکێن ئاڤێیە ئەوێن ل دویڤ ئێک ب بەری دکەڤن حەتا کاری تێ دکەن، بەلێ ئەگەر سەتلەکا ئاڤێ یا تژی ب ئێک جار لێ بێتەکرن چو کاری تێ ناکەت)[2]، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێیە پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خير الأعمال أدومها وإن قل ﴾[3] باشترین کار ئەوە یێ بەردەوامتر بت ئەگەر خۆ یێ کێم ژی بت.

ئبن قەییم دبێژت: (ڕژدییا ل سەر گونەهێ گونەهەکا دییە، وڕوینشتنا گونەهکاری ژ خۆ ڤێرا گەهشتنێ ڕژدییە، ورازیبوونا ب گونەهێ وخۆ پشت ڕاستکرنا ب وێ نیشانا تێچوونێیە).[4]

ومەعنا رژدبوونێ ل ڤێرێ وەکی موحاسبی دبێژت ئەوە: (کو شرینیا گونەهێ د دلی دا بمینت)[5]، ماوەردی دبێژت: (ئەو کەسێ بکەتە کەنی

(١) الآداب الشرعية للمقدسي ٩٧/١.
(٢) إحياء علوم الدين للغزالي ١٩٥/٤.
(٣) صحيح البخاري ٦٤٦٥.
(٤) صحيح البخاري ٦٤٦٥.
(٥) التوبة للمحاسبي، پ:٥٥.

وئعترافێ ب گونەها خۆ بکەت چێترە ژ وی یێ بکەتە گری وکارێ خۆ بکەتە منەت ل سەر خودێ، وئەوێ بکەتە گری و ژ گونەها خۆ پەشێمان ببت چێترە ژ وی یێ بکەتە کەنی وئعترافێ ب گونەها خۆ بکەت).[1]

(١) أدب الدنيا والدين للماوردي، پ: ١٠٥.

ناڤبرا حەفتێ
گونەهژێبر

تو بزانە -خودێ رەحمێ ب مە وتە وهەمی موسلمانان ببەت- کو هندی تۆبەیە ئەگەر شەرتێن وێ ب جھـ هاتن گونەهان ژێ دبەن، بەلێ بێ ئیفلەحیا وان گونەهان پێتڤی ب هندەک تشتێن دی هەیە حەتا نەمینت ونەفس ب ئێکجاری ژێ پاقژ ببت، وەکی پاقژکرنا ئامانی ژ شویندەڤێ صەی دەمێ دەڤێ خۆ دکەتێ، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ إذا ولغ الكلب في الإناء فاغسلوه سبع مرات، وعفروه الثامنة في التراب ﴾[1] ئەگەر صەی دەڤێ خۆ کرە ئامانی حەفت جاران وی ب ئاڤێ بشۆن، وجارا هەشتێ ب ئاخێ.

ئبن رەجەب دبێژت: گونەهـ ب ڤان رێکان دئێنە ژێبرن:

١- تۆبا ژ دل بت: خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴾ (الزمر: ٥٣). هندی خودێیە گونەهان هەمییان ژێ دبەت، هندی خودێیە ئەوە پڕگونەهژێبرێ دلۆڤانکار.

٢- کێشانا ئستغفاران: د حەدیسێ دا هاتییە: ﴿ لو لم تذنبوا لذهب الله بكم ولجاء بقوم يذنبون، ثم يستغفرون الله فيغفر لهم ﴾[2]. ئەگەر

(١) مختصر صحيح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١١٩ پ: ٤١.

(٢) مختصر صحيح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١٩٢٢ پ: ٥١١.

هەوە گونەهـ نەكربان خودێ دا هـەوە بـەت وملـلـەتـەكـێ دی ئینت گونـەهـان بەكەن، پاشی داخوازا گونەهـ ژێبرنێ ژ وی بكەن وئەو دا گونەهێن وان ژێ بەت.

٣- باشییێن گونەهان ژێ دبەن: خودایێ مـەزن دبێـژت: ﴿ إِنَّ ٱلۡحَسَنَٰتِ يُذۡهِبۡنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ ﴾ (هود: ١١٤)، هندی باشـینە گونـەهـان دبـەن، وكـارێن قەنج ودانا خێران دكەڤنە د بن ڤان باشیان ڤە.

٤- دوعایا خودان باوەران بۆ ودان باوەری: وەكی دەمـێ ئـەو دوعـایێ بۆ وی دكەن كو خودێ گونەهێن وی ژێ ببەت، ودەمـێ ئـەو نـڤـێـژا مـری ل سەر وی دكەن ودوعایان تێدا بۆ وی دكەن.

٥- مەهدەرا محەممەدی -سلاڤ لێ بن-: وەكی د حەدیسا دورست دا هاتی: ﴿ شفاعتي لأهل الكبائر من أمتي ﴾[1] مەهدەرا من بـۆ وان یـێن گونەهێن مەزن كرین ژ ئوممەتا من.

٦- ئەو موصیبەتێن دنیایێ یێن گونەهان ژێ دبەن: وەكـی د حـەدیسا دورست دا هاتی: ﴿ ما يصيب المؤمن مـن وصـب ولا نـصب ولا هـم ولا حـزن إلا كفـر اللـه بهـا مـن خطـايـاه ﴾[2] نـەخۆشـی وزەحمـەتـەک وخـەم وتەنگاڤییەک ناگەهتە خودان باوەری ئەگەر خودێ پێشڤە گونەهێن وی ژێ نەبەت. ئەڤە ب وی شەرتی ئەگەر ئەو صەبرێ ل سەر بكێشت.

٧- رەحم ودلۆڤانییا خودێ وعەفووا وی: بێی عەبدان دەستـەک د ڤـێ چەندێ دا هەبت.

---

(١) جامع الأصول ٤٧٦/١٠، ژمارا حەدیسێ ٨٠١٢.

(٢) مختصر صحيح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١٧٩٨ پ: ٤٧٧.

ئبن رەجەب دبێژت: (وهەچیێ ئەڤ حەفتە ژێ نەگرن بلا ئەو ژ خۆ پێڤەتر ۆمەی کەسێ نەکەت).[1]

٨- دئاخێ وەربوون: ئبن تەیمیە دبێژت: (ئەو فتنە وگڤاشتن وترسا ئەو د قەبری دا دبینت، وئەو نەخۆشی وتەنگاڤیێن ئەو ل رۆژا قیامەتێ ژی دبینت).[2]

*** چاوا تو دێ خۆ ژ هزرێن گونەهێ پارێزی؟**

ئبن قەییم دبێژت[3]: (نەفسا تە ب ڤان رێکان دێ ئێتە پاراستن:

١- ئەگەر تو بزانی کو خودێ تە دبینت، وئەو ب دل وهزرێن تە یێ زانایە.

٢- شەرما ژ خودایێ پاک وبلند.

٣- تو خودێ ژ هندێ مەزنتر ببینی کو ئەو ڤان کاران ژ تە ببینت.

٤- ترسا تە ژ هندێ کو تو د چاڤێن وی دا بشکێیی ژ بەر وان هزر وکارێن خراب.

٥- ترسا تە ژ هندێ کو ئێکێ دی ژبلی وی جهێ خۆ د دلێ تە دا بکەت.

٦- ترسا تە ژ هندێ کو ئەو هزر مەزن ببن وئاگرێ وان خۆش ببت، ووێ باوەری وڤیانا خودێ یا د دلی دا هەی بخۆت.

٧- کو تو بزانی هندی ئەو هزرن وەکی وی تۆڤییە یێ بۆ طەیری دئێتە هاڤێتن دا ئەو پێ بێتەگرتن.

(١) تسلية أهل المصائب، پ: ٢٥٠.

(٢) برێنە: الإيمان الأوسط لابن تيمية پ:٢٩-٤٣.

(٣) برێنە: طريق الهجرتين وباب السعادتين لابن القيم پ: ١٧٥-١٧٦.

٨- کو تو بزانی هندی ئەو هزرێن بێ خێرن د گەل باوەرییێ د دلەکی دا کۆم نابن بێی ئێک ژ وان یا دی ببەت.

٩- کو تو بزانی هندی ئەو هزرن دەریایەکا بێ لێڤە، وهەر جارەکا ئەو کەفتنە دلی دل دێ خندقت وبەرزە بت.

١٠- کو تو بزانی هندی ئەو هزرن نهالا ئەحمەقانە وهیڤیێن نەزانانە، وژبلی پەشێمانییێ تشتەک بۆ خودانی پێڤە نائێت).

وئەگەر جارەکێ -خودێ نەکەت- تو تویشی ڤان هزران بووی، گوهداریا ڤێ سەرهاتییێ بکە ئەوا ژ مەلکێ فورسێ کسرا ئەنووشێروانی دئێتە ڤەگوهاستن، دبێژن:

رۆژەکێ دەرکەفتە نێچیرێ وگەلەک کرە غار، و ژ لەشکەرێ خۆ ڤەدەر بوو، وگەلەک تێنی بوو، بیستانەک دیت چوو د ناڤ دا، جحێلەک دیت گۆتێ: کانێ هنارەکێ بدە من، پشتی وی هنارەک دایە ڤێ، وی ئەو هنار هنار کەرکر ودندکێن وێ گڤاشتن ئاڤەکا زێدە ژێ هات، ئەو ئاڤ ڤەخوار وکەیفەکا زێدە پێ هات، لەو وی کرە دلێ خۆ کو ئەڤ ڤی بیستانی بۆ خۆ ژ خودانی بستینت، جارەکا دی گۆتە جحێلی: کانێ هنارەکا دی بدە من، گاڤا دایە ڤێ ووی ئەو گڤاشتی دیت ئاڤەکا کێم ژێ هات، وتامەکا نەخۆش ژێ سەحکر، لەو گۆتە جحێلی: بۆچی تاما هنارێ هۆ لێ هات؟ جحێلی گۆت: دیارە پادشاهێ وەلاتی ئیەتەکا خراب کرە دلێ خۆ، ڤێجا ژ بەر هندێ تاما هنارێ د دەڤێ وی دا هاتە گرهارتن.. گاڤا ئەنووشێروانی ئەڤ چەندە دیتی پەشێمان بوو و د دل دا ژ ئنیەتا خۆ لێڤە بوو، وگۆتە جحێلی: کانێ هنارەکا دی بدە من، وگاڤا تام کریە وێ هنارێ دیت کو تاما وێ هێشتا ژ یا ئێکێ ژی خۆشترە، ئینا گۆتە جحێلی:

بۆچی تاما وێ هاته گۆهارتن؟ جـحـێلی گـۆت: دیاره پادشاهێ وەلاتـی ل ئنیەتا خۆ لێڤه بوو!

رازی پشتی ڤێ چیرۆکێ ڤەدگوهێزت دبێژت: لـەو نـاڤێ ڤـی مـەلکـی ب عەدالـەتێ د ناڤ خەلکی دا گەریا، حەتا هندەک مـرۆڤ ژ پێغەمبـەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزن کو وی گۆتییه: ل زەمـانێ مـەلکێ عـادل ئـەز یێ بوویم.[1]

ڤێجا هشیاری گونەهان بـه، ب تایبـەتی ئـەو گونـەهێن مـرۆڤ هنگـی دکەت دەمێ یێ ب تنێ، د حەدیسەکێ دا یا ثەوبان ژ پێغەمبەری -سلاڤ لـێ بـن- ڤـەدگـوهێزت هاتییـه: ﴿ لأعلمـن أقوامـاً مـن أمتـي يـأتون يـوم القيامة بحسنات أمثال جبال تهامة بيضاء، فيجعلها الله عز وجل هباءً منثوراً ﴾ ئەز دێ بینم هندەک کـەسان ژ ئوممـەتـا خۆ ڕۆژا قیامـەتێ دێ ئێن هندەک باشیێن سپی یێن هندی چیاییێن تهامـه یێن هـەیـن، بـەلـێ خودێ وان باشییان دێ پویچ کەت هەر وەکی چوننه، ثـەوبـانی گـۆت: ئـەی پێغەمبەرێ خودێ، سالۆخەتێن وان بۆ مه بێژه، وان بۆ مه ئاشکەرا بکـه، نـەکـو ئـەم ژ وان بـین بێـی ئـەم ب خـۆ بحـەسیێین، گـۆت: ﴿ أمـا أنهـم إخوانكم من جلدكم، ويأخذون مـن الليـل مـا تأخذون، ولـكنهم أقـوام إذا خلوا بمحارم الله انتهكوها ﴾[2] نێ ئەو وەکی هـەوەنـه ژ جلدێ هـەوەنـه، وئەو ژه وەکی هەوە ب شەڤ عیبادەتی دکـەن، بـەلـێ ئـەم هندەک کـەسـن دەمێ دمیننه ب تنێ د گەل وان تشتێن خـودێ حـەرام کرین ئـەو پـێ لـێ ددانن.

---

(١) تفسير الرازي ١/٢٤٤.

(٢) ئبن ماجه ب سەنەدەکا دورست ڤەدگوهێزت، ژمارا حەدیسێ ١٤١٨.

وئـەبـوو دەرداء دبێـژت: (ئێـک بـلا ژ هنـدێ بترست کـو دلـێن خـودان باوەران لـەعنەتان ل وی بکەن بێی ئەو پێ بحەسییێت!) پاشـی وی گۆت: (تو دزانی بۆچی؟) گۆت: نە، وی گۆت: (عەبدەک دەمێ دمینتـه ب تنـێ وبـێ ئـەمریـا خـودێ دکـەت، خـودێ نـەڤیانـا وی دێ هاڤێتـه دلـێن خـودان باوەران بێی ئەو پێ بحەسییێت)[1]، ژ بەر ڤێ چەندێ ئبن جەوزی دبێژت: (وتو بزانه کو موصیبەتا ژ هەمییێ مەزنتر ئەوە مرۆڤ کەیفا خۆ ب هنـدێ بینت کو پشتی وی گونەهـ کری ژی چو ب سـەری نـەهـات ومـا سـلامەت، چـونکی دبـت عقووبـه گیـرۆ ببـت، وعقووبـەیـا مـەزنتـر ئـەوە مـرۆڤ پـێ نەحەسییێت، وکو ئەو ژێستاندنا دینی بت یان ڕەشکرنا دلی).[2]

خودێ مە بپارێزت.

---

(١) الجواب الكافي لابن القيم پ: ٤٧.

(٢) برێنە: النوافخ العطرة للصفدي پ: ٨٦.

ئاڤبڕا هەشتێ
عقووبەیا گونەهێ هەر دێ ئێت
ئەگەر خۆ پشتی دەمەکی ژی بت

بێ گومانە کو جزایێ کاری هەر دێ ئێت، چ ئەو کار خرابی بت چ باشی، و ژ خاپاندن وسەرداچوونێیە گونەهکار هزر بکەت کو هەر جارەکا وی عقووبەیا کارێ خۆ نەدیت ئەو مەعنا وێ ئەوە ئەو یێ هاتییە عەفووکرن، چونکی دبت عقووبەیا وی پشتی دەمەکی یان ل ئاخرەتێ ژ نوی بێتەدان، وکێم جاران چێبوویە کەسەکی گونەهەک کربت وبەرانبەری وێ عقووبە نەدیت بت، لەو پێتڤییە ل سەر مرۆڤی ئەو چاڤەڕێی جزایێ گونەهان بت چونکی کێم جاران ئەو ژێ پاراستی دمینت، وبلا ئەو لەزێ د تۆبەکرنێ دا بکەت، چونکی د ئەثەرەکی دا هاتییە: (تشتەک نینە زویتر بگەهتە تشتەکێ دی وەکی کو خێرەکا نوی دگەهتە گونەهەکا کەڤن). و د گەل تۆبێ ژی بلا ئەو بترست کو خودێ ل وی بگرت، چونکی د گەل کو خودێ تۆبا پێغەمبەرێن بەرێ ب مەهدەرێ قەبویل کربوو ژی، بەلێ ئادەم دبێژت: گونەها من، وئیبراهیم ومووسا دبێژن: گونەها من.

وئەگەر ئێک بێژت: دەمێ خودێ دبێژت: ﴿ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ ﴾ (النساء: ١٢٣) ، یەعنی: هەر کەسەکێ خرابییەکێ بکەت جزایێ وی دێ

ئێتەدان، ئەڤە هندێ دگەهینت کو چو گونەهکار نائێتە عەفیکرن، ویا ئەم دزانینن ئەوە تۆبە دئێتە قەبویلکرن، وئەو کەسەکێ خەلەتیێ بکەت لێ دئێتە بۆرین؟[١]

بەرسڤ ژ دو لایانە:

یێ ئێکێ: ئەڤ ئایەتە وەسا بێتە تەفسیرکرن کو مەخسەد پێ ئەوە هەچیێ بمرت ل سەر گونەهێ وژێ تۆبە نەکەت، بەلکی یێ رژد بت ل سەر گونەها خۆ.. چونکی تۆبە کارێ بەری خۆ ژێ دبەت.

یێ دووێ: ئایەت وەکی خۆ (موطلەق) بێتە تەفسیرکرن، وئبن جەوزی ڤێ بۆچوونێ دورستتر دبینت، وئەڤە یا بەرعەقلە، ودەلیلێ وی ل سەر ڤێ چەندێ حەدیسەکە ومەعنایە ژی.

حەدیس ئەڤەیە: دەمێ ئەڤ ئایەتە هاتییە خوارێ ئەبوو بەکری گۆت: ئەی پێغەمبەرێ خودێ، ئەرێ ما جزیێ هەمی کارێ مە دێ بۆ مە ئێتەدان؟ پێغەمبەری سلاڤ لێ بن گۆت: ﴿ ألست تمرض، ألست تحزن، أليس يصيبك الألواء؟ فذلك ما تجزون به ﴾ ئەرێ ما تو نساخ نابی، ما تو ب خەم ناکەڤی، ما نەخۆشی ناگەهنە تە؟ ئەوە تشتێ هوین پێ دئێنە جزادان.

ومەعنا ئەوە: ئەگەر خودان باوەری تۆبەکر وپەشێمان بوو، هەردەم خەما وی ل سەر وێ گونەها وی کری دێ یا ب هێزتر بت ژ هەر عقووبەکا بگەهتە وی، ڤێجا تێچوون بۆ وی کەسی بت یێ تام کرییە تەعلییا بەردەوام یا عقووبێ و د گەل هندێ ژی خۆشییا بەروەخت یا گونەهێ پێش بێخت.

---

(١) ب دەسکاری ڤە ژ صيد الخاطر لابن الجوزي پ: ٣٩١-٣٩٢.

* **خۆخاپاندن ب دلۆڤانیا خودێ نەزانینە:**

هندەک مرۆڤ هەنە خۆ ب هندێ دخاپینن کو رەحما خودێ یا بەرفرەهە، وئەو بەرێ خۆ ددەنە لایێ رەحمێ ب تنێ، و ژ بیر دکەن کو عەزابا خودێ ژی یا دژوارە.

ئەبوو عەمر کورێ عەلائی دبێژت: فەرەزدەق ل نک هندەک مرۆڤان روینشت وان بەحسێ رەحما خودێ دکر، ئەو ژ هەمییان پتر یێ ب هیڤی وسنگ فرەهـ بوو، وان گۆتێ: ما نە تویی د شعرێن خۆ دا بێ بەختییان ب دویڤ ژنێن بێ گونەهـ ڤەدنی؟ وی گۆت: بێژنە من: ئەگەر ئەو گونەهێن من د دەر حەقا خودێ دا کرین من د دەر حەقا دەیبابێن خۆ دا کربان دلێ وان دا گرت ئەو من بهاڤێنە د تەنویرەکا تژی ئاگر دا؟ وان گۆت: نە، ئەو دێ رەحمێ ب تە بەن، وی گۆت: پا من پتر هیڤی ب رەحما خودایێ خۆ هەیە ژ رحما وان.

ئبن جەوزی[1] تەعلیقەکێ ل ڤێ سەرهاتیێ ددەت ودبێژت: وئەڤە نەزانینەکا خوریە، چونکی رەحما خودێ نە وەکی یا مرۆڤان ئەنجامێ دلپێڤەبوونێیە، چونکی ئەگەر وەسا با چویچکەک نەدهاتە ڤەکوشت وزارۆکەک نەدهاتە مراندن، وکەسەک نەدچوو جەهنەمێ، و ل ڤێرێ خەلەتی ژ دو لایان ڤە دئێت:

یێ ئێکێ: وی بەرێ خۆ یێ دایە لایێ رەحمێ ب تنێ وبەرێ خۆ نەدایە لایێ عقووبێ.

یێ دووێ: وی ژ بیر کر کو رەحم هەما بۆ وی کەسییە یێ تۆبە بکەت وەکی خودایێ مەزن گۆتی: ﴿ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ ﴾ (طـه: ٨٢) هندی

(١) تلبيس ابليس لابن الجوزي پ: ٣٩١-٣٩٢.

ئەزم ئەز گەلەک گونەهـ ژێبرم بۆ وی یێ تۆبە بکەت، ودبێـژت: ﴿ وَرَحۡمَتِي وَسِعَتۡ كُلَّ شَيۡءٖۚ فَسَأَكۡتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ﴾ (الأعـراف: ١٥٦) رەحما مـن هەمی تشت ڤەگرتینە وئەز دێ وێ دەمە وان یێن تەقوایێ دکەن.

و ل زەمانێ مە یێ نوکە دەمـێ جحێلەک گونـەهـەکێ دکـەت دێ بینـی خەلک دێ بێژن: جحێلن چو نینە! وخودێ یێ (غەفوور ورەحیمە)! وئەو ل یرا خۆ نائینن کو خودێ یێ (شەدیدولعقابە)ژی.

ناڤبرا نەهێ
چاوا دێ ژ بێ ئیفلەحیا گونەهان ڕزگار بین؟

دەمێ ئەم بەحسێ بێ ئیفلەحیا گونەهێ وکارتێکرنا وێ یا ب ترس ل سەر کەس ومللەتان دکەین، مەعنا وێ ئەو نینە مە دڤێت خەلکی ژ رەحما خودێ بێ هیڤی بکەین، بەلکی ئارمانج ژێ ئەوە ئەم خۆ ل خەطەر ودژواریا گونەهان ئاگەهدار بکەین، وبزانین کو پێتڤیە هەردەم پەیوەندیا مە د گەل خودێ هەبت.

د حەدیسەکا دورست دا یا ئەبوو هورەیرە ژ پێغەمبەری سلاڤ لێ بن ڤەدگوهێزت هاتیە، کو خودایێ مەزن دبێژت: ﴿ عەبدێ من گونەهەک کر وگۆت: یا رەببی گونەها من بۆ من ژێ ببە، خودایێ پاک وبلند گۆت: عەبدێ من گونەهەک کر ووی زانی کو وی خودایەکێ هەی گونەهێ ژێ دبەت، و ب گونەهێ دگرت، پاشی ئەو زڤڕی وگونەهـ کرەڤە، وگۆت: یا رەببی گونەها من بۆ من ژێ ببە، ڤێجا خودایێ پاک وبلند گۆت: عەبدێ من گونەهەک کر ووی زانی کو وی خودایەکێ هەی گونەهێ ژێ دبەت، و ب گونەهێ دگرت، پاشی ئەو زڤڕی وگونەهـ کرەڤە، وگۆت: یا رەببی گونەها من بۆ من ژێ ببە، ڤێجا خودایێ پاک وبلند گۆت: عەبدێ من

گـونـەهـەک کـر ووی زانـی کـو وی خـودایەکێ هـەی گونـەهـێ ژێ دبـەت، و ب گونەهێ دگرت، تە چ دڤێت بکە من گونەهـ بۆ تە ژێ بر ﴾[١].

ومەعنا ڤێ حەدیسێ ئەوە ژبلی مرۆڤێن سەرداچووی کەسەک ژ رەحما خودایێ خۆ بێ هیڤی نابت، ومرۆڤ هەر چەند گونەهان بکـەت ژی قـەت ژ رەحما خودێ بێ هیڤی نابت، وبیرئینان وزکرێ خودێ بەردەوام دبتە ئەگەرا هندێ گونـەهـ بێتە ژێبرن، وئێک ژ سالۆخەتێن خودێ ئەوە ئەو گونەهان ژێ دبەت وتۆبێ وەردگرت، وەڤە نیشانا هندێیە کو رەحما خودێ یا بەرفرەهە، بەلێ یا ڤەر ل سەر مرۆڤێ عەقلدار ئەوە ئەو ژ گونـەهێ خۆ بترست ئەگەر خۆ ئەو ژێ تۆبە بکەت ژی، چونکی ئەو نزانت کانێ تۆبا وی قەبویل بوویە یان نە.

ئبن جەوزی دبێژت[٢]: (ئە دبینم بارا پتر ژ مرۆڤان دلێ خۆ ب قەبویلکرنا تۆبێ خۆش دکەن، هەر وەکی ئەو دپشت ڕاستن کو تۆبا وان یا قەبویلە، وئەڤە تشتەکێ ڤەشارتیە، پشتی نگی ئەوە ئەو گونـەهـ بێتە ژێبرن ژی، شەرما ژ کرنا وێ دمینت، وتشتێ هندێ دگەهینت کو پشتی تۆبێ ژی ترس دمینت ئەو حەدیسە یا ب ڕێکێن دورست گەهشتیە مە کو مرۆڤ ڕۆژا قیامەتێ دئێنە نک ئادەمی دا ئەو مەهدەرێ بۆ وان بکەت، ئەو دبێژت: من گونەهەکا کری، وئەو دئێنە نک نووحی، ونک ئیبراهیمی، ون مووسای وعیسای[٣]، سلاڤ ل وان هەمیان بت، وئەو هەمی دبێژن:

---

(١) مختصر صحیح مسلم للنووي، ژمارا حەدیسێ ١٩٣٥، پ:٥١٤.

(٢) صید الخاطر لابن الجوزي، پ: ٣٣٠-٣٣١.

(٣) ئەڤە خەلەتیەکە ژ ئبن جەوزی، چونکی د حەدیسێ دا نە هاتیە کو عیسا پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بەحسێ گونەهەکێ دکەت .

گونەها من! وئەوان ئەگەر مرۆڤ بەرێ خۆ بدەتە گونەهێن وان بارا پتر هەر نـەگونـەهـن ژی، وئـەگـەر گونـەهـ ژی بـن، وان ژێ تۆبـە كربـوو وداخـوازا لێبۆرینێ كـربـوو، وهـێـشـتـا ئـەو ژێ ب ترسن، پشتی هنگی شـەرما ژ گونەهێ پشتی قەبویلكرنا تۆبێ ژی هەر دمینت، وچەند گۆتنا فوضەیلێ كورێ عیاضـی خـودێ ژێ رازی بـت یـا د جهـێ خۆ دایـە دەمـێ دبێـژت: (وەی بۆ شەرما من ژ تە ئەگەر خۆ تـو مـن عـەفـوو بكـەی ژی، وئـۆف بـۆ وی یێ گونەهان هلبژێرت، وخۆشییا دەمـەكێ كورت یـا كـەسـەرا وێ هـەر دمینتە د دلێ خودان باوەری دا -ئەگەر خۆ گونەهـ بۆ وی بێتـە ژێبـرن ژی- چێتر ببینت). [1]

ڤێجا ئەگەر مرۆڤ ژ گونەهێن خۆ ترسیا وكارێ چاك كر ودەست دا وان قەنجییێن گونەهان ژێ دبەن، دبت ئـەو گونـەها وی بـەری هنگی كـری ببتە ئگەرا چوونا وی بۆ بەحەشتێ! وئـەگـەر ئێـك بێژت: ئـەڤـە چاوا چێ دبت؟ ئیبراهیمێ كورێ ئەدهەمی د تەفسیرا ڤێ ئایـەتـێ دا ئـەوا خودایێ مەزن تێـدا دبێـژت: ﴿ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ جَنَّتَانِ ۝٤٦ ﴾ (الـرحمن: ٤٦) دبێژت: (ئەگەر وی ڤیا گونەهەكێ بكەت خۆ ددەتـە پـاش ژ ترسێن خودێ دا)[2]، وحەسەن دبێژت: پێغەمبـەری -سـلاڤ لـێ بـن- گـۆت: ﴿ إن العبد لیذنب الذنب فیدخله الله به الجنة ﴾ عەبدەک گونەهـەكێ دكـەت وخودێ ب وێ گونەهێ وی دبەتە بەحەشتێ، گۆتن: ئـەی پێغـەمبـەرێ خـودێ چاوا خودێ دێ وی بەتە بەحەشتێ؟ گۆت: ﴿ یكون نصب عینه فراً تائباً، حتـى یدخله ذنبه الجنة ﴾ گونەها وی دێ هـەردەم ل بـەر چاڤێن وی بـت وئـەوێ

(١) صید الخاطر لابن الجوزي، پ: ٣٣١.

(٢) الزهد للإمام أحمد پ: ٤٣٧.

دێ ژێ ڕەڤت وتۆبە کەت، حەتا گونەها وی وی دبەتە بەحەشتێ.[1] وگۆتنە سەعیدی: کی ژ هەمی کەسان عیبادەتکەرترە؟ وی گۆت: ئەو زەلامێ گونەهـ کربن، ڤێجا هەر جارەکا بیرا وی ل گونەهێن وی دئێتە ڤە کارێ وی د چاڤان دا کێم دبت).[2]

ڤێجا ئەگەر تە بڤێت تو ژ بێ ئیفلەحیا گونەهان دەرکەڤی گەلەک ئستغفاران بکێشە ووان باشیان بکە یێن گونەهان ژێ دبەن، و ژ گونەهێن خۆ بترسە، وداخواز دویماهیا باش بۆ خۆ ژ خودێ بکە.

وئەز دێ بابەتی ب ڤێ سەرهاتیێ ب دویماهی ئینم: شەڤەکێ سوفیانێ ثەوری حەتا سپێدێ کرە گری، دەمێ لێ بوویە سپێدە هندەکان گۆتێ: ئەڤە هەمی ژ ترسێن گونەهان دا؟ وی هندەک کا ژ عەردی ڕاکر وگۆت: گونەهـ ژ ڤێ بێ بهاترن، ئەز دکەمە گری ژ ترسێن دویماهیا خراب دا!

وئبن قەییم وەک تەعلیق ل سەر ڤێ سەرهاتیێ دبێژت: (وئەڤە ژ تێگەهشتنا مەزنە کو مرۆڤ ژ هندێ بترست ل بەر مرنێ گونەهێن وی وی بخاپینن، ڤێجا بکەڤنە د ناڤبەرا وی ودویماهیا باش دا).[3]

---

(١) الزهد للإمام أحمد پ: ٤٧٤.

(٢) الزهد للإمام أحمد پ: ٤٦٤.

(٣) برێنە: النوافخ العطرة للصفدي، پ: ٨٦.

ئاڤبڕا دەهێ
هندەهک گونەهێن پێتڤی مرۆڤ خۆ ژێ بدەتە پاش پێن نەهی ژێ هاتیەکرن

هندەک گونەهـ ودەلیلێ وان ژ حەدیسێن دورست یێن کو ژ پێغـەمبـەری -سلاڤ لێ بن- هاتینە ڤەگوهاستن:

خۆمەزنکرن:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ هـەچیـێ هنـدی زەررەیـەکـێ خۆمەزنکرن د دلی دا هەبت ئـەو ناچتـە بـەحـەشتـێ ﴾. وخۆمـەزنکـرن ئـەوە مرۆڤ حەقیێ قەبویل نەکەت، وخەلکی کێم ببینت.

ریمەتی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ کارەکی بکەت دا خەلکی گوهـ لـێ ببـت، ڕۆژا قیامـەتـێ خودێ هـەتکا وی د نـاڤ خـەلکـی دا دێ بەت، وهەچییێ ریمەتییێ بکەت ڕۆژا قیامـەتـێ خودێ یا دلـێ وی دێ بـۆ خەلکی ئاشکەرا کەت ﴾.

داخوازا علمی بۆ دنیایێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ خۆ فێری علمەکی بکـەت یـێ کو کنارێ خودێ پێ دئێتە خواستن ووی ژ بـەر هنـدێ بـت دا تـشتـەک ژ دنیاییێ بگەهتێ ڕۆژا قیامەتێ ئەو بێنا بەحەشێ سەح ناکەت ﴾.

کرنا کاری ژ بەر مرۆڤان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودایێ پاک وبلند دبێژت: ئەز دەولەمەندترینێ شریکانم ژ شرکێ، هەچییێ کارەکی بکەت وئێکێ دی تێدا بۆ من بکەتە شریک ئەز دێ وی وشرکا وی هێلم ﴾.

هێلانا نڤێژا ئێڤاری وئەیینێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ نڤێژا ئێڤاری بهێلت کارێ وی دێ پویچ بت ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچییێ سێ جاران ژ سستی نڤێژا ئەیینیێ نەکەت خودێ خەتمێ دێ ل سەر دلێ وی دەت ﴾.

بێخیرەتی د کرنا نڤێژێ دا:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەو پەیمانا د ناڤبەرا مە ووان (کافران) دا نڤێژە، ڤێجا هەچییێ وێ بهێلت ئەو کافر بوو ﴾ ودبێژت: ﴿ د ناڤبەرا زەلامی وشرکێ دا نەکرنا نڤێژێیە ﴾.

نەدانا زەکاتێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچی خودانێ زێری وزیڤی هەبت وحەقێ وان نەدەت دەمێ دبتە ڕۆژا قیامەتێ پرتێن وی زێڕ وزیڤی دێ ل سەر ئاگرێ جەهنەمێ سۆر کەن وتەنشت وئەنی وپشتا وی پێ داخ کەن، هەر جارەکا سار بوو جارەکا دی دێ وی پێ داخ کەن، ل ڕۆژەکا درێژیا وێ هندی پێنجی هزار سالان، حەتا حوکم د ناڤبەرا بەنیان دا دئێتەکرن پاشی ڕێکا وی دێ بۆ ئێتە نیشادان یان بۆ بەحەشتێ یان بۆ ئاگری ﴾.

جاسووسانی:

﴿ هەچییێ گوهێ خۆ بدەتە گۆتنا هندەک مرۆڤان ووان پێ نەخۆش بت، یان ژێ برەڤن، ڕۆژا قیامەتێ رصاصێ حەلاندی دێ ڕێژنە گوهێن وی ﴾.

فەسادی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەوێ فەسادیێ وقەسە ڤەگوهێزیێ بکەت ناچتە بەحەشتێ ﴾.

نەکامی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بەحسێ غەیبەتێ دکەت ودبێژت: ﴿ غەیبەت ئەوە تو بەحسێ برایێ خۆ بکەی ب ڕەنگەکێ وەسا کو وی پێ نەخۆش بت ﴾ ودبێژت: ﴿ دەمێ ئەز چوویمە عەسمانان ئەز د بەر هندەکان ڕا چووم هندەک نینۆکێن سفری پێڤە بوون پەنج پێ ل ڕوی وسنگێن خۆ دکرن، من گۆت: ئەی جبریل ئەڤە کینە؟ وی گۆت: ئەڤە ئەون یێن گۆشتێ خەلکی دخۆن وبەحسێ ناموسا وان دکەن ﴾.

لەعنەتکرن:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ لەعنەت باراندن ل خوان باوەری وەکی کوشتنا وییە ﴾ ودبێژت: ﴿ ئەوێن لەعنەتان ل خەلکی دبارینن ڕۆژا قیامەتێ نەدبنە مەهدەرچی ونەدبنە شاهد ﴾.

حەسویدی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هشیاری حەسویدیێ بن، هندی حەسویدیە وەسا خێرێن خودانی دخۆت وەکی کو ئاگر داری یان پویشی دخۆت ﴾.

کافرکرنا موسلمانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر زەلامەکێ بێژتە برایێ خۆ: کافر، ئەو دێ ل ئێک ژ وان زڤڕت، ئەگەر ئەو یێ وەسا نەبت ئەو دێ ل وی زڤڕت یێ ئەو ئاخفتن گۆتی ﴾.

ترساندنا موسلمانى:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ موسلمانەکی ئەو موسلمانەکێ دی بترسینت ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچیێ ب ئاسنەکی ئیشارەتێ بکەتە برایێ خۆ ملیاکەت لەعنەتان ل وی دکەن حەتا ئەو وێ دهێلت ﴾.

بەلاڤکرنا نهێنیان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خرابترین مرۆڤ ل نک خودێ رۆژا قیامەتێ ئەو زەلامە یێ ب تنێ دمینتە د گەل ژنکا خۆ، پاشی دچت نهێنییێن وێ بەلاڤ دکەت ﴾.

ریبا:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لەعنەت ل وی کرییە یێ ریبایێ دخۆت ویێ وەکالەتا وی دکەت. ودبێژت: ﴿ ئەگەر زەلام دەرهەمەکێ ریبایێ بخۆت وئەو پێ بزانت، ئەو ژ سیهـ وشەش زنایان دژوارترە ﴾.

ڤەخوارنا مەیێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ پێنج کەس ناچنە بەحەشتێ: ئەوێ بەردەوام مەیێ ڤەدخۆت، وئەوێ باوەریێ ب سحرێ بینت، وئەو مرۆڤاینیێ ببڕت، وخێڤزانک، وئەو کارێ خۆ دکەتە مننەت ﴾.

دەرکەفتنا ژنێ ژ مالێ بشتی بێنێن خۆش ل خۆ کرین:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر چاڤەکێ هەبت زنایێ دکەت، وئەو ژنکا بێنێن خۆ ل خۆ دکەت و د بەر دیوانەکێ ڕا بچت ئەو یا هۆ وهۆیە ﴾ یەعنی: هەر وەکی وێ زنا کری.

بەرێخۆدانا تشتێ حەرام:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر مرۆڤەکی نەصیبێ وی ژ کرنا زنایێ ل سەر هاتیە نڤیسین هەر چاوا بت دێ کەت، هەردو چاڤ زنایێ دکەن وزنایا وان بەرێخۆدانە، وهەردو گوهـ زنایێ کەن وزنایا وان

گوهدانه، وئەزمان زنایێ دکەت وزنایا وی ئاخفتنه، و.. ودل حەز دکەت، وعەورەت وێ چەندێ ڕاست دەردئێخت یان درەو ﴾.

مانا ب تنێ د گەل ژنکا بیانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئێک ژ هەوە بلا ب تنێ نەمینتە د گەل ژنکەکێ ئەگەر دێ شەیتان بتە یێ سییێ د گەل وان ﴾.

کارێ قەومێ لووطی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ لەعنەتێ ل وی بکەت یێ کارێ قەومێ لووطی بکەت ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچییێ هەوە دیت کارێ قەومێ لووطی بکەت هەردووان بکوژن ﴾.

کرنا فاحشێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەز د گەل وان هەردووان چووم من دیت خانییەکێ وەکی تەنویرێ ئاڤاکری هەبوو، ل سەری یێ تەنگ بوو و ل بنی یێ فرەهـ، ل بنی ئاگر دهاتە هلکرن، هندەک زەلام وژنکێن ڕویس تێدا بوون، هەر جارەکا ئاگر هاتبا خۆشکرن ئەو بلند دبوون حەتا نێزیک بوو ژێ دەرکەڤن، وگاڤا کێم دبوو دکەفتنە تێدا، من گۆت: ئەڤە چیە؟ وان گۆت: وئەوێن تە د تەنویرێ دا دیتین ئەو زناکەر بوون ﴾.

ئەوێ چاڤ ل ێ نە وەکی خۆ دکەت یان ل کافری:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لەعنەت ل وان ژنان کرن یێن خۆ وەکی زەلامان لێ دکەن، و ل وان زەلامان یێن خۆ وەکی ژنکان لێ دکەن. ودبێژت: ﴿ هەچییێ چاڤ ل مللەتەکی بکەت ئەو ژ وانە ﴾.

ل بەرخۆکرنا بارۆکێ وچێکرنا نیشانان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ لەعنەت ل وێ ژنێ کرینە یا مویەکی دئینت ب سەرێ خۆ ڤە دکەت، ویا داخوازا ڤێ چەندێ بکەت،

و ل وێ ژنێ یا نیشانان بۆ خۆ چێ بکەت، یان داخوازێ ژ ئێکا دی بکەت کو ئەو بۆ وێ چێ بکەت ﴾.

شویکرنا بێ وەلی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر ژنکەکا بێ دەستویریا وەلیێ خۆ شوی بکەت شویکرنا وێ یا بەطالە، شویکرنا وێ یا بەطالە، شویکرنا وێ یا بەطالە ﴾.

ئەوێ خۆ بۆ ئێکێ دی ژبلی بابێ خۆ پالدەدەت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ خۆ بۆ ئێکێ دی ژبلی بابێ خۆ پال بدەت وئەو دزانت بەحەشت ل سەر وی حەرامە ﴾ ودبێژت: ﴿ هەچییێ خۆ بۆ بابێ خۆ پال بدەت ئەو کوفرە ﴾.

کارنەکرنا ب وێ تشتێ ئەو دزانت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ڕۆژا قیامەتێ زەلامەکی دئینن دهاڤێنە د ئاگری دا ڕویڤیکێن وی دکەڤن وئەو وەسا ل دۆر دزڤرت وەکی کو کەر ل دۆر مدارێ دزڤرت، ڤێجا خەلکێ جەهنەمێ لێ دادجریێن ودبێژنێ: فلان کەس تە خێرە، ما تو نە ئەو بووی یێ تە بەرێ مە ددا باشیێ وتە ئەم ژ خرابیێ ددانە پاش؟ ئەو دێ بێژت: من بەرێ هەوە ددا باشیێ ومن ب خۆ ئەو نەدکر، ومن هوین ژ خرابیێ ددانە پاش ومن ب خۆ ئەو دکر ﴾.

ڤەشارتنا علمی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ پسیارا علمەکی ژێ بێتەکرن وئەو وی ڤەشێرت، ڕۆژا قیامەتێ ب لغاڤەکێ ئاگری دێ ئێتە لغاڤکرن ﴾.

درەوكرنا ل سەر پێغەمبەری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ درەوەكا ژ كیسێ من نە وەكی درەوا ژ كیسێ ئێك ژ هەوەیە، هەچییێ ژ قەستا درەوێ ژ كیسێ من بكەت بلا جهێ خۆ د ئاگری دا دورست بكەت ﴾.

درەو:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هشیاری درەوێ بن، ئەو یا د گەل سەرداچوونێ، وئەو پێكڤە د ئاگری دانە ﴾. ودبێژت: ﴿ خودان باوەر درەوان ناكەت ﴾. ودبێژت: ﴿ شڤێدی من دیت دو زەلام هاتنە نك من.. وگۆتن: ئەوێ تە دیتی دەڤێ خۆ ددڕاند مرۆڤێ درەوین بوو، ئەو درەوەكێ دكەت ورەوا وی ژێ دئێتە ڤەگوهاستن حەتا دگەهتە هەمی لایان، ڤێجا ڕۆژا قیامەتێ ئەڤ چەندە د گەل وی دئێتەكرن ﴾.

كرنا درەوێ بۆ ترانەكرنێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ تێچوون بۆ وی بت یێ گۆتنەكا ژ درەو بێژت دا خەلك پێ بكەنە كەنی، تێچوون بۆ وی بت، تێچوون بۆ وی بت ﴾.

خۆنەپارسانا ژ دەسنڤێژا زراف:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خۆ ژ دەسنڤێژا زراف بپارێزن، چونكی ئەو ئێكەمین تشتە حسێبا وی د قەبری دا د گەل عەبدی دئێتەكرن ﴾.

سەفەرا ژنێ بێ مەحرەم:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ وێ ژنا باوەری ب خودێ وڕۆژا قیامەتێ هەبت كو ڕێكا ڕۆژەكێ بچت ئەگەر مەحرەمەكێ وێ د گەل نەبت ﴾.

نیهارا ل سەر مری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ نیهار ل سەر بێتەکرن رۆژا قیامەتێ دێ پێ ئێتە عەزابدان ﴾. وپێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- لەعنەت ل وێ ژنێ کرینە یا نیهارێ ل سەر مری بکەت ویا گوهداریێ بۆ بکەت.

ئەوێ بەرێ خەلکی ددەتە سەرداچوونێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ بۆ سەرداچوونەکێ گازی بکەت هندی گونەها وی یێ دویکەفتنا وی بکەت د ستویێ وی دا هەیە، بێی تشتەک ژ گونەها وان کێم ببت ﴾.

سویندا نە ب خودێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ ب ئێکێ دی ژبلی خودێ سویند بخۆت ئەو وی کوفر یان شرک کر ﴾. ودبێژت: ﴿ هەچیێ سویندەکێ بخۆت بلا ئەو ب خودێ سویند بخۆت یان خۆ بێ دەنگ بکەت ﴾.

سویندا ژ درەو:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچیێ سویندەکێ بخۆت دا مالێ مرۆڤەکێ موسلمان بێ حەق بۆ خۆ بێخت، دەمێ ئەو دچتە نک خودێ ئەو دێ یێ لێ ب غەزەب بت ﴾.

سویندخوارن ل دەمێ فرۆتنێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هشیار بن ل دەمێ فرۆتنێ گەلەک سویند نەخۆن، چونکی ئەو مالی خرەج دکەت پاشی بەرەکەتێ ژێ رادکەت ﴾. ودبێژت: ﴿ سویند تشتی خەرج دکەت وبەرەکەتێ رادکەت ﴾.

دزی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ مرۆڤێ دزیکەر دزیێ ناکەت دەمێ دکەت وئەو یێ خودان باوەر ﴾. ودبێژت: ﴿ خودێ لەعنەتێ ل دزی بکەت دەمێ هێکەکێ ددزت ڤێجا دەستێ وی دئێتە برین ﴾.

ژێستاندنا عەردی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ بهوستەکا عەردی ب زۆرداری ژ ئێکی بستینت، ڕۆژا قیامەتێ خودێ دێ کەتە تۆکەک وئێختە ستوییێ وی حەتا وی د حەفت عەردان دا دبەت ﴾.

ئاڤاکرنا ل سەر قەبری:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهی یا کری کو قەبر بێتە گێچکرن، یان مرۆڤ ل سەر ڕوینت، یان ل سەر بێتە ئاڤاکرن.

غەدر:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ڕۆژا قیامەتێ دەمێ خودێ مرۆڤێن بەراهیێ ودویماهیێ کۆم دکەت، بۆ هەر غەدەچیەکی ئالایەک دێ ئێتە بلندکرن، وئێتە گۆتن: ئەڤە غەدرا فلان کوڕێ فلانییە ﴾.

ڕوینشتنا ل سەر قەبری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەگەر ئێک ژ هەوە ل سەر پەلەکێ ڕوینت حەتا کراسێ وی بسوژت وبگەهتە لەشێ وی چێترە ژ کو ئەو ل سەر قەبرەکی ڕوینت ﴾.

تازیا ل سەر مری:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ ژنەکا باوەری ب خودێ وڕۆژا قیامەتێ هەبت کو ئەو تازیێ ل سەر مرییەکی بکەت پتر ژ سێ ڕۆژان، زەلامێ وێ تێ نەبت ﴾.

خواستن:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ سێ هەنە ئەز سویندێ ل سەر دخۆم، وئەز دێ گۆتنەکێ بۆ هەوە بێژم ژبەر بکەن.. وعەبدەک دەرگەهێ خواستنێ ڤەناکەت ئەگەر خودێ دەرگەهێ فەقیریێ ل بەر وی ڤەنەکەت ﴾.

فێلبازیا (تەناجوشێ) د کڕینێ دا:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهی ژ هندێ کر مرۆڤەکێ بازێڕی بچتە د ڕێکا وی دا یێ ژ دەرڤەی بازێڕی دئێت دا تشتی بفرۆشتێ، وگۆت: ﴿ تەناجوشێ نەکەن، وئێک ژ هەوە خۆ نەکەتە د بەر کڕین وفرۆتنا ئێکێ دی ڕا ﴾. وتەناجوش ئەوە مرۆڤ سعرا تشتی گران بکەت نە دا بکڕت بەلکی دا ل سەر خەلکی گران بکەت ووان بخاپینت.

چوونا ژنا بۆ سەر قەبران:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ لەعنەت ل وان ژنکان کرینە یێت گەلەک دچنە سەر قەبران ﴾. ودەیکا عەطییەی دبێژت: نەهیا مە هاتەکرن ئەم ب دویڤ جەنازەیان بکەڤین.

سلبوونا ژنێ ژ زەلامێ خۆ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەگەر زەلامی داخواز ژ ژنکا خۆ کر بچتە سەر جهی ووێ وە نەکر، ملیاکەت لەعنەتان لێ دکەن حەتا لێ دبتە سپێدە ﴾.

کرنا غشێ ل مللەتی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر عەبدەکێ خودێ هندەک کەسان بێختە بن دەستان وڕۆژا ئەو دمرت ئەو بمرت ووی غش وان کربت خودێ بەحەشتێ دێ ل سەر وی حەرام کەت ﴾.

دانا فەتوایێ بێی زانین:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ بێ زانین داخوازا فەتوایەکێ ژێ بێتەکرن گونەها وی ل سەر وییە یێ فەتوا ژێ خواستی ﴾.

داخوازکرنا طەلاقێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەر ژنەکا ژ قەستا داخوازا بەردانێ ژ زەلامێ خۆ بکەت ل سەر وێ حەرامە ئەو بێنا بەحەشتێ سەح بکەت ﴾.

گۆتنا وێ تشتێ خودێ پێ نەخۆش بت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ عەبدەک هەیە گۆتنەکا خودێ پێ نەخۆش بت دبێژت وئەو چو پویتە پێ ناکەت، وئەو ب خۆ ژ بەر وێ ئاخفتنێ حەفتێ سالان د جەهنەمێ دا دێ ئێتە هاڤێتن ﴾.

ئاخفتنا زکرێ خودێ تێدا نەبت:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ بێی زکرێ خودێ گەلەک نە ئاخڤن، چونکی گەلەک ئاخفتن بێی زکرێ خودێ دلی ڕەق دکەت ﴾.

سلبوونا ژ موسلمانی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ خودان باوەرەکی پتر ژ سێ ڕۆژان پشت بدەتە برایێ خۆ ﴾. ودبێژت: ﴿ هەچییێ سالەکێ پشت بدەتە برایێ خۆ هەر وەکی وی خوینا وی ڕێتی ﴾.

فەحشی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ مرۆڤێ ژ هەمیان خرابتر ڕۆژا قیامەتێ ل نک خودێ ئەوە یێ خەلک خۆ ژێ ددەنە پاش ژ بەر فەحشاتیا وی ﴾.

لێڤەبوون ژ دیاریێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەوێ ل دیاریا خۆ بزڤڕتەڤە وەکی صەیە دلێ خۆ ڕاکەت وبزڤڕینتەڤە ﴾. ودبێژت: ﴿ حەلال نینە بۆ زەلامی دیاریەکێ بدەت پاشی لێڤە ببت ﴾.

گازیکرن بۆ تشتێ بەرزە ل مزگەفتێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ گوهـ ل زەلامەکی ببت ل مزگەفتێ گازی بکەت بۆ تشتەکێ خۆ یێ بەرزە، بلا بێژت: خودێ بۆ تە نەزڤڕینت مزگەفت بۆ ڤێ چەندێ نەهاتینە ئاڤاکرن ﴾.

چوونا د بەر نڤێژێ ڕا:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ ئەوێ د بەر نڤێژێ ڕا دچت ئەگەر زانیبا گونەها وی چەندە چلان ئەو مابا ژ پێیان ڤە بۆ وی چێتر بوو ﴾.

ئێشاندنا نڤێژکەران:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچییێ پیڤاز یان سیر یان قوراد خوار بت بلا نێزیکی مزگەفتا مە نەبت، چونکی ملیاکەت نەخۆشیا خۆ ژ وی تشتی دبینن یێ مرۆڤان پێ نەخۆش بت ﴾.

ڤەخوارنا نەدورست:

پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهیا کری مرۆڤ ئاڤێ ژ دەڤێ کونێ ئاڤێ ڤەخۆت، وئەگەر وی کەسەک دیتبا ژ پێیان ڤە ئاڤێ ڤەخوت ئەو پاشڤە دبر.

ڤەخوارنا ب دەستێ چەپێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ کەس ژ هەوە ب دەستێ چەپێ نەخوت ونەڤەخوت چونکی شەیتان ب چەپێ دخوت وڤەدخوت ﴾.

بێ مرۆڤاینی:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ یـێ مرۆڤـاینییێ ببـڕت ناچتـە بەحەشتێ ﴾. ودبێژت: ﴿ گونەهەک نینە پتـر ژ هــەژی هندێ بـت خودێ د دنیایێ دا لەزێ ل عقووبـەیا وێ بکـەت ژ بڕینا مرۆڤـاینییێ وخیانـەتـێ ودرەوێ، وقەنجیا ژ هەمیـێ زویتـی خێـرا وێ دگەهتـە خودانی مرڤاینیـە، حەتا ئەگەر خەلکێ مالـەکێ د فاجر ژی بن مالێ وان زێدە دبت وهژمـارا وان بۆش دبت ئەگەر ب مرۆڤاینی بوون ﴾.

نەدانا صلاوەتان ل سەر پێغەمبەری:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ دفنـا وی مرۆڤـی ب ئـاخێ بکەڤت یێ بەحسێ من ل نک بێتە کرن وصلاوەتـان نـەدەتـە سـەر مـن ﴾. ودبێـژت: ﴿ یـێ بـەخیـل ئـەو کـەسـە یـێ بـەحسێ مـن ل نـک بێتـەکـرن وصلاوەتان نەدەتە سەر من ﴾.

گۆتنا ئاخفتنێن مەزن:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ یێ ژ هـەمیـان پتـر مـن نـەڤێـت وجهێ وی ڕۆژا قیامـەتێ ژ مـن دویر ژ هەوە ئەوە یـێ پڕبێـژ بـت وگـۆتنێن مەزن بێژت دا خەلـک بێژن ئەڤەیە یێ ب دەڤ وئەزمانە ﴾.

ب خودانکرنا صەیان:

پێغەمبەر -سلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ هـەچیـێ صـەیـەک هـەبت ژبلـی صەیێ نێچیرێ یان یێ زێرەڤانییێ هەر ڕۆژ هندی دو قیراطـان خێـرێن وی کێم دبن ﴾.

ئێشاندنا حەیوانەتان:

پێغـەمبـەر -سـلاڤ لـێ بـن- دبێـژت: ﴿ ژنـەک هاتـە عـەزابدان ژ بـەر کتکەکێ وێ ئەو گرت حەتا مری ﴾.

ودبێژت: ﴿ تشتێ خودان رِح بت نەكەنە ئارمانج بۆ خۆ ﴾.

جێكرنا تەصويران:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ مرۆڤێ ژ هەميان عەزابا وی دژوارتر رۆژا قيامەتێ ئەوە يێ تەصويران چێ بكەت ﴾. ودبێژت: ﴿ ملياكەت ناچنە د وێ مالێ ڤە يا صەيەک يان تەصويرەک تێڤە بت ﴾.

نەيارەتيا ودليێن خودێ:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ خودێ گۆت: يێ نەيارەتيا وەليەكێ من بكەت من حەربە ل سەر وی ﴾.

كوشتنا موعاهدان:

كو ئەو مرۆڤن يێن نەموسلمان، يێن كو د ناڤ موسلمانان دا دژين، پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچيێ موعاهدەكی بێ حەق بكوژت ئەو بێن ناكەتە بێنا بەحەشتێ، وبێنا وێ رێكا سەد سالان دئێتە ديتن ﴾.

زێدەكرنا ميراتگری ژ ميراتی:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ هەچيێ ميراتێ ميراتگرێ خۆ ببرت، رۆژا قيامەتێ خودێ ميراتێ وی ژ بەحەشتێ دێ برت ﴾.

ژ بێ ئيفلەحيا گونەهان:

پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ پێنج تشت هەنە ئەگەر ب سەر هەوە دا هاتن، وئەز خۆ ب خودێ دپارێزم كو هوين بگەهنێ: هەر مللەتەكێ فاحشە وەسا د ناڤ دا بەلاڤ بوو حەتا ببتە تشتەكێ عەلەنی ئەو ئێش ونەخۆشی يێن كو د ناڤ باب وباپيرێن وان دا نەهەبين دێ د ناڤ وان دا بەلاڤ بن، وهەر جارەكا وان حيلە د كێشان وپيڤانێ دا كرن خەلا دێ ل سەر وان راِن وسولتان دێ زولمێ ل وان كەن، وگاڤا وان زەكاتا مالێ خۆ نەدا باران دێ ژ وان ئێنە قەتعەكرن وئەگەر ژ بەر

حەیوانەتان نەبا ئێکجار باران ل ون نەدباری، وهەر جارەکا وان عەهدا خودێ ویا پێغەمبەرێ وی شکاندن دوژمنەکێ نە ژ وان دێ ئێتە سەر سەرێ وان وهندەکێ ژ وی مالێ د دەستێ وان دا هەی دێ ژ وان ستینت، وهندی مەزنێن وان حوکمی ب کیتابا خودێ نەکەن خودێ دێ وان بەردەتە سەر وچاڤێن ئێک ﴾.

دویماهی

پێتڤیە ئەم ل دویماهیا گونەهان دئاگەهدار بین وخۆ ژێ بدەینە پاش ئەگەر مە سلامەتی بڤێت، وئەڤ چەندە نابت ئەگەر ئەم خۆ ژ گونەهان نەدەینە پاش وئستغفارێ نەکێشین، ئبن جەوزی دبێژت: (پێتڤیە ل سەر هەر خودان عەقلەکی ئەو خۆ ل دویماهیا گونەهان هشیار بکەت، چونکی د ناڤبەرا مرۆڤی وخودێ دا چو مرۆڤاینی نینە، وئەو دادیێ ب کار دئینت، حوکمی ب عەدالەتێ دکەت، ئەگەر چ رەحما وی گونەهان ڤەدگرت ژی، ئەگەر وی بڤێت ئەو مرۆڤی ب گونەها کێم دگرت، ڤێجا هشیار بە هشیار).(۱۰۰)

ئەڤە بوو یا من دڤیا ئیشارەتێ بدەمێ ژ بەر گرنگیا ڤی بابەتی یێ خەلەک گەلەک گازندەیێ ژێ دکەن ژ رەقیا دلی، ونەمانا بەرەکەتێ، ووەسواسا شەیتانی، ئەوا ئەگەرا هەمیان بێ ئیفلەحیا گونەهانە، خودێ مە ژێ بپارێزت، ڤێجا هەچی خەلەتیا هەبت ژ منە، وئەز داخوازا لێبۆرینێ ژ خودایێ مەزن دکەم.

وحەمد بۆ وی خودایی بت یێ ب قەنجیا وی چاکی ب دویماهی دئێن.

---

(۱۰۰) صید الخاطر لابن الجوزي، پ: ۱۳۲.

پاشبەند

پاقژکرنا نەفسێ
ب تۆبەکرنا ژ گونەهێ

تێبینی: ئەڤ بابەتە یێ هاتیە وەرگرتن ژ کتێبا (تاج العروس الحاوی لتهذیب النفوس) یا (ابن عطاء الله السکندری).

گرنگیا
تۆبەکرنێ

١ تۆبەکرن ئێک ژ وان کارانە یێن خودێ ل بەر مە شرینکرین، وبەرێ مە دایێ دەمێ د ئایەتەکێ گۆتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴾ (البقرة: ٢٢٢) خودێ حەز ژ تۆبەکەران دکەت، وحەز ژ وان دکەت یێن خۆ پاقژ دکەن، ڤێجا ئەگەر تە بڤێت توژ وان بی یێن خودێ حەز ژێ دکەن، ئەڤە رێک بۆ تە، قەست بکێ.. رێکا تۆبەکرنێ، رێکا خۆپاقکرنێ!

٢ هەر وەسا تۆبەکرن ئێک ژ وان کارانە یێن خودێ ل سەر مە فەرز ژی کرین، وەکی گۆتی: ﴿ وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ (النور: ٣١) ئەگەر هوین خودان باوەر بن، وهەوە بڤێت هوین ئیفلەحێ ببینن، هوین تۆبە بکەن، وبەر ب خودێ ڤە هەرن!

٣ وسەروەرێ مرۆڤان، وسەییدێ پێغەمبەران، ئەوێ فەرمان ل مە هاتیەکرن ئەم وی بۆ خۆ بکەینە جهێ چاڤلێکرنێ، د گۆتنەکا خۆ

دا دبێژت: ﴿ **والله إني لأستغفر الله وأتوب إليه في اليوم أكثر من سبعين مرة** ﴾ (بوخاری ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت) ئەز ب خودێ کەمە هندی ئەزم، ئەز هەر ڕۆژ پتر ژ حەفتێ جاران داخوازا ژێبرنا گونەهان ژ خودێ دکەم، وئەز تۆبە دکەم. پێغەمبەر، ئەوێ خودێ گونەهێن وی هەمی بۆ ژێبرین ڕۆژێ پتر ژ حەفتێ جاران تۆبە دکەت، و د ریوایەتەکا دی دا (ل نک موسلمی) هاتیە: ڕۆژێ سەد جاران ئەز تۆبە دکەم، ئەرێ ئەمێن گونەهکاران ڕۆژێ چەند جاران تۆبە بکەین!

٤ ئەگەر جارەکێ تە دلێ خۆ برە تۆبەکرنێ، هزرێ د هندێ دا بکە ڕۆژەکێ دەمەکی -دویر ژ چاڤێن خەلکی- ڕوینیە خوارێ، وحسێبێ د گەل خۆ بکەی: ئەرێ ئەڤرۆکە من دەمێ خۆ ب چ ڤە بۆراندیە؟ بار وپشکێن خودێ د وەختێ من دا چەند بوون، وبار وپشکێن نەفسا من چەند بوون؟ ئێک ژ مرۆڤێن خودێ دبێژت: ڕۆژێ هەمییێ ئەز دچوومە کاری، دا رزقەکی بۆ مالا خۆ کۆم بکەم، گاڤا دبوو شەڤ من حسێب د گەل نەفسا خۆ دکر: ئەرێ ئەو ئاخفتنێن من گۆتین، چەند ژێ یێن خێرێ بوون وچەند ژێ دخراب بوون، گاڤا یێن خێرێ پتربان، من حەمدا خودێ دکر، ئەگەر نە.. من ئستغفار دکێشان.

٥ وبەلكی كەسەک هەبت بێژت: ما بۆچیە ئەم حسێبێ د گەل خۆ بكەین، جارێ بلا كاری بكەین، وحسێبێ بۆ ڕۆژا حسێبێ بهێلین! ئەم دبێژین: نە.. ئەگەر تە وەكیلەک هەبت، وتو بزانی ئەم هەردەم حسێبێ د گەل خۆ دكەت، تو حسێبێ د گەل وی ناكەی، چونكی ئەو تێرا خۆ هەیە، بەلێ گاڤا تە زانی ئەو چو جاران حسێبێ د گەل خۆ ناكەت، تو دێ حسێبەكا دژوار د گەل كەی، بلا كارێ تە د گەل خودایێ تە ژی یێ ب ڤی ڕەنگی بت، ئەڤرۆ تو حسێبەكا دژوار د گەل خۆ بكە، دا سوباهی حسێبا وی د گەل تە یا سڤک بت.

٦ وئەگەر تە حسێبەكا هویر د گەل خۆ كر، دێ شێی ڕۆژ ڕۆژە تەنیا گونەهێ ژ پەرێ دلێ خۆ ژێبەی، وئەگەر ئێک بێژت: ما تەنیا گونەهێ ژی هەیە؟ دێ بێژین: بەلێ! مەتەلا دلی وگونەهێ مەتەلا وی جهیە ژ دیواری یێ فانووس پێڤە دئێتە هلاویستن، بەرێ خۆ بدێ.. ڕۆژەكێ دو ڕۆژان سێ ڕۆژان، ئەگەر تە ئەو جهـ پاقژ نەكر، ما ڕەش نابت؟ گونەهـ ئاگرە، ودوكێلا وێ تەنیێ ژ خۆ ددەت، ودل دیوارێ سپیە، ئەگەر ب تۆبێ نەئێتە تەیساندن، تەنی چو پاقژیێ لێ ناهێلت، وفایدێ وی ناكەت هنگی ئەو بێژت: ڕۆژەكێ ئەز دیوارەكێ سپی بووم!

٧ وهوین دزانن ئەگەر دیوارێ دلی ب تەنیا گونەهێ ڕەش بوو مەزنترین عقووبە د گەهتە خودانێ وی دلی چیە؟ مەزنترین عقووبە ئەوە دلێ وی ڕەق دبت، وگاڤا دل ڕەق بوو، ئێدی ئەو نەشێت تام بکەتە شرینیا باوەرێ، وبەس ئەو کەس دزانت ئەڤ عقووبە چەندا دژوارە، یێ جارەکێ بدورستی تام کربتە شرینیا باوەرێ.

٨ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت: ئەگەر عەبدی گونەهەک کر نیشانەک ل سەر دلێ وی چێ دبت، ڤێجا ئەگەر وی خۆ ژ وێ گونەهێ دا پاش، وتۆبەکر، ئەو نیشان دێ ژێ چت، ئەگەر زڤڕی ڤە، نیشان دێ زێدە بن حەتا دلی هەمیێ ڤەدگرن، وئەڤەیە ئەو ژەنگا خودێ بەحس ژێ کری دەمێ گۆتی: ﴿ كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ١٤ ﴾ (ترمذی ونەسائی ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن).

٩ هەر تشتەکێ مرۆڤ بیرا خۆ ل گرنگیا وی نەئینتە ڤە، مرۆڤ بۆ ب دەستڤەئینانا وی یێ مجد نابت، وتۆبە وپاقژکرنا نەفسێ ژی یا وەسایە، ئەگەر تو ل بیرا خۆ بینیە ڤە کو گونەهکاری د دەر حەقا خودێ ویا بەنیان ژی دا دەینەکە دکەفتە د ستویێ دا،

دێ لێگەڕییێ خۆ ژ وی دەینە خلاس بکەی بەری ئەو ڕۆژ ب سەر تە دا بێت یا خودانێن دەینی داخوازا دەینێ خۆ دکەن..

١٠ هزر بکە ئەگەر تو ل دیوانا مەزنەکی چەند مرۆڤەکێ پێشکێش و ب ڕوومەت ژی بی، چەند یێ نێزیکی وی مەزنی بی، پاشی کەسەک ب ژۆر کەڤت وداخوازا دەینەکێ خۆ ژ تە بکەت، وئەو یێ ڕاستگۆ بت، ئەگەر دەینێ وی چەند یێ کێم ژی بت، چەند ئەو دێ ل تە کەتە تەنگاڤی؟! ڤێجا هشیار بە، ل قیامەتێ بلا نە خودێ ونە بەنی دەینێ خۆ ژ تە نەخوازن، نوکە تۆبە بکە، ئەگەر نە.. هنگی تە چو ڕێ نابن.

مەقامێ ئێكێ
تۆبەكرنە

١ تۆبەكرن ئێک ژ وان کارانە یێن خودێ ل بەر مە شرینکرین، وبەرێ مە دایێ دەمێ د ئایەتەکێ گۆتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلۡمُتَطَهِّرِينَ ﴾ (البقرة: ٢٢٢) خودێ حەز ژ تۆبەکەران دکەت، وحەز ژ وان دکەت یێن خۆ پاقژ دکەن، ڤێجا ئەگەر تە بڤێت تو ژ وان بی یێن خودێ حەز ژێ دکەن، ئەڤە رێک بۆ تە، قەست بکێ.. رێکا تۆبەکرنێ، رێکا خۆپاقکرنێ!

٢ وتشتەکێ ژ قەستا نەبوو دەمێ خودایێ مەزن د ئایەتا بۆری دا تۆبە وخۆپاقژکرن د گەل ئێک ئینایین، چونکی تۆبە رێکا خۆپاقژکرنا ژ نەجاسەتا مەعنەویە، کانێ چاوا ئاڤ رێکا خۆپاقژکرنا ژ نەجاسەتا حسسیە، قازانەکا نوی وپاقژ بینە دانە سەر کوچکەکێ ئاگری، پشتی بێنەکێ بەرێ خۆ بدێ دێ بینی تەنشتێن وێ دڕەشن، گاڤا تە ڕەشاتیا وێ هێلا وجارەکا دی لێنان پێ کر، ڕەشاتی پتر دێ پێڤە مینت، حەتا دەمەک دئێت تو نوقتەکا سپی لێ نابینی، نە بەس هندە.. بەلکی ئەو ڕەشاتی دێ پێڤە نوسیییێت وئێدی هندی تو بێیێ ژێ تو نەشێی سپی

بکـەیـەڤـە! تۆبـە ئـەو ئاڤـە یـا ڕەشـاتیا دلـی پـێ دئێتـە ژێبـرن، وکەنگی تە دیتیە مرۆڤێ دلێ وی ل سەر کوچکێ گونەهێ ڕەش بووی ژ ئاڤێ بێ منەت بووی؟!

٣ ئەو کەس قەدرێ تۆبەکرنێ باش دزانت یێ دلێ وی ل سەر ئاگرێ گونەهان ڕەش بووی، وئەوێ قەدرێ تشتەکی نەزانت دلێ خۆ نابەتێ، یاقووتەکا ژ هەمیان ب بهاتر بکە د ناڤ ئالفێ دەواران دا، پاشی بدانە بەر وبەرێ خۆ بدێ، ئەو دێ لێ خۆ بەتە چ؟

بـێـزێ دکت ژ قـەنجان   ژ نـاز و رەمز و غەنجان
قـەدرێ گـولان چ زانـت   کەربەش دڤێ کەرێ ڕەش

خـودێ دبێـژت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ ﴾، و ل جهـەکـێ دی دبێـژت: ﴿ وَمَن لَّمۡ يَتُبۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴾، یـێ تۆبـە بکـەت خودێ دێ حەز ژێ کەت، ویێ تۆبە نەکەت ژ زالمانە، ڤێجا هەر ئێک ژ مە بلا بەرێ خۆ بدەتێ کانێ وی دڤێت د گەل کێ بت؟!

٤ نـەتۆبـەکـرن یـەعنـی: ئیـصرارا ل سـەر گونـەهێ.. ومـەزنتـرین مەعنایا د گونـەهێ دا هـەی شکاندنا وێ پـەیمانێیـە یا مرۆڤـی دایە خودایێ خۆ، وشکاندنا پەیمانا ڕامانا بێ شەرمیێ ددەت، و د سـەر هنـدێ ژی ڕا گونـەهـێ شـوینوارێن خـۆ یـێن ئاشـکەرا

وڤەشارتی ل سەر خودانی هەنە، ژ یێن ئاشکەرا: کسلانی د کرنا عیبادەتی دا، هشکبوونا چاڤان، بێ بهایی د ناڤ خەلکی دا، وخەباتا بەردەوام بۆ ب دەستڤەئینانا شەهوەتێن ئەرزان.. و ژ یێن ڤەشارتی: دلرەقی، نەتامکرنا شرینیا طاعەتی، خۆژبیرکرن..

٥ وگونەهکارێ ئەگەر چو خرابی تێدا نەبن ژبلی هندێ کو ئەو ناڤێ خودانی دگوهۆڕت ئەو بەسە خرابی، کەسەک دەمێ یێ دویر ژ گونەهێ، دبێژنێ: قەنجیکار، وپشتی ئەو ب نک گونەهێ ڤە دچت، دێ بێژنێ: خرابکار، وهەر گوهۆڕینەکا د ناڤی دا پەیدا دبت، گوهۆڕینا د شوینواری ژی دا د دویڤ دا دئێت.. وچەند فەرقەکا مەزنە د ناڤبەرا وی دا یێ خۆشییێ ژ طاعەتی دبینت ووی یێ خۆشییێ ژ گونەهێ دبینت!

٦ وتشتێ ژ هەمیان ب زیانتر ل سەر مرۆڤی گونەهێن بچویکن، یێن ئەو چو هزرێ بۆ نەکەت، گونەهێن مەزن ب خۆ ل بەر مرۆڤی دمەزنن، لەو دێ بینی ئەو خۆ ژێ ددەتە پاش، وژێ تۆبە دکەت، بەلێ گونەهێن بچویک یا ژ وی ڤە ئەو چو نینن، لەو خۆ ژێ نادەتە پاش وهزرا تۆبەکرنێ ژێ ناکەت، و ژ بیر نەکەن ئەگەر ژەهر یا کێم ژی بت وی دکوژت یێ فرکەتێ، وئەو ئاگرێ

بازێڕەکێ مەزن دسوژت ژ چریسکەکا بچویک دەست پێ دکەت..
﴿ وَتَحْسَبُونَهُۥ هَيِّنًا وَهُوَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمٌ ﴾.

٧ خۆدویرکرنا ژ تۆبێ، یەعنی: چوونا بەر ب گونەهێ ڤە.. گونەهـ ئەوا مرۆڤی تووشی دو بەلایێن مەزن دکەت:

یا ئێکێ: مرنا کرێت ودویماهیا خرابە (سوء الخاتمة)، چونکی پەلا باوەریێ ئەگەر ب کرنا گونەهێ د دلی دا مر، دل دەمێ دمرت دێ د ناڤ تاریێ دا بت.

یا دووێ: بێ بارکرنا ژ رزقی، ئیمام ئەحمەد ژ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزت، دبێژت: (**إن العبد ليحرم الرزق بالذنب يصيبه**) عەبد ژ رزقی بێ بار دبت ژ بەر گونەها ئەو دکەت.

٨ مەقامێ تۆبێ خودانی سەرفەراز دکەت، کانێ چاوا مانا د گونەهێ دا خودانی ڕویسار وشەرمزار دکەت، وما دێ چاوا بێ ئەمریا وی کەی وئەو تە سەرفەراز بکەت؟ گونەهـ ئەو پەردەیە یێ دکەفتە ناڤبەرا تە ووی، وئەگەر هندەک هەبت کەیفا خۆ ب وێ ڕۆژێ بینن یا ئەو تێدا بووین، مرۆڤێ ب عەقل ئەوە یێ کەیفا خۆ ب وێ ڕۆژێ بینت یا وی تێدا خودایێ خۆ نیاسی، چونکی

ئـەوە ڕۆژا بوونـا وی یـا دورسـت.. وگونـەهکـاری کـەیـف ب وێ ڕۆژێ دئێـت یـا ئـەو تێـدا گـەهـشتیە مـەقـامێ ئێکـێ یـێ خۆپاقژکرنێ: مەقامێ تۆبێ ﴿ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ ﴾.

٩ مـەتـەلا وی خـودان بـاوەرێ خـۆ ژ تـۆبێ دویـر دکـەت، وقـەسـتا گونەهێ دکەت، مەتەلا ڕۆژێیـە دەمـێ دغـەیرت، یـان شـەمـالـکێ دەمێ ل پشت پەردەیەکی دئێتـە هلکرن.. هـەردووان هـەبوونـا بـۆ هەی، بەلێ فایدە ژ ڕۆناهیا وان نائێتە دیتن، چونکی پەردەیەکێ ب سـەر دا هـاتی.. ڤێجـا ئـەگـەر تـە بڤێـت فایـدەی ژ ڕۆناهیـا باوەریا خۆ ببینی پەردەیێ گونەهێ ب تۆبێ هلدە!

ئەگەر
تۆبە نەکەین

١ مە گۆت: ئەو کەسێ باوەری د گەل هەبت ویێ دویر بت ژ مەقامێ تۆبێ، مە تەلا وی وەکی مەتەلا ڕۆژێیە دەمێ دغەییرت، وڕۆناهیا وێ دئێتە پەچنین، ومفا ژێ نائێتە دیتن، وباوەری ئەگەر ب دورستی دەورێ خۆ ببینت دێ خودانێ خۆ ژ گونەهکاریێ دەتە پاش، ودێ وی ژ سێ مەزنترین دوژمنان پارێزت: نەفس، وشەیطان، ودلچوون.. هندی نەفسە هێشتا زوییە بۆ لێڤەبوونێ، وهندی شەیتانە لەزێ بکە هێشتا خۆشی ژ دەست تە دەرنەکەفتی، ودلچوون (هەوایێ نەفسێ) لێڤەبوونێ ل بەر وی گران دکەت، وگونەهکاریێ ل بەر وی خۆش وسڤک دکەت.

٢ وهەر جارەکا مرۆڤی خۆ ب دەست ڤان هەر سێ دوژمنان ڤە بەردا، هێدی هێدی ئەو دێ ژ مەلەکووتا خودێ دویر کەڤت، وئەو دەردێ مەزن دێ گەهتێ یێ ژ هەمیان پتر (مەددا ئیلاهی) ژ وی دبڕت، دەردێ (کبر) وخۆمەزنکرنێ، وبلا نەئێتە هزرکرن خۆمەزنکرن ئەوە مرۆڤ حەز بکەت جلکێ مرۆڤی یێ

باش بت یان مالا مرۆڤی، خۆمەزنکرن ئەوە مرۆڤ وە لێ بێتە حەقیێ قەبویل نەکەت، یەعنی: نەفسەکا وەسا وی هەبت هزر بکەت خەلک هەمی ژ هندێ کێمترن حەقیەکا نە ل نک وی هەی بزانن، رەحم دەمێ ژ عەسمانی دبارت، ل کیڤە بنەجه دبت؟ ل کلۆڤانکا چیای، یان ل عەردێ نزم؟ رەحما خودێ ژی یا ب وی رەنگیە، دەمێ دبارت ژ دلێن (موتەکەبران) دەرباس دبت، ودکەفتە دلێن (موتەواضع).. ووە نەبت بێتە هزرکرن کو ئەڤ رەنگێ خۆمەزنکرنێ بەس ل نک وەزیر ومالداران پەیدا دبت، نە.. هندەک جاران خۆ ئەو ل نک وان ژی پەیدا دبت یێن شیڤا شەڤێ د مالێ دا نەهەی!

٣ ومرۆڤێ ئەڤ رەنگە خۆمەزنکرنە ل نک پەیدا بت، کو ئەو خۆ د سەر حەقیێ را ببینت، دێ ب گونەهێ ئێتە گرتن، وهزر نەکەن گرتی بەس ئەون یێن دکەڤنە سجنێ، ئێخسیرێ مەزن ئەوە یێ مەملەکەتا خودێ یا پاقژ ب پیساتیا گونەهێ قرێژی بکەت.

٤ ومن گەلەک هزرا خۆ د وی کەسی دا کریە یێ چو جارا خۆ ب مەقامێ تۆبێ را نەگەهاندی، کانێ مەزنترین عقووبە ل دنیایێ گەهشتیە وی چیە؟ وئەنجام ئەڤە بوو: مەزنترین عقووبە ئەوە ئەو

ژ ڤێ دنیایێ دەردکەڤت بێی تام بکەتە شرینیا ڤیانا خودێ، شرینیا باوەرێ، بێی پیێ خۆ بەر ب (حەضرەتا قودسی) ڤە بهاڤێژت، چونکی ئەو مەملەکەتەکا پاقژە، ئەوێن ب قرێژا گونەهێ هاتینە بەقەمکرن دەرگەهـ بۆ نائێتەڤەکرن.

٥ ب نک دەرگەهێ تۆبێ ڤە هەرە، ودەرگەهی بقوتە، پتر ژ جارەکێ، ئەو بۆ تە دێ ئێتە ڤەکرن، وما کەنگی ئەو جارەکێ هاتیە گرتن حەتا بێتە ڤەکرن؟! قەستا وی دەرگەهی بکە یێ هەردەم ڤەکری، ئەو دێ تە نێزیکی وی کەت، وتو بزانە موحەققەق دەمێ تو ژ دەرازینکا وی دەری دەرباز دبی، دێ عەجێبیان بینی! دێ بینی ئەو یێ ب نک تە ڤە دئێت، هەر چەندە تو یێ هەوجەی وی یی ژی، ما نە تشتەکێ عەجێبە ئەو -بۆ فایدێ تە- کەرەمێ ل تە بکەت کو بەرێ تە بدەتە بک خۆ ڤە، ووی کەیف ب تە بێت؟

٦ سەییدێ تۆبەکەران -سلاڤ لێ بن- بۆ مە دیار دکەت کو خودێ پتر کەیف ب عەبدێ خۆ دئێت دەمێ ئەو تۆبە دکەت، ژ کەیفا ئێک ژ مە دەمێ ل بنێ بەرییێ بت، حێشترا وی د گەل دا، ئاڤ وخوارنا وی ل سەر پشتێ، پاشی حێشترا وی لێ بەرزە

ببت، ڤێجا ئەو ژ خۆ بێ هیڤی ببت، وچاڤەرێی مرنا خۆ بمینت، پاشی ژ نشکەکێ ڤە ببینت حێشترا وی یا ل هنداڤی سەری، وخوارن وڤەخوارنا وی یا ل سەر پشتێ.. هند کەیفا وی بێت، ئەزمانێ وی تێک بئالزییێت، وشوینا بێژت: یا ڕەببی ئەز عەبدێ تەمە وتو ڕەببێ منی، بێژت: یا ڕەببی تو عەبدێ منی وئەز ڕەببێ تەمە!! هندە کەیفا وی ب تە دئێت دەمێ تو قەستا دەرگەهێ وی دکەی.. ویا غەریب ئەوە تو فایدەی ژ ڤێ نێزیکییێ دکەی نە ئەو!

٧ وئەگەر تە بڤێت قەستا دەرگەهێ وی بکەی، ئەو دەرگەهـ یێ نێزیکی تەیە.. هەوجە ناکەت تو بچی عەبدەکێ وەکی خۆ بۆ خۆ بکەیە (واسطە) دا تە بگەهینتێ، دەسنڤێژا خۆ بشۆ، وبەر قیبلە ڕاوەستە وبێژە: (الله أكبر) و ژ دنیایێ دەرکەڤە.. تە دیتیە مرۆڤەکێ ب عەقل، خۆشتڤییێ وی بێژتێ: وەرە دیدارا من، ئەزێ ل هیڤیا تە، وئەڤە دەرگەهـ بۆ تە یێ ڤەکریە. ئەو بێژتێ: کانێ ڕاوەستە دا ئەز قەستا فلان کەسی بکەم پاشی! نەفسا خۆ ب ڤێژێ بکێشە وبپیڤە، گاڤا تە دیت وێ نڤێژێ نەفسا تە گوهاڕت، وتو ژ خەلکێ دی جوداکری، هنگی تو بزانە کو تو ژ بەختەوەرانی، ئەگەر نە.. بزانە وێ نڤێژێ بهوستەکا ب تنێ ژی ل تە زێدە نەکریە.

٨ هەچییێ بڤێت ڕاستیا خۆ ل نک خودایێ خۆ بزانت بلا بەرێ خۆ بدەتە حالێ خۆ د گەل نڤێژێ، ئەوێ بچت ل دکانا مسک فرۆشی ڕوینتە خوارێ، پاشی ژێ دەرکەڤت بێی بێنا مسکێ سەح بکەت، دڤێت بزانت نەخۆشیەکا ل نک وی هەی، وئەو یێ پێتڤی چارەسەریێیە.. ﴿ سَأَصْرِفُ عَنْ ءَايَـٰتِىَ ٱلَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ﴾ ئەزێ بەرێ وان دێ ژ ئایەتێن خۆ وەرگێرم یێن د عەردی دا بێ حەق خۆ مەزن دکەن، نڤێژ تە دبەتە دیوانا خودێ، وئەوێ بچتە دیوانا خۆشتڤیێ خۆ وحەز بکەت زوی ڤەگەرییێت، ئەو د ڤیانا خۆ دا یێ ڕاستگۆ نینە، ڤێجا پا هوین چ دبێژن بۆ وی یێ نەڤێت ئێکجار بچتە دیوانا خۆشتڤیێ خۆ؟

ڤێ
د گەل خۆ بکە

١ مرۆڤـەکـێ خـودێ نـاس شـیرەتـەکـێ ل هـەڤـالێن خـۆ دکـەت ودبێژتـێ: وێ سـەرەدەریێ د گـەل نـەفسا خـۆ بکـە یا تـو د گـەل دەوارا خۆ دکەی، هەر جارەکا ئەو ژ ڕێکێ دەرکەفت تو شفکەکێ لێ ددەی دا ل ڕێکا خۆ بزڤڕتەڤە، ووێ سەرەدەریێ یا تـو د گـەل کراسێ خۆ دکەی، هـەر جارەکـا ئـەو قرێـژی بـوو تـو وی دشـۆی، وهەر جارەکا ئەو دڕیا تو وی پنی دکەی.. نەفس وەکی دەوارەکا شەنبۆزە، ئەگەر ئەو ب تۆبێ نەئێتە لغاڤکرن، دێ خـودانـێ خـۆ د کـەنـدالـەکـێ ب تـرس دا هاڤێـت، وئـەگـەر د نڤێـژێ دا تـو نەشیایە دلێ خۆ، و د ڕۆژیێ دا تو نەشیایە ئـەزمـانـێ خـۆ، و د قـەنـجـیـێ دا تو یێ شـوکردار نـەبووی، و د موصـیبـەتـێ دا تـە صەبرێ نەکێشا.. چ ناڤ دێ یێ ژ هەژی تە بت؟

٢ ئەوێ بڤێت ل سەر تۆبا خۆ یێ بەردەوام بت، ووەکی دارکۆکەی ل نکراندنێ نەزڤڕتەڤە، دڤێت دو پێـگـاڤێن گرنـگ بهـاڤێژت: **یا ئێکێ:** دڤێت ئەو هـەر د نـەفسا خـۆ دا زێـرەڤـانـەکی ل سـەر خۆ بدانت، هەر شەڤ بەری سەرێ خۆ بدانت ئەو زێـرەڤـان حسێبێ د

گەل وی بکەت، وگاڤا دیت شەهوەتەکێ ئەو یێ ژ ڕێکێ لادای، یان قرێژەکێ دلێ وی یێ گرتی، هەر زوی شفکا ئەدەبدانێ لێ ڕاکەت، ولیفک وصابوینێن خۆ بەرهەڤ بکەت، بەری قرێژ ڤەگرت، وئێدی شویشتن چو فایدەی لێ نەکەت. **یا دووێ:** هەر زوی بۆ خۆ ل هندەک مرۆڤێن وەسا بگەڕییێت هێزا مانا ل سەر تۆبێ بدەنە دلێ وی، ب وان ڤە بێتە گرێدان، و د گەل وان بژیت، ونەبێژە: ئەو ڕەنگێ مرۆڤان نەمایە ما ژ کیڤە بینم! ئەوێ داخوازا خۆشتڤیەکی بکەت، هەر دێ ل جهەکی ب سەر هل بت.. بەلێ ل ڤێرێ تشتەکێ گرنگێ هەی ژ بیرا خۆ نەبە..

٣ کا چاوا دنیایێ زەلامێن خۆ هەنە یێ پشتا خۆ ب وان گەرم بکەت ئەو دێ تێرا وی هەبن، وەسا ئاخرەتێ ژی زەلامێن خۆ یێن هەین هەچییێ دلێ خۆ ب وان ڤە گرێ دەت ئەو دێ وی دەولەمەند کەن.. ڕاستە ئەڤە وەکی یێن دی وهندی یێن دی دمشە وبەرچاڤ نینن، بەلێ یێ پسیار بکەت بەرزە نابت، وهەر ئێک ل دویڤ (هیممەتا) خۆ دڤێت خۆشتڤیەکی بۆ خۆ بگرت، د چیرۆکێن رەمزی دا دئێتە گۆتن: جارەکێ مشکەکی حەز ژ حێشترەکێ کر، هەڤسارێ وێ گرت وبرە مالا خۆ، گاڤا

گەهشتینە بەر دەری، تەبیعی حێشتر نەشیا دەرباز ببت، ئینا ئێکی گۆتێ: یا خۆشتڤیەکێ ل دویڤ مالا خۆ بۆ خۆ بگرە، یان مالەکا ل دویڤ خۆشتڤیێ خۆ بۆ خۆ ئاڤا کە!! وهیڤیا من ئەوە (پەیام) گەهشت بت!

٤ هەر جارەکا عیبادەت ل بەر تە یێ گران بوو، وتە خۆشیا تاما طاعەتی د دلێ خۆ دا نەدیت، وگونەهـ ل بەر تە یا سڤک بوو، وتاما وێ د دەڤێ تە دا یا خۆ بوو، بزانە تو د تۆبا خۆ دا یێ ڕاستگۆ نینی، چونکی ئاڤاهی یێ موکم نابت ئەگەر بناخە دسست بن، گاڤا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هەست ب بێنتەنگیەکێ کربا، دگۆتە بیلالی: قامەتا نڤێژێ بگرە دا خەما خۆ ڤەڕەڤینین ودلێ خۆ رحەت کەین.. تو، بەرێ خۆ بدە خۆ کانێ خەمێن تە ب چ ڤەدڕەڤن ودلێ تە ب چ رحەت دبت؟

٥ بوخاری ژ عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿ إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ، وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ بِهِ هَكَذَا.. ﴾ خودان باوەر دەمێ بەرێ خۆ ددەتە گونەهێن خۆ هزر دکەت هەر وەکی چیایەکێ ل هنداڤی وی نێزیکە ب سەر دا

بێت، ومرۆڤێ فاجر گونەهێن خۆ وەسا دبینت هەر وەکی مێشەکە دادایە سەر دفنێ ووی هۆ لێ کریە هە.. و ب دەستێ خۆ ژ سەر دفنا خۆ کشکری. ڤێجا بەرێ خۆ بدێ کانێ تو ژ کیژ هەردووانی؟!

٦ ئەوێ هەڤالینیا عاشقێن دنیایێ بکەت، ئەو دێ وی ب لایێ خۆ ڤە بەن، وئەوێ دۆستینیا حەژێکەرێن ئاخرەتێ بکەت، ئەو دێ وی وەکی خۆ لێ کەن، وپێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: هەر ئێک ل سەر دینێ وییە یێ ئەو حەز ژێ بکەت، ڤێجا هەر ئێک ژ هەوە بلا بەرێ خۆ بدەتێ کانێ ئەو حەز ژ کێ دکەت. وهەر ئێک ژ مە سێ خۆشتڤی هەنە: مال، ودەمێ مرۆڤ دمرت ئەو نامینت یێ مرۆڤی، وعەیال وکەس وکار، ودەمێ مرۆڤ دچتە د قەبری دا ئەو مرۆڤی دهێلن ودزڤڕنە خۆشییێن خۆ، وعەمەل، وئەوە پشتی مرنێ ژی دمینتە د گەل مرۆڤی، ومرۆڤێ ب عەقل ئەوە یێ هەڤالینیا وی بکەت یێ د گەل وی دچتە د قەبری ژی دا وصەبرا وی پێ دئێت.

٧ هەڤالینیا دنیایێ، وحەژێکەرێن وێ، ژ رەزیلی وشەرمزارییێ پێڤەتر چویێ ناگەهینتە خودانی، چونکی هندی مرۆڤێ سەر خۆ

دنیا ژێ دخوت، وگاڤا ئەو کەفت، دنیا خۆ لێ ناکەتە خودان، وەکی یارا ب فەند وفێل، وحەژێکەرێن دنیایێ ژی، تو چەند هەڤالێ وان بی، ئەو رازی نابن تو (مونافەسا) وان بکەی، ومرۆڤێ تێگەهشتی گاڤا دەمەکی هەڤالینیا ئێکی کر وچو فایدە ژێ نەدیت، هەڤالینیا وی دهێلت، ڤێجا ما نە دەمە تو بێژیە نەفسا خۆ: بلا بەس بت! د گەل مرۆڤێن ئاخرەتێ، وەکی زارۆکی بە د گەل دەیکێ، هندی ئەو وی وێڤە لێ ددەت ئەو پتر خۆ دهاڤێتە بەر سنگی!

بهایێ ته
ئەو کارە یێ تو دکەی

١ بهایێ ته بهایێ وی کاریە یێ تو خۆ پێڤە موژیل دکەی، ڤێجا ئەگەر کارێ تە بەس دنیا بت، بهایێ تە ژی دێ هندی بهایێ دنیایێ بت.. وتو دزانی بهایێ دنیایێ ل نک خودێ چەندە؟ ئەو هندی پەڕێ پێشیەکێ ژی نینە، وەکی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت، ئەرێ ڤێجا تە دڤێت بهایێ تە ل نک خودێ ژ بهایێ پەڕێ پێشیەکێ کێمتر بت؟!

٢ د ناڤ مرۆڤان دا هندەک هەنە وەکی کێزگلۆلکانە، ب دفنا خۆ پیساتی پال ددەن، وهەر جارەکا بێنا گولان هاتێ دمرن! وئەوێ بڤێت قەستا خودێ بکەت، دڤێت هیممەتا وی ژ هندێ بلندتر بت کو وەکی حەیوانەتان بژیت دا بخوت، و د سیباقی دا چی هەسپێ قەلەوتر بت، ئەو دمینتە ل دویماهیێ.. نەبتە عاشقێ بێنا گونەهێ؛ چونکی ئەوێ ل بێنا گونەهێ عاشق ببت ئێدی بێنا خێران لێ نائێت، وخوارنا تە بلا بۆ هندێ بت کو پێ بژی، نە کو ژیانا تە بۆ هندێ بت دا بخۆی، گوندۆرەکی دەهـ جاران دێ وەرگێڕی حەتا دلێ تە نەکەفتێ تو وی ڕاناکەی وتو دزانی

دویماهیا وی دێ چتە کیڤە!! وگاڤا تو دڕوینە خوارێ ل سەر سفرێ تو نزانی ژ سەر ڕابی، بەلێ بۆ نڤێژێ یا چاوا بت تو یێ پێ ڕازیی، وگاڤا تە دەست پێ کر تو نزانی کەنگی دێ ژێ خلاص بی ژ لەزانان دا.. وخۆ وی دەمێ کورتێ تو ب نڤێژێ ژی ڤە دبۆرینن دنیا یا ل سەر دلێ تە، خوزی مە هند خەم ژ نڤێژا خۆ خواربا، هندی ئەم ژ وی پاری یێ ئەم دخۆین ودهاڤێین!

٣ باشترین تشت مرۆڤ ژ خودێ بخوازت ئەوە مرۆڤ د گەل وی یێ ڕاست بت، ما نە هەر جار د (فاتحێ) دا ئەم دبێژین: ﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ۝٦ ﴾، ومرۆڤ د چوونا خۆ دا بەر ب خودێ ڤە، و ب دەستڤە ئینانا هیدایەتێ گەلەک ڕەنگن، هندەک وەکێ وینە یێ عەردی دکۆلت دا ل ئاڤێ بگەڕییت، پشتی ڤەکۆلین ووەستیانەکا درێژ دێ هند بینت کانیا ئاڤێ ل بن پییێن وی پەقی، وهندەک دێ بینن عەورەکێ تێر ئاڤ هاتە هنداڤ سەری وبێ وەستیان تێرا وی ئاڤ لێ بارت: ﴿ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ ﴾.

٤ مرۆڤ ژ رحێ ولەشی پێک دئێت، وهەردو حەتا بژین ومرۆڤ ژێ دورست ببت هندەک هەوجەیێن خۆ هەنە، رح چونکی ژ نک خودێیە دخوازت تو گوهداریا وی بکەت هەرگاڤ، ولەش چونکی ژ ئاخا عەردییە دڤێت هەدەم تو یێ نزم بی، وهەچیێ خزمەتا لەشی ب تنێ بکەت، وهەر خۆشیەکا ئەو دخوازت بدەتێ، مەتەلا وی وەکی مەتەلا وی کەسییە یێ ئەژدەهایەکی ل مالا خۆ خودان دکەت، چی گاڤا ژێ غافل بوو دێ وی داعوبرت، وخودێ رح دا دا ببتە دەلیل ل سەر لەشی، ولەش ژی دا دابتە دەلیل ل سەر رحێ، ویێ هنگڤین بڤێت لازم تەحەمولا پێڤەدانا مێشێ بکەت:

جەورێ هندێ دێ کشینت هەر کەسێ طاووس دڤێت
گەوهەر ودوررا یەتیم بێ تەرکێ سەر تێتن طەلەب؟

٥ مەتەلا باوەریێ د دلی دا وەکی دارا کەسکە، چی گاڤا زیانێ گونەهان ل دۆر ڕەهێن وێ شین بوو، دارا کەسک دێ ل کێمیێ دەت، حەتا ڕۆژەک ب سەر دا دئێت وئەوا هشک وزوها، بەلێ دەم بۆ دەمی ئەگەر تە خپارە کر، دارا تە دێ مینتە ل سەر هێزا خۆ، ڤێجا ئەگەر تە بڤێت واجبی بکەی خۆ ژ حەرامی بدە پاش، وئەگەر تە ڤیا هاریکاریا تە ل سەر سوننەتێ بێتەکرن، مەکرووهی

نەکە، وئەگەر تە ڤیا عەجێبیا تاما باوەریێ ببینی خۆ ژ گەلەک (موباحان) ژی بدە پاش.. وتو تام ناکەیە خۆشیا گۆتنا حەلال، ئەگەر ڤیانا گوهدانا گۆتنا حەرام د دلێ تە دا هەبت، وخۆشترین وسڤکترین عیبادەت ل بەر مرۆڤی ئەوە یێ د گەا هەوایێ نەفسا مرۆڤی رێک بکەڤت. ئەگەر بێژنە تە: وان پارێن تو ل حەجەکا سوننەت صەرف دکەی بدە فەقیرەکی ل بەر تە دێ یا گران بت، بۆچی؟ چونکی حەج دئێتە دیتن، ونەفسا تە پشک وبار د خۆشیا وێ دا هەیە، نە وەکی خێرێ ئەوا دئێتەدان ونەفس ژ بیر دکەت.. یا رەببی تو وی عیبادەتی ب رزقێ مە بکە یێ تو ژێ رازی وبۆ نەفسا مە خۆش!

٦ دل وەکی قۆدیکێیە، ونەفس وەکی نەفەسێیە، گاڤا تە ل بەر قۆدیکێ نەفەسا خۆ ئینا وبر، قۆدیک شێلی دبت، ودویماهیێ ژەنگی ژی دبت، ودلێ خودان باوەری وەکی قۆدیکا بویکێیە هەر رۆژ پاقژ دکەت، ودلێ فاجری وەکی قۆدیکا پیرەژنێیە ب پشت گوهـ ڤە لێ ددەت حەتا ژەنگ دگرت، ودل ب چار تشتان دئێتە جەلیکرن: کو تو گەلەک تێکەلیا خەلکی نەکەی، وکێم باخڤی، وگەلەک زکری بکەی، وهەمی گاڤا یێ تێر نەبی.

٧ غافلان بەرێ وان یێ ل مالێ وان، وزاهدان بەرێ وان یێ ل حالێ وان، و ژ زاهدان ژی بەرێ نەزانان یێ ل پتریا کاری، وزانایان خەما وان دورستکرنا حالییە، هندی ئەو ب دورستیا ئنیەتێ ڤە موژیل دبن، وان ئاگەهـ ژ گەلەکیا کاری نامینت، وتشتێ دلێ وان خۆش دکەت ئەوە خودێ دبێژت: ﴿ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾، ونابێژت: ﴿ أَكْثَرُ عَمَلًا ﴾.

دا تێگەهشتنا تە
یا دورست بت

١ باوەر نەکە کو پتریا خەلکی علم نەگەهشتییێ، لەو دنەزانن، نەخێر! زانین وان یا هەی بەلێ پا تەوفیق ب دەست گەلەک ژ وان نەکەفتیە، وئەگەر سێ منەت د گەل تە هاتنەکرن وتە شوکرا وان کر، ئەو تەوفیقا مەزن بۆ تە هاتەدان: کو تو توخوبێن خودێ دەرباس نەکەی، وسۆزا خۆ د گەل وی ب جهـ بینی، ووەسا خودێ بنیاسی حەتا کو تو وی د هەر تشتەکی دا ببینی..

٢ ئەگەر تو بشێی ل تە ببتە سپێدە وببتە ئێڤار، بێی تو زولمێ ل کەسێ بکەی، ئەو سەعادەت ب رزقێ تە هاتەکرن، ژ خۆ ئەگەر تو بشێی زولمێ ل نەفسا خۆ ژی نەکەی، و د ناڤبەرا خۆ وخودێ دا خراب نەکەی، ئەو سەعادەتا تە ئێکجار تمام بوو، ڤێجا چاڤێن خۆ بنقینە، وگوهێن خۆ بگرە.. وهشیاری وزولمێ بە.

٣ پێنج کراس هەنە ئەگەر خودێ ئەو کرنە بەر تە، تو د خەما چو تشتان نەبە ژ دنیایێ کو نەگەهنە تە: کراسێ نیاسینێ، وئەوێ خودێ ب دورستی بنیاست، هەر تشتەکێ هەبت ژبلی وی دێ د چاڤان دا یێ کێم بت، وکراسێ تەوحیدێ، وئەوێ ب سەر

تـەوحیـدا خـودێ هـل ببـت چـو تـشتان بـۆ وی ناكـەتـە شـریک، وكراسێ ڤیانێ، وئەوێ خودێ بڤێت هزرێ ژ تشتەكێ دی ناكەت ژبلی وی، وكراسێ باوەرییێ، وئەوێ باوەرییێ ب خودێ بینت دێ ژ هەر تشتەكی ئەمین بت، وكراسێ ئیسلامێ، وئـەوێ هاتـە د ئیـسلامێ دا وخـۆ ب دەسـت خـودێ ڤـە بـەردا ب زەحمـەت بـێ ئەمریا وی بكەت، وئەگەر جارەكێ بێ ئـەمریا وی كـر ژێ، هـەر زوی پەشێمان دبت.

٤ ئەگەر تە بڤێت ل قورئانخوینەكی بگەڕییێ دێ گەلـەكان بینـی، وئەگەر تە بڤێت ل زانایەكی بگەڕییێ علمێ شریعەتی نیشا تـە بدەت تو گـەلـەک زەحمـەتـێ ب دیتنـا وی ژی ڤـە نـابینی، بـەلـێ ئەگەر تە بڤێت ئێكی ببینی خودێ نیشا تە بدەت، وچاڤێن تـە ل عـەیبـێن نـەفسا تـە ڤـەكـەت، دێ گـەلـەک زەحمـەتـێ بینـی، عەبدللاهێ كوڕێ عومەری دبێژت: پێغەمبـەری -سلاڤ لـێ بـن- گۆت: ﴿ إِنَّمَا النَّاسُ كَالإِبِلِ المِئَةِ ، لا تَكَادُ تَجِدُ فِيهَا رَاحِلَـةً ﴾ مـرۆڤ وەكـی حێشتران نێزیكی د ناڤ سەد ژ وان دا تو پێرەهەكا بـاش د نـاڤ دا نەبینی!

٥ چەند نەفسا مرۆڤی ل نک وی یا بێ بهایە! بۆ خۆشیا سەعەتەکێ، یان فایدێ ڕۆژەکێ ئەو بەرێ وێ ددەتە هەمی ژێلەلی وژۆردانیان، وئەگەر مەسەلە بوو مەسەلا نعمەتا ئەبەدی ئەو پال ددەت، ودبێژت: جامێر، ما خونە هەوارە!

٦ ژ نیشانێن بێ عەقلییێنە مرۆڤ خەما وی تشتی بخۆت یێ نەزانت کانێ دێ چێ بت یان نە، بەلێ خەمێ ژ وی تشتی نەخۆت یێ سەدا سەد بزانت کو دێ چێ بت، وەکی وی یێ خۆ ژ رزقێ خۆ دترسینت، ودبێژت: نە کو پشتی هندە وەختێ دی ئەز فەقیر ببم! وخەمێ ژ مرنا خۆ نەخۆت، ونەبێژت: کانێ دا ئەز کارێ خۆ بۆ مرنێ بکەم.

٧ ئەگەر چل سال تە ل پشت خۆ هێلان، شەڤ وڕۆژێن خۆ بکە ئێک، دا بگەهی.. نەبێژە: دێ پال دەم وچی گاڤا من ڤیا پاشی دێ لەزێ کەم! نە.. چونکی دەلیڤەیا د دەست تە دا دمینت یا کێمە، وهێزا غاردانێ ژی ئەوا تە ل جحێلینیێ هەی نامینت!

٨ مەزنەکێ دنیایێ ئەگەر خەلاتەکی بۆ تە بهنێرت، ڕۆژا د دویڤ دا سپێدێ زوی دێ چی خۆ ب بەر دەرازینکا مالا وی دادای، دا ڕێکێ ب دەتە کو بچی سوپاسیا وی بکەی، ومەلکێ مەلکان

چەند نعمەت د گەل تە کرینە، وتە نەڤێت قەستا دەرگەهێ وی بکەی؟ ئەگەر جارەکێ دلێ تە چوویێ بێ ئەمریا وی بکەی، ل عەردەکی بگەڕیێ نە یێ وی بت، بێ ئەمریا وی لێ بکە، وهێزێ بۆ خۆ ژ ئێکێ دی بخوازە دا بێ ئەمریا وی پێ بکەی، ما نە مخابن ئەوا تە ب چل سالان دانایە سەرێک ب ئێک نەفەسێ هەمیێ بهەڕفینی؟

تورکێ خوونرێز وخوماری مە ب یەک غەمزەیەکێ
زوهدێ چل سالە ل من زیر وزبەر کر ژ ئەساس

| ٩ | ئەگەر خودێ د چاڤێن تە دا هند یێ مەزن بت، دەمێ ئەو ب تنێ تە دبینت تو بێ ئەمریا وی نەکەی، تو بزانە ئەو خودێ یا ژ تە ستاندی، چونکی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ من لم يكن له ورع يرده عن معصية الله إذا خلا بها، لم يعبأ الله بسائر عمله ﴾ هەچییێ هند تەقوا نەبت کو وی ژ بێ ئەمریا خودێ بدەتە پاش دەمێ ب تنێ دمینتە د گەل، خودێ پویتە ب کارێ وی یێ دی هەمیێ ناکەت.

| ١٠ | ڕۆژا قیامەتێ مرۆڤ ژ تشتەکی شەرم ناکەت وەکی کو ژ وی دەرهەمی شەرم دکەت یێ وی د بێ ئەمریا خودێ دا خەرج کری،

گاڤا دبێژنێ: کێ ئەو نعمەت د گەل تە کربوو، وتە ئەو د بێ ئەمریا کێ دا خەرج کربوو؟

١١ ئەگەر تو هەڤالینیا گونەهکاری نەکەی و د پشت ڕا دوعایا هیدایەتێ بۆ بکەی، چێترە ژ هندێ کو تو هەڤالینیا وی بکەی، و د پشت ڕا بەحسێ وی بکەی.. یەعنی: حەتا ئەو گونەهەکێ دکەت، تو دووان بکەی: هەڤالینیا وی وغەیبەتا وی!

مەتەلنامە!

١ هەر نەفەسەکا خودێ ددەتە تە، ودەلیڤەیەکا د سەر تە ڕا دبۆرت، ب کرنا طاعەتەکی ڤە بت، یان نەخۆشی وفەقیریەک بت، خودێ دڤێت تە پێ بجەڕبینت، کانێ تە نەفسەکا پاقژ ودلەکێ شوکردار هەیە یان نە؟ ومەتەلا ئەوێ دنیایێ ب دینی دخوازت وەکی مەتەلا وییە یێ ئامانێ خۆ یێ زێڕی تژی دکەت ژ خوارنا گەنی، ئەرێ ئەوێ وەسا بت ما نەکەسەکێ ئەحمەقە؟

٢ دەوار، دەمێ سەیسێ خۆ دبینت، کوریا خۆ دلەقینت هندی کەیف پێ دئێت، وگاڤا خودانێ خۆ ئەوێ ئالف بۆ ئینای دبینت، هەر پویتە پێ ناکەت، ووەکی وییە ئەوێ خودانێ نعمەتێ یێ ژ ڕاستی کو خودێیە ژ بیر دکەت، وشوکرا عەبدان دکەت! وصەی دەمێ تو بەرەکی لێ ددەی، ئەو دچت وی بەری ددەتە بەر لەقان، یا ژ وی ڤە گونەهـ یا بەرییە، ووەکی وییە یێ هزر دکەت عەبدن موصیبەتێ ددەن!

٣ ئەوێ سەرفەرازیێ ژ مرۆڤان بخوازت نە ژ خودێ، مەتەلا وی وەکی مەتەلا وییە یێ ڕێکا خۆ بەرزەکری، هندی پتر ل ڕێکێ بچت پتر ژ ئارمانجا خۆ دویر دکەڤت.

٤ مەتەلا ئەوێ عەقلێ خۆ تەسلیمی دلێ خۆ بکەت، وەکی مەتەلا وی کەسییە یێ دەمێ نقۆ دبت خۆ ب وی ڤە دگرت یێ دخندقت، تە دیتیە ئێکێ ب چاڤ چاڤێن خۆ بگرت وبێژتە مرۆڤەکێ نەبینت: دەستێ من بکێشە؟!

٥ زارۆکی دێ بینی دەیکا وی جوانترین جلکی دکەتە بەر، ودەمێ ئەو وی جلکی قرێژی دکەت، یان پیس دکەت، هەر د گاڤێ دا ئەو دێ جلکێن وی ب هندەکێن پاقژتر گوهۆڕت، نعمەتێن وی ل سەر تە دبەردەوامن، وهەر جار تو کراسێ قەنجیا وی یێ پاقژ ب گونەهێ قەرێژی دکەی؟!

٦ مەتەلا دنیایێ ل نک خودان عەقلان وەکی مەتەلا وی کەلەخێ مراره یێ ڕەڤدەیەکا صەیان هاتینە سەر ودفنێن خۆ د ناڤ دا برین، مرارەکێ وەسا ئێک هەیە دلێ خۆ ببەتێ؟!

٧ مەتەلا تە د خێرێ دا بلا وەکی مەتەلا پیڤازێ نەبت، چەند قەلپەکی ڕاکەی دا بگەهیە کاکلکێ قەلپەکێ دی دێ بینی!

٨ تۆبە ئەو دەرمانە یێ ئێشا گونەهێ چارە دکەت، ئەرێ تە دیتیە دەرمانەکێ شرین؟ ئەگەر شرینیا گونەهێ کەفتە دەڤێ تە، وێ ب

تـەعليـا تـۆبێ دەرمـان بكـە، ومرۆڤـێ جلكـەكـێ پـيس دبـەر بـت، فايدێ وى ناكەت كچا سولتانى ببينت!

٩ ئەگەر تە ڤيا بركەكا زەلال تە هەبت، دڤێت نەهێلى چو جۆكێن شێلى بچنە سەر، وئەندامێن لەشى وەكى ئەزمان ودەست وچاڤان، ئەو جۆكن يێن دچنە سەر دلى، ڤێدا ئەگەر تـە ڤيـا دلـێ خۆ زەلال كەى، نەهێلە جۆكێن وى شێلى ببن.

١٠ گەلەک كەس هەنە عەمرێ خۆ هـەميـێ ب لـەعنـەتـا تـاريێ ڤـە دبۆرينن، دمرن ودچن بێى هزرێ دهندێ بكەن كو شـەمالكـەكـا ب تنێ ژى هلكەنێ هندەک تاريێ ڤەرەڤينن، ئـەو باشـترين ديعايـەت بۆ تاريێ، خەلكى ژ هاتنا ڕۆناهيێ بێ هيڤى دكەن.

١١ شـەرت نينـە هـەر جـارەكـا وەعـظ چـو كـارتێكرنێ ل دلـێ تـە نـەكـەت، سـوبـچ ژ واعظـى بـت، ئاڤـەكـا چـەنـدا شـرين تـو بـدەيـە مرۆڤەكێ نساخ دێ بێژت: ئەڤ ئاڤە چەنـدا تـەعلـە.. گاڤا داڤـێن شەهوەتێن ئەرزان دلێ تە ژ هەمى لايان ڤە گرت، نەبێژە: مـە ئـەو واعـظ نيـنن دلان بهـژينن، بێـژە: مـە ئـەو دل نيـنن ب ووعظـان بهژيێن.

١٢ ئەگەر شڤانی پەزێ خۆ برە چەروانەکێ خۆش، ولێ چەراند حەتا قەلەو ببن، کەیفا خودانی دێ پێ ئێت، وخەلاتەکێ باش دێ دەتێ، وئەگەر وی پەزێ خۆ برە جهەکێ خراب، هندەک د لاتان دا فڕین، وهندەک گورگی دڕاندن، وئەوێ مایی ژ برسان دا لەغەر بوو، خودانێ ب کەیفا خۆیە، ئەگەر بڤێت دێ وی جزا دەت، وئەگەر بڤێت دێ لێ بۆرت، مەتەلا لەشێ تە د گەل دلی وخودێ یا وەسایە، لەش پەزە، ودل شڤانە، وخودان خودێیە، لەش ئەو دەرگەهە یێ بەرێ تە ددەتە بەحەشتێ یان جەهنەمێ.

١٣ ئەو کەسێ بەرانبەر خودێ ڕادوەستت وبێی دلێ وی یێ حازر بت نڤێژێ دکەت، وەکی وییە یێ سەد سندووقێن دیاریان بۆ مەلکی دبەت، بەلێ.. یێن خالی! هوین بێژن خەلاتێ مەلکی بۆ وی دێ چ بت؟ وئەوێ نڤێژێ ب دلەکێ حازر دکەت، مەتەلا وی وەکی یا وی کەسییە یێ یاقووتەکا نەئێتە بهاکرن ددەتە مەلکی.. فەرقی چەندە؟

١٤ چل سالان ئەگەر تو هەر ڕۆژ دندکەکا خیزی بهاڤێژیە جهەکی، پاشی تە ڤیا وی جهی پاقژ کەی، هزر نەکە ب مالینەکێ دێ شێی ڤێ چەندێ کەی، ئەو قرێژا چل سالان ل سەر دلێ تە کۆم بووی، ب گوهدانا وەعظەکی ب تنێ ژێ ناچت، وئەگەر ڕێ بۆ لەشێ ب جەنابەت

نـەهاتبتـەدان کـو ئـەو بچتـە د مـالا خـودێ ڤـە، چـاوا ڕێ بـۆ دلـێ ب جەنابەت دێ ئێتەدان کو ئەو بچتە حضوورا خودێ؟

۱٥ ئەگەر خەلکی مەدحێن تە ب وی تشتی کرن یێ ئەو هزر دکەن کو یێ ل نک تە هەی، وتو ژ خۆ دزانی ئەو تشت ل نک تە نینە، کەیفا خۆ ب مەدحێن وان نەئینە؛ چونکی یێ کرێتیا وی ئاشکەرا فایدێ وی ناکەت خەلک بێژنێ: تو یێ جوانی!

ناڤەرۆک

پەڕ	بابەت
٣	پێشگۆتن
٧	پێشگۆتنا نڤیسەری
١٢	دەسپێکا گونەهێ
١٦	ناڤبرِا ئێکێ ئەگەرێن گونەهێ
١٨	ناڤبرِا دووێ کارتێکرنا گونەهێ د مللەتێن بۆرین دا
٢٨	ناڤبرِا سیێ کارتێکرنا گونەهێ د ئوممەتا موحەممەدی دا
٣٤	ناڤبرِا چارێ هندەک کارێن خەطـەر یێن هزر ژێ نـەئێتـەکرن یێن بێ ئیفەحیا وان یا مەزن وهاتنا وان یا ب لـەز
٤٦	ناڤبرِا پێنجێ شوینوارێن گونەهێ ل سەر عەبدی
٥٠	ناڤبرِا شەشێ تۆبە وشەرتێن وێ
٥٨	ناڤبرِا حەفتێ گونەهژێبر
٦٤	ناڤبرِا هەشتێ عقووبەیا گونەهێ هەر دێ ئێت ئەگەر خۆ پشتی دەەکی ژی بت
٦٨	ناڤبرِا نەهێ چاوا دێ ژ بێ ئیفلەحیا گونەهان رِزگار بین؟
٧٢	ناڤبرِا دەهێ هندەک گونەهێن پێتڤی مرۆڤ خۆ ژێ بدەتە پاش یێن نەهی ژێ هاتیەکرن
٨٧	دویماهی
٨٩	پاشبەند: پاڤژکرنا نەفسێ ب تۆبەکرنا ژ گونەهێ

٩١	گرنگیا تۆبەکرنێ
٩٦	مەقامێ ئێکێ تۆبەکرنە
١٠١	ئەگەر تۆبە نەکەین
١٠٦	ڤێ د گەل خۆ بکە
١١١	بهایێ تە ئەو کارە یێ تو دکەی
١١٦	دا تێگەهشتنا تە یا دورست بت
١٢١	مەتەلنامە